नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

३१ औं वार्डेन एवं मध्यवर्ती क्षेत्र सेमीनारको प्रतिवेदन

चैत्र, २०७१

जैविक विविधता संरक्षण : विगत, वर्तमान र भाविष्य

Biodiversity Conservation : Past, Present and Future

३१ औं वार्डेन एवं मध्यवर्ती क्षेत्र सेमीनारको प्रतिवेदन

फागुन १९-२३, २०७१ **(March 3-7, 2015)**

चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज मध्यवर्ती क्षेत्र

अमलटारी, नवलपरासि

नेपाल सरकार

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

बबरमहल, काठमाण्डौ

चैत्र, २०७१

प्रतिवेदन तयार गर्ने : श्री शेर सिंह ठगुन्ना, व्यवस्थापन अधिकृत
राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

सहयोगी : श्री खेमराज प्रसाई, कम्प्युटर अधिकृत
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

सल्लाहकार : श्री टीकाराम अधिकारी, महानिर्देशक
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

श्री फणिन्द्रराज खरेल, उप-महानिर्देशक
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

सर्वाधिकार © : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

चैत्र, २०७१

मुद्रण :

स्पष्टीकरण : यस पुस्तिकामा प्रस्तुत गरिएका कार्यपत्रहरू प्रस्तुतकर्ताका निजी विचारहरू हुन् ।

हार्दिक आभार

भौगौलिक विविधता तथा विद्यमान जलवायुको संयोगले नेपाल जैविक विविधता, वन, वनस्पति, वन्यजन्तु र प्राकृतिक सम्पादाका लागि विश्वमै धनि रहेको छ । नेपालमा जैविक विविधता संरक्षणको नेतृत्वदायी भूमिकामा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग रहेको छ जसले यो उद्देश्य प्राप्तिका लागि विभिन्न संरक्षण साझेदार हरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्दै आएको छ । नेपाली सेना, मध्यवर्ती क्षेत्रका समुदाय, डब्लु.डब्लु.एफ. नेपाल, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, पंक्षि संरक्षण संघ, ZSL नेपाल, लगायत अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूले जैविक विविधता संरक्षण कार्यमा अमुल्य योगदान पुऱ्याउँदै आएका छन् ।

संरक्षित क्षेत्रहरूको व्यवस्थापनका क्रममा हासिल भएका उपलब्धीहरू एवं अनुभवहरू आदान प्रदान गर्ने उद्देश्यले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको आयोजनामा चितवन राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने अमलटारीमा २०७१ फागुन १९ गतेदेखि २३ गतेसम्म ३१ औं वार्डेन एवं मध्यवर्ती क्षेत्र सेमीनार सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको छ । **"जैविक विविधता संरक्षण : विगत, वर्तमान र भविष्य"** भन्ने नाराका साथ आयोजना गरिएको उक्त सेमीनारले संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापनका वर्तमान चुनौतिहरू पहिचान गरी ती चुनौतिहरूलाई अवसरमा बदल्नका लागि मार्गनिर्देश हुनेछ । सेमीनारमा पारित गरिएका संकल्पहरूको कार्यान्वयन भई संरक्षणका मुख्य चुनौतिहरू सामना गर्दै संरक्षण कार्यलाई थप प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउन सकिने आशा गरीएको छ । यस सेमीनारको संकल्पहरूलाई कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा संरक्षण साझेदारहरूबाट सदाझैं निरन्तर सहयोग प्राप्त रही रहने छ ।

यस सेमीनारमा सक्रीय रूपमा सहभागी भई रचनात्मक सुझाव दिनु भएकोमा सम्पूर्ण सहभागीहरूलाई विभागको तर्फबाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यस अवसरमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुहुने प्रस्तोताहरू साथै छलफलमा सक्रिय सहभागी भएका सम्पुर्ण सहभागिहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यस सेमीनारको ब्यवस्थापनका लागि अहोरात्र खट्नुहुने ब्यवस्थापन अधिकृत श्री शेर सिंह ठगुन्ना लगायत विभाग कर्मचारीहरू साथै चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज परिवारलाई बिशेष धन्यवाद छ । आर्थिक सहयोग गर्ने डब्लु.डब्लु.एफ. नेपाल, डब्लु.डब्लु.एफ. नेपाल हरियोवन कार्यक्रम, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, पंक्षि संरक्षण संघ र ZSL नेपाललाई धन्यवाद छ । अमलटारि होमस्टे, टेम्पल टाईगर ग्रिन भिलेज रिसोर्ट, मचान वाईल्डलाईफ लगायतले गरेको योगदानका लागि धन्यवाद छ ।

अन्तमा यस सेमीनारको उद्घाटन समारोहमा प्रमुख अतिथीको रूपमा उपस्थित भई कार्यक्रमको गरिमा बढाइदिनु भएकोमा माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यू र वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव शरदचन्द्र पौडेलज्यूलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

.....

टीकाराम अधिकारी

महानिर्देशक

संक्षिप्त रूप

ACA	Annapurna Conservation Area
BCN	Bird Conservation Nepal
BNP	Bardia National Park
BZ	Buffer Zone
BZMC	Buffer Zone Management Committee
CBO	Community Based Organization
CCO	Chief Conservation Officer
CIB	Central Investigation Bureau
CNP	Chitwan National Park
COP	Conference of Parties
DFO	District Forest Office
DNPWC	Department of National Parks and Wildlife Conservation
GDP	Gross Domestic Product
GIS	Geographical Information System
GPS	Global Positioning System
HH	Household
HWC	Human Wildlife Conflict
IUCN	International Union for Conservation of Nature
Km^2	Square Kilometer
KTWR	Koshi Tappu Wildlife Reserve
MIST	Management Information System Technology
NA	Nepal Army
NGO	Non-Governmental Organization
NP	National Park
NTNC	National Trust for Nature Conservation
PA	Protected Area
PWR	Parsa Wildlife Reserve
REDD	Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degredation
SAWEN	South Asia Wildlife Enforcement Network
ShNNP	Shivapuri Nagarjun National Park
SSC	Species Survival Commission
SSP	Senior Superitendent of Police
SWR	Shuklaphanta Wildlife Reserve
TAL	Terai Arc Landscape
VDC	Village Development Committee
WCCB	Wildlife Crime Control Bureau
WCN	Wildlife Conservation Nepal
WPM	Wildlife Premium Mechanism
WR	Wildlife Reserve
WWF	Word Wide Fund for Nature
ZSL	Zoological Society of London

विषय सूची

खण्ड एक ---------- १-७

१.१ पृष्ठभुमि ---------- १

१.२ उद्घाटन समारोह ---------- २

स्वागत मन्तव्य ---------- २

शुभकामना मन्तव्य ---------- ३

उद्घाटन मन्तव्य---------- ५

धन्यवाद ज्ञापन ---------- ६

समापन मन्तव्य---------- ६

खण्ड दुई : प्राविधिक सत्र ----------८-११

२.१ पहिलो दिन ----------८

पहिलो सत्र----------८

सत्राध्यक्षको मन्तव्य----------८

दोश्रो सत्र ----------८

सत्राध्यक्षको मन्तव्य----------९

दोश्रो दिन २०७१ फागुन २१ गते----------९

तेस्रो दिन २०७१ फागुन २२ गते ---------- ११

३१ औं वार्डेन एवं मध्यवर्ती क्षेत्र सेमीनारको समापन---------- ११

अनूसुचीहरु ----------१३-१२०

खण्ड एक

१.१ पृष्ठभुमि

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत वन विभाग को एक शाखाबाट वि.सं. २०२८ साल देखि नेपालमा जैविक विविधता संरक्षणको शुरूवात भएको थियो । वि.सं. २०३८ सालमा वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको पाँच वटा विभाग मध्ये राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले संरक्षित क्षेत्रहरूको स्थापना, संरक्षण र ब्यवस्थापन लगायत अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यान्वयन गर्नमा नेतृत्वदायि भूमिका प्रदान गर्दै आएको छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको स्थापनासंगै (वि.सं. २०३८ साल) वार्डेन सेमीनारको शूरूवात भयो । व्यवस्थापनका सवल तथा दुर्लभ पक्ष, समस्या तथा समाधानका उपाय, भावी मार्ग दर्शन तय गर्ने र आउदा दिनमा व्यवहारमा ल्याउदै जाने परम्पराको थालनी भई हरेक वर्ष वार्डेन सेमीनारको आयोजना हुदै आएको छ । संरक्षणका अवसर र चुनौतिलाई समेटेर वार्डेन सेमीनारको लागि सान्दर्भिक नारा चयन गरिन्छ । यस वर्षको वार्डेन सेमीनारको नारामा विगत, वर्तमान देखि भविष्यमा जैविक विविधताको महत्व झल्किन्छ ।

मध्यवर्ती क्षेत्र ब्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरूको बैठक वि.सं. २०५९ सालदेखि शुरू भई वि.सं. २०६३ सम्म छुट्टै संचालन हुँदै आएकोमा वि.सं. २०६४ मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको माडीमा सम्पन्न २४ औं वार्डेन सेमीनारदेखि मध्यवर्ती क्षेत्र समितिका अध्यक्षहरूको बैठक पनि वार्डेन सेमीनारसंगै संयुक्त रूपमा संचालन गर्ने गरिएको छ । त्यसैगरी बिगतका वार्डेन सेमीनारहरूमा नेपाली सेनाको राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयबाट एक जना प्रतिनिधीलाई आमन्त्रण गर्ने गरिएकोमा शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्जको ककनीमा सम्पन्न २५ औं वार्डेन सेमीनारदेखि निकुञ्ज/आरक्ष सुरक्षार्थ खटाईएका नेपाली सेनाका गण/गुल्मका प्रमुखहरूलाई पनि सेमीनारमा सहभागी गराउने गरिएको छ ।

३१ औं वार्डेन सेमीनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र ब्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरूको बैठक मिति २०७१ फागुन १९ गतेदेखि २३ गतेसम्म चितवन राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने अमलटारी, नवलपरासिमा जैविक विविधता संरक्षण : विगत, वर्तमान र भविष्य **(Biodiversity Conservation : Past, Present and Future)** भन्ने नाराका साथ सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको छ ।

१.२ उद्घाटन समारोह

उद्घाटन समारोहमा सभापति, प्रमुख अतिथि, अतिथिहरू

चितवन राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्र अन्तर्गत नवलपरासी जिल्लाको अमलटारिमा संचालित होमस्टेको सास्कृतिक भवनमा ३१ औं वार्डेन सेमीनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र अध्यक्ष वैठक राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री टीकाराम अधिकारीज्यूको अध्यक्षतामा उद्घाटन समारोह सुसम्पन्न भएको थियो । यस उद्घाटन समारोहमा उपस्थित प्रमुख अतिथी माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यू, विशेष अतिथी वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव श्री शरदचन्द्र पौडेलज्यू, अतिथीहरू एवं सहभागीहरूको उल्लेख्य सहभागिता रहेको थियो ।

यस समारोहमा वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत क्षेत्रिय वन निर्देशनालयका क्षेत्रिय वन निर्देशकहरू, विभिन्न विभागका प्रतिनिधिहरू, नेपाली सेनाका पदाधिकारीहरू, मध्यवर्ती क्षेत्रका अध्यक्षहरू, संरक्षण साझेदार संघ संस्थाका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, समाज सेवि, विज्ञ, पत्रकार, लगायत सर्वसाधारणको उपस्थिति रहेको थियो ।

स्वागत मन्तव्य

उद्घाटन कार्यक्रममा आमन्त्रित प्रमुख अतिथी, अतिथीहरू तथा सहभागीहरूलाई चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका प्रमुख संरक्षण अधिकृत श्री कमलजंग कुवरले स्वागत गर्दै वार्डेन सेमीनारको उद्देश्यमाथि प्रकाश पार्नु भएको थियो । मन्तव्यका क्रममा वहाँले व्यक्त गर्नु भएका विचारहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

यस उद्घाटन समारोहमा श्रीमान् महानिर्देशक, प्रमूख अतिथि माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यू, श्रीमान् सचिवज्यू लगायतका बिशिष्ट महानुभावहरूको उपस्थितिले कार्यक्रमको गरिमा बढाउनुका साथै संरक्षित क्षेत्रको अझ प्रभावकारी ब्यवस्थापनका लागि हौसला प्रदान गरेको । म मेरो तर्फबाट र चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज परिवारको तर्फबाट यस निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने अमलटारी होमस्टेमा हार्दिक स्वागत गर्दछु । संरक्षण क्षेत्रको इतिहास चितवन राष्ट्रिय निकुन्जबाट शुरू भएको परिपेक्षमा यसले बाघ, हात्ति, गैडा जस्ता ठूला अति महत्वपूर्ण वन्यजन्तुको संरक्षण गर्नमा सम्पूर्ण संरक्षण साझेदार संस्था लगायतको प्रमुख भूमिका रहदै आएको छ । संरक्षित क्षेत्रको ब्यवस्थापन चानेचुने कुरा होइन । यसको लागि स्थानीय समुदाय तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाको भूमिका महत्वपूर्ण हुने विश्वासका साथ यो निकुन्ज अगाडि बढेकोले एक पछि अर्को सफलता प्राप्त भएको छ । उदाहरणका लागि शुन्य चोरि शिकार वर्ष हर्षका साथ मनाउन पाईयो । यस सेमिनारको नारा समय सापेक्ष रहेको छ । संरक्षणको इतिहास, भोगेका अनुभव, चुनौतिबाट पाठ सिक्दै वर्तमानमा राम्रा सफल कार्य गरिदै छन् र भावी दिनहरूकालागि मार्ग दर्शन प्रसस्थ हुनेमा विश्वस्त छौं । संरक्षित क्षेत्र ब्यवस्थापनमा रहेका विभिन्न चुनौतिलाई कसरी सम्बोधन गर्न सकिन्छ भनेर योगदान गर्नका लागि यहाँ उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरूलाई पुनः हार्दिक स्वागत छ ।

सेमिनारको समुद्घाटन : ३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्रका अध्यक्ष वैठक उद्घाटन समारोह कार्यक्रमका प्रमुख अतिथी वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका माननीय मन्त्री महेश आचायर्ज्यूले पानसमा दीप प्रज्वलन गरी कार्यक्रमको औपचारिक उद्घाटन गर्नु भएको थियो ।

संरक्षणकर्मीहरूको सम्फनामा एक मिनेट मौन धारण : नेपालमा वन, वन्यजन्तु, पारिस्थितिकीय प्रणाली, जैविक विविधता संरक्षण कार्यमा कार्यरत रहेकै अवस्थामा वन्यजन्तुहरूको आक्रमण तथा विभिन्न कारण र दुर्घटनामा परी दिवंगत हुनुभएका सम्पूर्ण संरक्षण कर्मीहरूप्रति सम्मान अर्पण गर्नका लागि एक मिनेट मौन धारण गरिएको थियो ।

शुभकामना मन्तव्य :

१. श्री मधुकर मल्ल, अध्यक्ष, चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति

चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति नेपालको जैविक विविधता संरक्षणमा अहं जिम्मेवारि निर्वाह गर्दै आएको छ । भाविष्यमा पनि क्रियाशील रही संरक्षण कार्यलाई आफ्नो कार्यथलोको रूपमा कायमनै राख्ने प्रतिबद्धता जनाउदै अध्यक्ष मधुकर मल्लले ३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्रका अध्यक्ष वैठक उद्घाटन समारोहको सफलता सहित शुभकामना मन्तव्य दिनुभएको थियो । सोही अवसरमा मध्यवर्ती क्षेत्रमा अझ प्रभावकारि ढंगबाट कार्य संचालन गर्न चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज कार्यालयले आर्जन गरेको राजश्व रकमको ५० प्रतिशत मध्यवर्ती क्षेत्रको खातामा पठाउने व्यवस्था गरि दिन हुन, नदी कटानबाट प्रभावित जग्गाहरूको रकम सरकारले उपलब्ध गराउन, मध्यवर्ती क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारिको तलब सुविधा उपलब्ध गराउन का साथै वन्यजन्तुबाट पिडित व्यक्तिलाई दिईने राहत रकममा बृद्धि समेत हुनु पर्ने माग गर्नु भएको थियो ।

२. श्री बाबुकृष्ण कार्की, निर्देशक, महासेनानी, राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय

नेपालमा निकुन्ज आरक्षको शुरूवात संगै संरक्षण कार्यमा नेपाली सेना इमानदारि, दत्त चित्त भई निरन्तर कार्यरत छ । संरक्षण पुण्य र धार्मिक जिम्मेवारी ठानी नेपाली सेना दृढता पूर्वक अहोरात्र संरक्षण कार्यमा खटिएको छ । संरक्षण कार्यका लागि नेपाली सेना सदा कटिबद्ध छ भन्दै ३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्रका अध्यक्ष वैठक उद्घाटन समारोहमा सफताको कामना गर्दै शुभकामना मन्तव्य व्यक्त गर्नु भयो ।

३. श्री विश्वनाथ उप्रेति, पूर्वमहानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पहिलो महानिर्देशक श्री विश्वनाथ उप्रेतिले वार्डेन सेमिनारको शुरूवात चितवन राष्ट्रिय निकुन्जमा प्रथम पटक भाग लिएको र हाल ३१ औं वार्डेन सेमिनारमा सक्रियता पुर्वक भागलिन पाउदा गौरवानित तथा खुसि लागेको जनाउदै पूर्वमहानिर्देशकज्यूहरूको प्रतिनिधित्व गर्दै शुभकामना मन्तब्य व्यक्त गर्नु भएको थियो । शुभकामना मन्तव्य गर्ने सिलसिलामा वार्डे सेमिनार गराउनुको उद्देश्य प्रष्ट्याउनु भयो । सो अवसरमा वहाँले सवै वार्डेनहरूलाई नेपालका हरेको निकुन्ज आरक्षको भौगौलिक अवस्था, त्यहाको व्यवस्थापन पक्ष, विद्यमान समस्या र समस्या समाधानका उपायहरूको थयेष्ट ज्ञान सिप र अनुभव आदान प्रदान होस भन्ने धारणाका साथ पहिलो वार्डेन सेमिनारको आयोजना चितवन राष्ट्रिय निकुन्जमा भएको थियो । शुरूवातका दिन देखि हालसम्म पनि आउदा दिनका लागि यस्ता सेमिनारहरूले प्रभावकारि व्यवस्थापनको मार्ग दिसा कोर्द छ । यसले गर्दा नेपालको संरक्षण पद्दतिले विश्वमा नाम कमाएको जगजाहर छ भन्दै सेनिारको सफलतको कामना गर्नु भएको थियो ।

४. डा. घनश्याम गुरूङ, वरिष्ट संरक्षण निर्देशक, डब्लु डब्लु एफ नेपाल

नेपालको प्राथकिता अनुसार भूपरिधि स्तरमा डब्लु डब्लु एफ नेपालले सहयोग गर्दै आएको छ । अब उपजलाधार (Basin Approach) क्षेत्र, पर्यटन, जलविद्युत र climate chage जस्ता विषयलाई पनि समेटि सहयोग जुटाउन पर्ने र डब्लु डब्लु एफ नेपाल संरक्षण कार्यमा सदा सहयोगि रहने बाचा गर्दै यस सेमिनारको पूर्ण सफलताको लागि शुभकामना व्यक्त गर्नु भयो ।

५. श्री गोविन्द गजुरेल, सदस्य सचिव, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष

राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका सदस्य सचिव श्री गोविन्द गजुरेलले संरक्षण जस्तो महान कार्यमा होमिनु भएका सरक्षणकर्मिहरूको यस सेमिनारलाई शुभकामना दिन पाउदा हर्षविभोर भएको जनाउदै वन्यजन्तुको संरक्षण, चोरि शिकार तथा अवैध व्यपार नियन्त्रण कार्यका लागि मूलतः वार्डेनहरूको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । संरक्षण कार्यको जिम्मा वार्डेनको लगायत हामि सवैको हो । जिम्मेवारिको साथै मानव जातिलाई प्रेम गरे जस्तै वन्यजन्तुलाई माया प्रेम गर्नु पर्दछ । तसर्त मानव वन्यजन्तु वीचको द्वन्द्व न्युनिकरण बारे यस सेमिनारले गहन छलफल गरि मार्ग प्रसस्त गर्ने आशा व्यक्त गर्नु भएको थियो । जैविक विविधता जस्तो अमूल्य निधीको संरक्षण हामीले गर्नु पर्दछ । हाम्रा पूर्खाले जोगाइदिएको भएर हामीले देख्न र भोग्न पायौं । अब त्यो जिम्मा हाम्रो भएकोले जिम्मेवारी वहन गर्न हामी लाग्नु पर्दछ । पूर्खाले सुम्पेको नासोलाई अझ राम्रो बनाएर भावी पिँढीमा बुझाउनु पर्दछ । जैविक विविधता संरक्षण जस्तो चुनौतिपूर्ण कार्य कुशलतापूर्वक सम्पन्न गरी संरक्षण कार्यमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने सम्पूर्ण वार्डेन साथीहरू प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । आगामी दिनमा पनि संरक्षणका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरू बीच समन्वय र सहकार्यले निरन्तरता पाउने अपेक्षा सहित वार्डेन सेमीनारको पूर्ण सफलताका लागि शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

६. डा. अखिलेश्वर लाल कर्ण, क्षेत्रिय वन निर्देशक, पश्चिमाञ्चल क्षेत्रिय वन निर्देशनालय

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत पाँचवटै क्षेत्रिय वन निर्देशनालयहरूको प्रतिनिधित्व गर्दै पश्चिमाञ्चल क्षेत्रिय

वन निर्देशनालयका क्षेत्रिय वन निर्देशक डा. अखिलेश्वर लाल कर्णले सर्वप्रथम यस पश्चिमाञ्चल क्षेत्रिय वन निर्देशनालयको जिम्मेवारि क्षेत्रमा पर्ने चितवन राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्र नवलपरासि जिल्ला को अमलटारिमा माननीय मन्त्रीज्यू लगायत सहभागि सवैलाई हार्दिक स्वागत छ । यस सेमिनारको पूर्ण सफताको कामना गर्दछु । साथै डा. कर्णले आफ्नो श्वागत मन्तव्यका क्रममा संरक्षण कार्यका सफलताले वन्यजन्तुको संख्या उल्लेख्य हिसावबाट बढेका छन् साथै चुनौति पनि छन्, राम्रो नतिजाका लागि व्यवस्थापन, नियम, कानुनमा के कस्तो सुधार आवश्यक छ गहन छलफल गरि संकल्प तयार गरिनेमा विश्वास लिएको छु भनि शुभकामना दिनु भयो ।

उद्घाटन मन्तव्य

श्री शरदचन्द्र पौडेल, सचिव, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

यस कार्यक्रममा उद्घाटन मन्तव्य व्यक्त गर्ने क्रममा विशेष अतिथी वन तथा भू–संरक्षण मन्त्रालयका सचिव श्री शरदचन्द्र पौडेलले सेमिनारको सफताको कामना गर्दै निर्देशनहरू सहित निम्न धारणा व्यक्त गर्नु भएको थियो ।

जैविक विविधता मानव सभ्यताको आधार हो । प्रकृति विनास भए मानव सभ्यता नष्ट हुन्छ । संरक्षित क्षेत्र प्रकृति जोगाई राख्न र मानव अस्तित्व संरक्षणका लागि स्थापना गरिएको हो । संरक्षित क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारिले अनुशासित, पारदर्शी, इमानदारी पुर्वक गरेको कार्यले नै नेपालमा वन, वनस्पति, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण सफल भएको छ र विश्वमा सह्रनिय एवं अनुकरणिय भएको छ । साथै वन नीति २०७१ ले वन क्षेत्रको विकास गर्ने हुँदा विशेष ध्यान दिन, वेरूजु घटाउन, अतिक्रमण रोक्न वनकर्मिले ध्यान दिन निर्देशन समेत दिनु भएको थियो । चरिचरन, आगलागि नियन्त्रण गर्नुका साथै मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व नियन्त्रण गर्न र संरक्षणका प्रयास सफल वनाउन संरक्षण कार्यमा संलग्न सवै सरकारि तथा गैर सरकारि संस्थाहरूको समन्वयकारि भूमिका अपरिहार्य छ । वन वन्यजन्तु संग सम्बन्धित अपराध नियन्त्रण गर्न समेत समन्वय बढाउन प्रेरित गर्नु भयो । संरक्षण कार्य एकल प्रयासले मात्र सम्भव हुने नदेखिदा हरेक नागरिकले महत्वपूर्ण जिम्मेवारि बहन गर्न आग्रह गर्नु भयो ।

माननीय मन्त्री महेश आचार्य, प्रमुख अतिथि, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्रका अध्यक्ष वैठक उद्घाटन समारोहका प्रमूख अतिथि माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यूले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्दै संरक्षणको कार्य एकल प्रयासमा सम्भव नहुने हुँदा समन्वयकारि ढंगमा जोड दिनु भयो । संरक्षण कार्य self sustatin बनाउने प्रयास गरि राजश्व वढाउन र राहत रकम सरल तथा समय सापेक्ष बनाउन राहत नीतिमा परिमार्जन गर्न निर्देशन दिनु भयो । नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरूको क्षेत्रफलले तिनमा आश्रीत ठूला वन्यजन्तुका लागि वासस्थन सागुरा सावित भएकाले क्षेत्रफल बढाउन अपरिहार्य हुन गएको छ । संरक्षित क्षेत्रबाट संकलन हुने रकमबाट मध्यवर्ती क्षेत्रका समुदायलाई बढी भन्दा बढी फायदा हुने कार्य गर्नु पर्ने र महिला समुदायले गरेका कार्य सफल भएका हुंदा वहाँहरूको नेतृत्वलाई बढाउन प्रेरित गर्न सुझाव दिनु भयो । मन्तव्यका क्रममा माननीय मन्त्री महेश आचार्य ज्यूले Orphan animal resque hospital, zoological park को स्थापना गरि संरक्षण सम्बन्धि सवैको जनचेतना जगाउनु पर्नेमा जोड दिनु भयो । साथै जैविक विविधता संरक्षण कार्यका लागि जुनसुकै प्रकारको सहयोग गर्न प्रतिबद्धता जानउदै उदाहरणीय कार्य गर्न संरक्षणकर्मीहरूको हौसला बढाउनु भयो ।

धन्यवाद ज्ञापन

श्री तुलसिराम शर्मा, योजना अधिकृत, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यूले आफ्नो कार्य व्यस्तता हुँदा हुँदै पनि ३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष वैठकको गरिमालाई महत्व दिई प्रमुख अतिथीको आशन ग्रहण गरी जैविक विविधता संरक्षण, वन्यजन्तु को वासस्थान संरक्षण तथा विस्तार, wildlife crime control, निकुन्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्रको समुचित व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता र लाभान्स न्यायोचित ढंगबाट उपलब्ध गराउने एवं यस्ता कार्यमा सरकारि तथा गैर सरकारि संस्थाहरूको निरन्तर सहयोग रहने विश्वास लिदै संरक्षणका भावि दिन उज्ज्वल रहुन भनि संरक्षणकर्मीहरूलाई हौसला प्रदान गर्नु भएकाले माननीय मन्त्रीज्यू प्रति राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग परिवारका तर्फबाट आभार व्यक्त गर्दै आयोजकका तर्फबाट योजना अधिकृत श्री तुलसिराम शर्माले हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्नु भएको थियो । विशेष अतिथी वन तथा भू-संरक्षण मन्तलयका सचिव श्री शरदचन्द्र पौडेलज्यूले हाम्रो निमन्त्रणा स्विकार गरि समय प्रदान तथा वन तथा भू-संरक्षण मन्तलयको तर्फबाट निर्देशन दिनु भएकोमा वहाँलाई धन्यवाद दिनु का साथै यस उद्घाटन समारोहमा उपस्थित सवै प्रति आभार तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्नु भयो । धन्यवादका क्रममा श्री तुलसिराम शर्माले नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरू भौगोलिक हिसाबले बिशिष्ट पारिस्थितिकीय प्रणाली रहेका छन् तिनको उचित व्यवस्थापनका लागि समय सापेक्ष ऐन नियमको परिमार्जन आवश्यक छ । संरक्षण साझेदार संस्थाहरूको सहयोग देशको आवश्यकता अनुसार त्यतिकै जरूरि छ । पर्सा र कोशीटप्पु वन्यजन्तुको क्षेत्र विस्तार गर्न सके मानव वन्यजन्तु वीचको द्वन्द्व उल्लेख्य मात्रामा कम गर्न सकिने विश्वास लिदै सवै पक्षबाट रचनात्मक सहयोग उपलब्ध गर्न हुन र यस सेमिनारमा यहाँहरू सवैको गरिमामय सहभागिताको लागि राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका तर्फबाट धन्यबाद दिनु भयो ।

समापन मन्तव्य

सभाध्यक्ष श्री टीकाराम अधिकारी, महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

३१ औं वार्डेन सेमिनार एवं १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष वैठकको उद्घाटन समारोहको समापन गर्दै सभाध्यक्ष राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री टीकाराम अधिकारीज्यूले आफ्ना सारगर्भित विचार राख्नु भएको थियो ।

सर्वप्रथम माननीय मन्त्रीज्यू, श्रीमान् सचिवज्यू, क्षेत्रिय वन निर्देशकज्यूहरू, नेपाली सेना, विभिन्न साझेदार संघ संस्थाहरू यस ३१ औं वार्डेन सेमिनार एवं १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन

समिति अध्यक्ष वैठकको उदघाटन समारोहमा अमुल्य समय दिई योगदान गर्नु भएको मा आभार व्यक्त गर्नु भयो । नेपालको संरक्षण प्रयास प्रजाति संरक्षणबाट शूरू भए पनि समयको अन्तरालमा भू–परिधिस्तरीय, सिमापार संरक्षण सम्मका अवधारणलाई व्यवस्थापनको अंग बनाईएको छ । धेरै सफलता हासिल गरिएको छ तर चुनौति पनि विद्यमान छन् । चुनौतिलाई निराकरण गर्न स्थानीय समुदायको महत्वपुर्ण भूमिका रहेको छ । यसैले सहभागितामूलक जैविक विविधता संरक्षण व्यवस्थापनको अभिन्न पाटो हुन गएको छ र निरन्तर रहने छ । असल काम गर्ने कर्मचारिलाई पुस्कृत गरिने छ तर संरक्षणमा आघात पुग्ने काम गर्नको अपराध क्षम्य हुने छैन ।

वि.स. २०३९ साल देखि संरक्षित क्षेत्रको ब्यवस्थापनमा निकुन्ज आरक्ष र वन्यजन्तुको सुरक्षा को जिम्मेवारी नेपाली सेनाको काँधमा रही आएको छ । संरक्षित क्षेत्रको ब्यवस्थापनमा हासिल भएको उपलब्धीमा नेपाली सेनाको ठूलो भूमिका रहेको छ । भावी दिनमा नेपाली सेनाले आधुनिक प्रविधिको उपयोगलाई सशक्त बनाई संरक्षण, व्यवस्थापन र सुरक्षा मझबुद बनाउने विश्वास सत्राध्यक्ष श्री टीकाराम अधिकारीज्यूले व्यक्त गर्नु भयो ।

चोरि शिकार प्रतिरोधमा युवा परिचालनको महत्व बढेको छ फलस्वरूप चोरी शिकार नियन्त्रण देखि शुन्य सम्म पुग्नु संरक्षणको सफलता हो । निरन्तर सफलता को अपेक्षा गर्दै यसको श्रेय निकुन्ज प्रशासन, नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी र मध्यवर्ती क्षेत्रका समुदायहरूलाई जान्छ र अझ संगठित तथा समन्वयात्मक रूपमा प्रभावकारि कार्य गरिने छ भनि विश्वास दिलाउनु भयो ।

आगामि दिनमा शून्य चोरी शिकार मनाउनका लागि मध्यवर्ती क्षेत्रका स्थानीय बासिन्दाहरू र संरक्षण साझेदार हरूको सहयोग निरन्तर रही रहेको छ ।

मानव–वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि राहत नीतिलाई सरल तथा परिमार्जन गरि सम्बन्धितलाई उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउन राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग सदा तत्पर छ भन्ने विश्वास दिलाउनु भएको थियो ।

जैविक विविधता संरक्षण र तिनका वासस्थान ठूला विकास कामबाट प्रभावित हुने गरेको छ । तर विकास र संरक्षणबीच सन्तुलन कायम गर्न आवश्यक छ । जलविद्युत, सडक, रेलमार्ग आदि निर्माण तथा संचालनबाट जैविक विविधतामा पर्नसक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई कसरी न्यूनीकरण गर्ने भन्ने तर्फ बिशेष ध्यान दिनुपर्ने अवस्था छ । विकास कार्यमा कार्यरत सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय संग समन्वय गरी सन्तुलन कायम गर्न कोशिष गरिने छ ।

खण्ड दुई : प्राविधिक सत्र

२.१ पहिलो दिन

पहिलो सत्र

पहिलो दिनको प्रथम प्राविधिक सत्रको अध्यक्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका उप-महानिर्देशक श्री फणिन्द्रराज खरेलज्यूले गर्नुभएको थियो । यस सत्रमा जैविक विविधता संरक्षण : विगत, वर्तमान र भविश्य (Biodiversity Conservation : Past, Present and Future) भन्ने ३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष वैठकको नारासंग सम्बन्धित प्रस्तुति राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका इकोलोष्टि श्री गोपाल प्रकाश भट्टराईले प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

सोही प्रस्तुति संग संरक्षण जिम्मेवारी : विगत, वर्तमान र भविश्व भन्ने मूल विषय तथा संरक्षण क्षेत्रमा प्रविधिको उपयोग र सफलताका सम्बन्धमा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका निर्देशक तथा महासेनानी श्री बाबुकृष्ण कार्कीले प्रस्तुत गर्नु भयो ।

सोही सत्रमा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका संरक्षण शिक्षा अधिकृत डा. महेश्वर ढकालले Effectiveness of Wildlife Crime Control in South Asia भन्ने विषयमा आफ्नो प्रस्तुति प्रष्ट पार्नु भएको थियो । डा. ढकालले वन, वनस्पति, वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणका लागि Global concern, South Asia र नेपालमा गरेको कार्य तथा भावि दिनमा गर्नु पर्ने कार्यको व्यहोरा समावेश गर्नु भएको थियो ।

सत्राध्यक्षको मन्तव्य :

यस सत्रका अध्यक्ष राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका उपमहानिर्देशक श्री फणिन्द्रराज खरेलज्यूले प्रस्तोताहरू, छलफलमा सुझाव राख्ने व्यक्तिहरू साथै प्रस्तुती तथा छलफल ध्यानपूर्व सुनिदिनु भएकोमा सम्पूर्ण सहभागीहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै जैविक विधिताको इतिहासमा समय समयमा गरिएका व्यवस्थाको सिंहावलोकन प्रस्तुतिबाट गरियो । नेपाली सेनाले प्रस्तुत गरेका प्रविधिहरू संरक्षणका लागि फलदायि छन् यिनको उपयुक्त उपयोग गरिनु पर्दछ भन्नु भयो र यस सत्रको समापन भएको जानकारी गराउनु भयो ।

दोश्रो सत्र :

दोश्रो सत्रको अध्क्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्वमहानिर्देशक श्री विश्वनाथ उप्रेतिज्यूले गर्नु भएको थियो । यस सत्रमा तलका प्रस्तुति प्रस्तुत गरिएका थिए ।

प्रस्तुतिको क्रममा ZSL Nepal Office का कार्यक्रम अधिकृत श्री टेक राज भट्टले ZSL संरक्षण कार्यक्रमको रणनीति, उद्देश्य र Way Forward का विषयमा बोल्नु भएको थियो । राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको संरक्षण कार्यक्रममा सहयोगिको भूमिका निर्वाह गर्न तत्पर रहने व्यहोरा प्रकट गर्नु भएको थियो ।

डा. प्रशन्न योन्जन, WCN ले संरक्षण विद्यालयबाटै शुरू हुन्छ भन्दै Nepal Prakriti Pathshala को विषय का बारेमा प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । जैविक विविधता संरक्षणबारे डकुमेन्ट्रि देखाउनु भएको थियो ।

Technologies in Wildlife Conservation विषयमा Lt Col Sudeep Panta, IT Department, Nepalese Army को प्रस्तुति रहेको थियो । केहि निकुन्ज आरक्षहरूमा लागु गरि सकेको छ । तुरून्ता तुरून्तै जानकारि प्राप्त हुने हुँदा व्यवस्थापन कार्य चुस्त हुने विश्वास लिईएको छ । तर Realistic, Effectiveness, Affordability, Operability, Maintenance जस्ता चुनौति लाई निराकरण गर्न चनाखो हुनु उतिकै आवश्यक हुन्छ । तसर्थ कर्मचारीलाई समय समयमा Technology बारे तालीम दिई तिखार्नु पर्दछ ।

तराई भूपरिधि कार्यको तर्फबाट श्री श्याम कुमार साहले संरक्षणका लागि सरकार, समुदाय र साझेदार संस्थाका वीच Coordination, Cooperation, Collaboration and Communication 4 C हुनु पर्नेमा जोड दिनु भयो ।

सत्राध्यक्षको मन्तव्यः

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पुर्वमहानिर्देशक एवं पहिलो दिनको दोश्रो सत्रका अध्यक्ष श्री विश्वनाथ उप्रेतिज्यूले सवै प्रस्तुकर्तालाई धन्यवाद दिनु भयो । मलाई यस सत्रको अध्यक्षता ग्रहण गर्ने मौका दिनु भएकोमा आयोजकलाई समेत धन्यवाद दिदै निकुन्ज आरक्ष स्थापनाका लागि शुरूमा कठिन प्रयास गरिएको थियो । संरक्षणमा विभिन्न साझेदार संस्थाको सहयोग आवश्यक छ । विश्वमा नयां नयां प्रविधिको विकास भएका छन् समय संगै नेपालको संरक्षणमा प्रयोग गरिनु आवश्यक भए पनि सुरक्षाको सुनिश्चितता र जिम्मेवारी प्रष्ट हुनु पर्छ । कार्यपत्र प्रस्तोताहरू, छलफलमा भाग लिनु हुने व्यक्ति र सुझाव दिने सवै जनालाई तथा सम्पूर्ण सहभागीहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै दोश्रो सत्रको समापन गर्नु भयो ।

दोश्रो दिन २०७१ फागुन २१ गते

प्रथम सत्र

पहिलो सत्रको अध्यक्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्वमहानिर्देशक श्री श्याम सुन्दर बजिमयज्यूले गर्नु भएको थियो । यस सत्रमा Animal Resque Center को प्रस्तुति NTNC को रणनीति, उद्देश्य र भावि दिनको योजना, Asian Elephant, जैविक विविधता संरक्षण लगायतका विषय सम्बन्धि पेपरहरू प्रस्तुत गरिएका थिए । सत्राध्यक्षले समय पालन र प्रस्तुति रोचक बनाउन तथा प्रश्नकर्तालाई सोझै प्रश्न राख्न सुझाव गर्नु भएको थियो ।

प्रथम प्रस्तोताको भूमिकामा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका योजना अधिकृत श्री तुलसिराम शर्माले Animal Resque Center को आवश्यकता तथा व्यवस्थापनमा तर्कपुर्ण प्रस्तुति गर्नु भयो ।

राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका तर्फबाट डा. चिरन्जिवि प्रसाद पोखरेल र श्री अम्बिका खतिवडाले NTNC को रणनीति, उद्देश्य र Way Forward का विषयमा प्रकाश पार्नु भयो । राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष अन्तर्गत संचालित कार्यक्रम, आयोजनाका बारे जानकारि दिदै जैविक विविधता संरक्षण, जनचेतना अभिबृद्धि, research, सामुदायिक विकासमा प्राविविधक तथा आर्थिक श्रोत परिचालन गर्दै जाने व्यहोरा प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र कार्यालयका नि. प्रमुख संरक्षण अधिकृत श्री अशोक रामले Asian elephants (Elephas maximus) outside the Protected Area: Geospatial habitat status, migratory routes & human elephant interface in Eastern Nepal विषयमा आफुले गरेको अध्ययन सम्बन्धि प्रस्तुति का साथै हात्ती व्यवस्थापनका लागि सुझाव दिनु भयो ।

सत्राध्यक्षको मन्तव्य

यस सत्रका अध्यक्ष राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्वमहानिर्देशक श्री श्याम सुन्दर बजिमयज्यूले प्रस्तोताहरू, छलफलमा जिज्ञासा तथा सुझाव राख्ने व्यक्तिहरू साथै प्रस्तुती तथा छलफल ध्यानपूर्व सुनिदिनु भएकोमा सम्पूर्ण सहभागीहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै आफ्ना सारगर्भित विचार व्यक्त गर्नुभयो ।

- ✓ प्रस्तुतीहरू समानुकूल, सान्दर्भिक र सैद्धान्तिक पक्ष अत्यन्त सवल रहेको तर यस्ता अवधारणालाई नेपालको सन्दर्भमा कसरी कार्यान्वयन गर्ने भन्ने बिषय चुनौतिपूर्ण रहेको छ । वन्यजन्तु Resque center उच्चस्तरको सुविधा सम्पन्न हुनु आवश्यक छ ।
- ✓ NTNC जस्ता conservation partner को सहयोग निरन्तर रहनु जैविक विविधता संरक्षणका लागि फलदायि हुनेछ ।

दोश्रो सत्र

यस दोश्रो दिनको दोश्रो सत्रको अध्यक्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्वमहानिर्देशक श्री गोपाल प्रशाद उपाध्यायज्यूले गर्नु भयो । यस सत्रमा कानूनी पक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, निर्देशिका र घरपालुवा हात्ती व्यवस्थापनका विषयमा कार्यपत्र पेश गरिएका थिए ।

निकुन्ज आरक्ष र संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि नियमावलीको समय सापेक्ष परिमार्जन गरिनु अति आवब्यक हुन्छ । यस सेमिनारमा खप्तड राष्ट्रिय निकुन्जका संरक्षण अधिकृत श्री अमिर महर्जनले खप्तड राष्ट्रिय निकुन्ज नियमावलीमा परिवर्तन गर्नु पर्ने नियमहरू प्रस्ट्याँउदै प्रस्तुति गर्नु भएको थियो ।

मध्यवर्ती क्षेत्र ब्यवस्थापन नियमावली २०५२ र निर्देशिका २०५६ का केही नियमहरूमा संशोधनको लागि छलफल प्रस्ताव गरिएको छ । संरक्षण अधिकृत श्री रामदेव चौधरी, श्री नारायण रूपाखेती र श्री पशुपति अधिकारीको संयुक्त प्रस्तुति मिति २०७१ साल फागुन २१ गते रहेको थियो ।

हात्तीहरूको निकुन्ज आरक्ष व्यवस्थापन र पर्या पर्यटनमा अहम भूमिका रहि आएको छ । तर हात्तीलाई मानवबाट दिईएको शास्ति दर्दनाक छ । यस्ता क्रियाकलापबाट हात्तीहरूलाई मुक्त राख्न चितवन राष्ट्रिय निकुन्जमा ELEPHANT AID INTERNATIONAL को सहयोगमा Chain Free Corrals, Elephant Foot Care Program and Compassionate Elephant Care प्रोजेट संचालन गरिएको जानकारि चितवन राष्ट्रिय निकुन्जका प्रमुख संरक्षण अधिकत श्री कमलजंग कुवर र Carol N Bugli को संयुक्त प्रस्तुति रहेको थियो । हात्ती व्यवस्थापनका विविध पक्ष झल्कने भिडियो प्रस्तुत गरिएको थियो ।

सत्राध्यक्षको मन्तव्य :

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका पूर्वमहानिर्देशक श्री गोपाल प्रशाद उपाध्यायज्यूले प्रस्तुत गरिएका सवै प्रस्तुतिले वन्यजन्तु, जनता वीचको सम्बन्ध सुमधुर बनाउन कानूनी पाटोलाई सबल तुल्याई सुविधा प्रदान गर्ने र जैविक विविधताको उचित संरक्षण गर्नमा मद्दत पुग्ने छ भन्नु भयो । हात्तीलाई Chain free बनाउन सकिनेमा विश्वास लिन सकिन्छ । यो अध्ययनकै क्रम र विषयका रूपमा छ यसको नतिजा लाई हेरेर अगाडि बढ्न भन्दै सहभागिहरूलार्य धन्यवाद दिदै सत्रको समापन गर्नु भयो ।

तेस्रो दिन २०७१ फागुन २२ गते

पहिलो सत्रको अध्यक्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री टीकाराम अधिकारीज्यूले गर्नु भयो । यस सत्रमा DNPWC को सूचना प्रणाली विकास का वारेमा, हिउ चितुवाको अध्ययन अनुसन्धान लगायत बन्द सत्र जारि रहेको थियो । दिउसोको कार्यक्रम फिल्ड अवलोकन गरिएको थियो र कार्यक्रमको समापन समेत सत्राध्यक्ष एवं महानिर्देशक श्री टीकाराम अधिकारीज्यूले गर्नु भयो ।

राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्त संरक्षण विभागका कम्प्युटर अधिकृत श्री खेमराज प्रसाईले Implementation of E-Governance at DNPWC and PAs सम्बन्धि प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । यस कार्यबाट फिल्ड र सेन्टरमा सिधा सम्पर्क बढ्ने छ । संरक्षण कार्यमा प्रभावकारिता ल्याउन मद्दत पुग्ने र सरल तरिकाबाट सुचना आदान प्रदान हुने कुरा प्रस्तुत गर्नु भयो ।

Snow Leopard Ecosystem Protection Program (GSLEP): Progress Update of Nepal विषयमा कंचनजंघा संरक्षण क्षेत्रका संरक्षण अधिकृत श्री हेमराज आचार्यले हिँउ चितुवाको महत्व झल्काउदै संरक्षणका प्रयास, चुनौति र व्यवस्थापनका पक्षहरूमा प्रकास पार्नु भएको थियो ।

वन्द सत्र :

यस सत्रमा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग परिवारमात्रको सहभागिता रही विभाग अन्तर्गत काम गर्ने वातावरण (Working Envrironment) कसरि राम्रो हुन सक्छ, अध्ययन अनुसन्धान, वैदेशिक भ्रमण, सभा सेमिनार, संस्थाहरू संगको सम्बन्ध जस्ता विविध विषयमा छलफल हुनुका साथै भावि दिनहरू सुनौला बनाउन विचार व्यक्त भएका थिए ।

३१ औं वार्डेन एवं मध्यवर्ती क्षेत्र सेमीनारको समापन

३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष वैठकको समापन सत्रको अध्यक्षता राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री टीकाराम अधिकारीज्यूले गर्नु भएको थियो । सर्व प्रथम अध्यक्ष श्री टीकाराम अधिकारीज्यूले सेमीनारको समापनका अवसरमा प्रमुख अतिथिको लागि समय प्रदान गरी माननीयय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यूले गर्नु भएको योगदानका लागि आभार तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्नु भयो । सचिवज्यू लगायत समपूर्ण सहभागिहरूलाई धन्यवाद दिदै हरेक वर्ष संचालन गरिने वार्डेन सेमीनार अत्यन्त महत्वपूर्ण छ । संरक्षण धार्मिक काम हो, एकलो प्रयासले संरक्षण सम्भव छैन यसमा सवैले हातोमालो गर्नु पर्दछ । हाम्रो प्रयास जारि राख्नु पर्दछ र राम्रा प्रविधिलाई अंगाल्नु पर्दछ । हामिले इमानदारी, बफादारि पुर्वक संरक्षणका काम गर्नु पर्दछ । जानी जानी संरक्षणमा आघात पुऱ्याउने कर्मचारिको गल्ति क्षम्य हुने छैन । असल कार्य गर्ने कर्मचारिलाई पुरूस्कृत गरिने छ भन्दै सेमिनारको समापन भएको घोषणा गर्नु भयो ।

अनूसुचीहरू

३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष बैठकका संकल्पहरू

१. विभाग तथा अन्तर्गतका कार्यालयहरूको स्वीकृत दरबन्दी बमोजिम कर्मचारी छनौट प्रक्रियाको लागि आवश्यक पर्ने पाठ्यक्रम विकास, पदपूर्ति, तालिम एवं भौतिक पूर्वाधार ब्यवस्था गर्न आवश्यक पहलगर्ने (प्रशासन र व्यवस्थापन शाखा) ।

२. समस्यामूलक, घाईते र टुहुरा वन्यजन्तुहरूको उद्धार तथा व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त स्थानमा वन्यजन्तु उद्धार एवं पुर्नस्थापना केन्द्र स्थापनाको लागि अध्ययन अगाडि बढाउने (इकोलोजी र योजना शाखा) ।

३. मध्यवर्ती क्षेत्र ब्यवस्थापन नियमावली, २०५२ लगायतका नियमहरूलाई समय सापेक्ष एवं प्रभावकारी बनाउनको लागि स्थलगत रूपमा अन्तर्क्रिया गरी संशोधनको प्रक्रिया अगाडि बढाउने (मध्यवर्ती क्षेत्र सञ्जाल र ब्यवस्थापन शाखा) ।

४. ढोरपाटन शिकार आरक्ष र शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा तत्काल गर्न आवश्यक पहलगर्ने (ब्यवस्थापन शाखा र सम्बन्धित निकुञ्ज/आरक्ष) ।

५. संरक्षित क्षेत्रको सुरक्षा ब्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाउन Real Time, SMART Patrolling Application लगायतका अत्याधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोग गर्ने ब्यवस्था मिलाई केन्द्र र स्थानीय स्तरमा एकिकृत सूचना केन्द्र तथा अपरेशन कक्ष स्थापना गरी ब्यवस्थापन निकाय र सुरक्षा निकायले संयुक्त रूपमा संचालन गर्ने (नेपाली सेना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय र योजना शाखा) ।

६. भविष्यमा UAV, Air Observation Equipment तथा Surveillance Equipment को प्रयोगलाई बढवा दिन र बिस्तार गर्नको लागि तराईस्थित संरक्षित क्षेत्रमा एक र हिमाली संरक्षित क्षेत्रमाएक एयरस्ट्रिपको पहिचान गरी सम्बन्धित स्थानीय संरक्षित क्षेत्रको स्वामित्वमा ल्याउन आवश्यक पहल गर्ने (ब्यवस्थापन शाखा) ।

७. प्रकृति संरक्षण कार्यमा कम्तिमा दुई बर्ष योगदान गरेका सुरक्षाकर्मीहरूलाई प्रकृति संरक्षण पदक (Nature Conservation Medal) बाट सम्मान गर्न आवश्यक ब्यवस्था मिलाउन पहल गर्ने (नेपाली सेना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय, ब्यवस्थापन शाखा र प्रशासन शाखा) ।

८. संरक्षित क्षेत्रहरू बीच भगिनी सम्बन्धको अवधारणा (Sister Park Concept) लाई संस्थागत रूपमा आगाडि बढाउनको लागि आवश्यक कानूनी ब्यवस्था मिलाउनका लागि पहल गर्ने (मध्यवर्ती क्षेत्र संजाल र ब्यवस्थापन शाखा) ।

९. पर्यटक प्रवेश शुल्क उठाउने कार्यलाई थप ब्यवस्थित गर्न कम्प्युटरमा आधारित प्रविधि प्रयोगमा ल्याउनका लागि नीतिगत ब्यवस्था मिलाई आवश्यक पूर्वाधार विकास गर्ने (योजनाशाखा) ।

१०. मकालु बरूण राष्ट्रिय निकुञ्ज र ढोरपाटन शिकार आरक्षको प्रभावकारी सुरक्षा ब्यवस्था मिलाउनको लागि नेपाली सेना तैनाथ गर्न आवश्यक पूर्वाधार बिकास गर्ने ब्यवस्था मिलाउने (नेपाली सेना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय र योजना शाखा) ।

११. चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको कसरामा अबस्थित प्रकृति संरक्षण शिक्षालय (Nature Conservation School) लाई Center of Excellence को रूपमा बिकास गर्न सबै पक्षले साझा र एकिकृत पहल गर्ने (नेपाली सेना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय, मध्यवर्ती क्षेत्र सञ्जाल र संरक्षण शिक्षा शाखा) ।

१२. कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्रको खाम्बाचेनमा हिउँचितुवा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गर्न पहलगर्ने (इकोलोजी शाखा) ।

१३. पर्वतारोहणबाट प्राप्त सलामी दस्तुर सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रको संरक्षण र ब्यवस्थापनमा खर्च गर्ने ब्यवस्था मिलाउन आवश्यक पहल गर्ने (योजनाशाखा) ।

१४. राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागर अन्तर्गतका संरक्षित क्षेत्रहरूमा E-Governance लागू गर्नका लागि DNPWC-MIS तथा National Wildlife Database को विकास गर्ने (संरक्षण शिक्षा शाखा) ।

१५. ३१ औं वार्डेन सेमिनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र ब्यवस्थापन समिति अध्यक्ष बैठक सफलता पूर्वक सम्पन्न गर्नको लागि सहयोग पुऱ्याउने संघ, संस्था, जस्तै (NTNC, WWF Nepal, WWF Nepal Hrioban Program, ZSL Nepal, BCN), सहभागीहरू साथै चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, श्री नयाँ भैरवीदल गुल्म अमलटारी, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज मध्यवर्ती क्षेत्र ब्यवस्थापन समिति, अमलटारी मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समिति तथा अमलटारी मध्यवर्ती होमस्टे परिवार, Temple Tiger Green Jungle Resort, Machan, Tharu Lodge लगायत प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने सबैलाई हार्दिक धन्यवाद ।

सेमीनारका प्रस्तूतीहरू

जैविक विविधता संरक्षण : विगत, वर्तमान र भविष्य

Biodiversity Conservation : Past, Present and Future

गोपाल प्रकाश भट्टराई
इकोलोजिष्ट
राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

प्रस्तुतिको शिलशिला

- विगत देखी राणकालीन अवधि (वि.सं. २००७) सम्म
- राणा शासन पछी पञ्चायती व्यवस्था (२००७-२०४६) सम्म
- बहुदलीय व्यवस्था (२०४७-२०६३) सम्म
- गणतान्त्रीक नेपाल (२०६३ -२०७१) सम्म
- भोगिएका मुख्य चुनौतिहरू
- २०७१ पछी (Way forward)

विगत देखी राणा शासन (वि.सं. २००७) सम्म

जैविक विविधता संरक्षणमा नेपालको पहिलो लिखित कानून

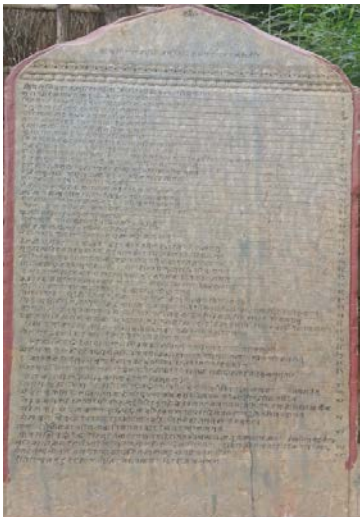

- तत्कालीन श्री ५ महाराज सुरेन्द्र विर बिक्रम शाहले वि.सं. १८२६ (सन १७६९) मा वन र वन्यजन्तु संरक्षणको लागि नागार्जुन वनमा लिखित उर्दि जारी गरेका थिए

- त्यसबखत दिनभर कडा परिश्रम गर्ने ज्यामीले प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति ने.रू. ०.१६ ज्याला पाउथे । तर नागार्जुन वनको एउटा जरायो मारे वा मार्न प्रयत्न गरे रू. २५०.०० सजायको व्यवस्था शिलालेखमा उल्लेख । त्यसैगरी ससाना चराचुरूङ्ग जस्तै ढुकुर, तित्रा, प्युरा मारेमा रू. ५.०० तथा तिनको फुल फोर्ने, चोर्नेलाई रू. २.५० सजाय ताकिएको ।

श्री ५ महाराजधीराज सूरेन्द्र विक्रम साहका हुकुमको उर्दि

शिलालेखमा उल्लेख विविध प्रावधान

- यो वन भित्रका कस्तुरि मार्न्यालाई मोहोर रूपैयां २०० जरिवाना गर्नु १
- मृग घोरल मार्न्यालाई ५० रूपैयां जरिवाना गर्नु २
- चितल वरोठे मार्न्यालाई १०० रूपैयां जरिवाना गर्नु ३
- लगुना मार्न्यालाई ६० रूपैयां जरिवाना गर्नु ४
- थार मार्न्यालाई १५० रूपैयां जरिवाना गर्नु ५
- जराया मार्न्यालाई २५० रूपैयां जरिवाना गर्नु ६
- दम्सी मार्न्यालाई २० रूपैयां जरिवाना गर्नु ७
- चौगडा मार्न्यालाई १० रूपैयां जरिवाना गर्नु ८
- तित्रा, प्युरा, बटै, ढुकुर मार्न्यालाई ५ रूपैयां जरिवाना गर्नु ९
- ऐजंको फुल फोर्न्या, फुल चोर्न्यालाई २।५० रूपैयां जरिवाना गर्नु १०
- डाँफे, मोहनाल, फकरास, चिलमे, कालिज, चाषुरा, लइचे मार्न्यालाई १५ रूपैयां जरिवाना गर्नु ११

श्री ५ महाराजधीराज सूरेन्द्र विक्रम साहका हुकुमको उर्दि शिलालेखमा उल्लेख विविध प्रावधान

- ऐजंको फुल फोर्न्या, फुल चोर्न्यालाई ७।५० रूपैयां जरिवाना गर्नु १२
- हलेसो, वगेवा, सुघाव, परेवा, भ्याकुरा मार्न्यालाई ५ रूपैयां जरिवाना गर्नु १३
- ऐजंको फुल फोर्न्या, फुल चोर्न्यालाई २।५० रूपैयां जरिवाना गर्नु १४
- मजुर मार्न्यालाई १२ रूपैयां जरिवाना गर्नु १५
- ऐजंको फुल फोर्न्या, फुल चोर्न्यालाई ६ रूपैयां जरिवाना गर्नु १६
- अरू साना साना चरा चरंगी मार्न्यालाई २।५० रूपैयां जरिवाना गर्नु १७
- ऐजंको फुल फोर्न्या, फुल चोर्न्यालाई १ रूपैयां जरिवाना गर्नु १८
- यो वनका वृक्षको फुल सागपात टिपन्यालाई २।५० रूपैयां जरिवाना गर्नु १९
- फल टिपन्यालाई ५ रूपैयां जरिवाना गर्नु २०
- सुक्याको झिजामिजा चोर्न्यालाई ५ रूपैयां जरिवाना गर्नु २१
- स्याउला चोर्न्यालाई ७ रूपैयां जरिवाना गर्नु २२
- भैं घाँस काटन्यालाई भारी १ के २।५० रूपैयां जरिवाना गर्नु २३
- केराको थाम, बांस काटन्यालाई बोट १ को ४ रूपैयाका दरले जरिवाना गर्नु २४
- खुकुरीका बिडजत्रा रूष काटन्यालाई रूष १ को २ रूपयाका दरले जरिवाना गर्नु २५
- नारि पाखुरा जत्रा रूष काटन्यालाई रूष १ को ३ रूपैयाका दरले जरिवाना गर्नु २६
- पिडौला साप्राजत्रा मोटा रूष काटन्यालाई रूष १ को ६ रूपैयाका दरले जरिवाना गर्नु २७
- कम्बरजत्रा मोटा रूष काटन्यालाई रूष १ को १२ रूपैयाका दरले जरिवाना गर्नु २८
- कम्बर देषि मास्तिर ठूला रूष काटन्यालाई रूष १ को ६० रूपैयाका दरले जरिवाना गर्नु २९
- मालीगो षपतर काटन्यालाई बोट १ को ०।५० का दरले जरिवाना गर्नु ३०
- निगाल झाकरीघुंडे तिते सिगाने काटन्यालाई वोट १ को ०।५० का दरले जरिवाना गर्नु ३१
- चिडे, काभ्रो, कोइरालो, निघुरो, ठोटन्या, पदमचालनु काटन्यालाई एक फूल एक वोटको १ पैसाका दरले जरिवाना गर्नु ३२
- काफल, ऐस्यालु, चुत्रो, जामुन, क्यामुन, फातल, मछाइनु यो चोर्न्यालाई एक मानाको ०।५० का दरले जरिवाना गर्नु ३३

- पर्षालका किनारामा लायाका कांढाका बोट, सिउडीका बोट काटन्यालाई बोट १ को मोहो रूपैयां ०।५० का दरले जरिवाना गर्नु ३४
- पर्षाल भत्काउन्यालाई एक हात लम्बाई, एकहात गजको २० रूपैयां जरिवाना गर्नु ३५
- यो भन्दा बढता भत्काउन्यालाई तेही हिसावले जरिवाना गर्नु ३६
- आहाभित्र छोडेका चरा पर्षाल भित्र मारूता पनि पर्षाल बाहिर मारूता पनि जरिवाना तेही हो ३७
- चोर्दा भन्या चोऱ्याको रहेनछ पर्षाल भित्र मात्र पस्याको रहेछ भन्या तेस्ता मानिसलाई ५ रूपैयां जरिवाना गर्नु ३८
- दण्डका पैसा तिर्न सकेन भन्या मैन्हा १ को ५ रूपैयाका दरले कैद गरी सटक षनाउन ३९
- यो बेराम स्वास्नी मानिसले गऱ्याको रहेछ भन्या तेसको पोई, तेसैको नछुट्टीएको छोरालाई जरिवाना गर्नु जरिवानाका रूपैयां तिर्न सकेन भन्या कैद गरी सटक बनाउन ४०
- बेराम गर्न्या स्वास्नी मानिसको पोई पनि छैन छोरा पनि छैन भन्या नेल ठोकी बारूदषानाका बारूद बाक्न पठाउन ४१
- यो बेराम जागिऱ्या मानिसले गऱ्याको रहिछ भन्या नाम नाबुजी कितापमा नाउ कटाइदिनु जरिवाना पर्दैन ४२
- यो हुकुमको उर्दी उमराव देषदैनतकलाई येही हुकुम हो यो हुकुम जसले लंघन गर्ला सिलापत्रमा लेषिय बमाजिम जरिवाना हुन्याछ । तानाबाना बुझिन्याछ सो बुझि हुकुममा ततपर रहि यो वनमा पाइलो कसैले नहाल्नु ४३
- येस वन भित्र छाडेका जनावरहरूमा पर्षाल बाहिर निस्केका जसले मार्ला जसंग राख्ला माथि लेषियाका जरिवानाका तिन षण्डको दुईषण्ड जरिवाना गर्नु ४४
- यो वन भित्र छाडेका चारषुट्टे जनावर पर्षाल बाहिर निस्क्यो भन्या फलानु जनावर फलानु गाँउमा निस्क्याको छ भनि जसले जाहार गर्न आउला देषाउला त्यो मानिसलाई रूपैयां ०।५० देषि माथि जनावर हेरी इनाम पाउन्याछ ४५
- यस वनमा सोलाई दर्जन थाप्याको छ जियको माया हुन्याले योवनमा नपस्नु ४६

इति सम्बत १९२६ साल निति दुतिय वैसाष सुदि ८ रोज ४ सभम

नेपालमा संरक्षणको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

- तत्कालीन राणा प्रधानमन्त्री श्री ३ जंगबहादुर राणाले १८४६ मा चितवन उपत्यकालाई शिकार आरक्षको स्थापना गरेर वन्यजन्तु संरक्षण गर्ने सुरूवात गरे । गैंडालाई "Rhino" as a "royal game" घोषणा गर्दै **गैडाको संख्या घट्दै गएकोले राज्यको संपत्तीको रूपमा संरक्षण गर्नुपर्ने** शाही उर्दी जारी । यद्यपी यो उर्दी सर्वसाधारणलाई मात्र लागुहुने र राणा परिवारले तराईका जंगलमा आफु र आपना पाहुनाहरूले शिकार गरीरहेको तलको तथ्यले देखाउदछ ।
- 1866. His Royal Highness the Duke of Edinburgh (2nd son of Her Majesty Queen Victoria) शिकार खेल्न नेपाल आएको बुझिन्छ तर के कति शिकार गरे तथ्य थाहा नभएको ।
- 1870 Feb 23rd-28th. His Royal Highness the Duke of Edinburgh (2nd son of Her Majesty Queen Victoria) शिकार खेल्न नेपाल आएको र उनले **२ वटा ठूला बाघ** (measuring 10'6" and 10'3") मारेर गए ।
- 1870 Feb 16th-March 5th His Royal Highness the Prince of Wales (Afterwards King Edward VII) नेपाल आई अत्यधिक संख्यामा **२३ बाघ, १ भालु, १ चितुवा मारे** । उनले **१ दिनमा ७ वटा बाघ मारेका** थिए ।
- 1876 King Edward **नेपाल आई अत्यधिक संख्यामा १२० बाघ, ८० गैंडा, १५ भालु, २७ चितुवा मारे ।** http://www.forestrynepal.org/notes/biodiversity/introduction/hunting-Nepal
- 1890 His Royal Highness the Prince Albert Victor, Duke of Clarence, उनले पश्चिमी तराईबाट **६ वटा बाघ मारेका** थिए ।
- 1894 His Royal Highness the Duke of Connaught नेपाल आए र उनले **३ वटा बाघ मारेका** थिए । (1970. Shah R)
- 1911 Dec 16th to 28th His Majesty King George V चितवनको सुखीभार र कसरामा शिकार खेली **३९ बाघ, १८ गैंडा, ४ भालु, १ चितुवा मारे** । उनले **१ दिनमा १० वटा बाघ, १ गैंडा, १ भालु**, मारेका थिए । (1970. Shah R)
- 1921 Feb 4th-21st December His Royal Highness the Prince of Wales (Afterwards King Edward VIII) नेपाल आई चितवनको ठोरी क्षेत्रमा अत्यधिक संख्यामा **१७ बाघ, १० गैंडा, २ भालु, २ चितुवा** मारे ।
- http://www.forestrynepal.org/notes/biodiversity/introduction/hunting-Nepal; (1970. Shah Rishikesh. Notes on hunting and wildlife conservation)
- सबैजसो राणा प्रधानमन्त्रीहरू वर्षेनी तराईको जंगलमा शिकार खेल्न जान्थे । जुद्ध शमशेरले मात्र पटक पटकको शिकारमा गरी **४३३ बाघ, ५३ गैंडा, ९३ चितुवा, २२ भालु, २० गोही, १ अर्ना र असंख्य ब्वासो, हरिण तथा चराहरू मारेका** थिए । (२०५९ तिवारी, कृ.बा., नेपालको वन व्यवस्थापनको ऐतिहासिक सिंहावलोकन)
- १९२२ देखि १९४० मा तत्कालिन नेपालका प्रधान मन्त्री अन्य पाहुनाहरूले ४३३ वटा बाघ मारेका थिए । -http://tigertribe.net/tigers-origin/tigers-killed/
- सन १९३९ मा सनसनीपूर्ण र अति धेरैको संख्यामा शिकार भयो । चितवनमा १० हप्ता लामो शिकार समयमा Lord Linlithgow, former Viceroy of India ले मात्र **१२० बाघ, ३८ गैंडा, २७ चितुवा, १५ वटा भालु, ११ वटा गोही** मारेका थिए http://tigertribe.net/tigers-origin/tigers-killed/; http://www.forestrynepal.org/notes/biodiversity/introduction/hunting-Nepal
- **उपरोक्त तथ्यहरूबाट त्यस समय नेपालमा भएको जैविक विविधताको बारेमा प्रष्ट बनाउदछ । तर श्रोतको अत्यधिक दोहनका कारणले हाम्रा जैविक श्रोतको संरक्षण हुन नसकी तीनको संख्यामा ह्रास आउनु स्वभाविक नै थियो । जुन विभिन्न समयमा चितवनका गैडाहरूको संख्या देखाउने ग्राफले पनि प्रष्ट बनाउदछ ।**

No of Rhinoceros in Chitwan NP

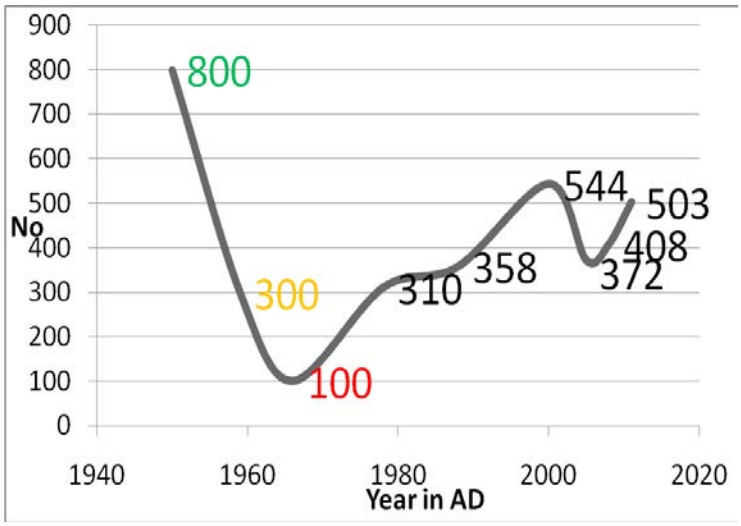

- सन १९५० सम्म राणा शासन कायम रह्यो
  - यो समयसम्म नेपालमा **प्रशस्त जंगल** रहेको, **प्रशस्त वन्यजन्तु** पनि भएको, **जनचांप कम** रहेकोले **संरक्षीत क्षेत्र बनाउने तर्फ ध्यान गएन । वनको संरक्षण प्रणाली अत्यन्तै कडा** थियो ।
  - राणा शासकहरूले जंगलहरूलाई आपनो मनोरञ्जनका लागि प्रयोग गर्दथे यसर्थ **चितवन, बर्दिया र शुक्लाफांटलाई शिकारस्थल**को रूपमा राखे ।
  - A popular revolt by the people of Nepal brought about the collapse of the Rana regime, and with it the end of the big hunts
- सन १९५१ मा नेपालमा राणा शासनको अन्त्य भई प्रजातन्त्रको बहाली भयो र श्री ५ त्रिभुवनले राजकाज सम्हाल्नु भय

राणा शासन पछी पञ्चायती व्यवस्था (२००७-२०४६)

- **सन १९५१-१९५५ श्री ५ त्रिभुवनको शासनकाल ।**

राजनैतिक अस्थिरता, जनताहरू बढि उत्तेजना, अनुशासनलाई त्यती ध्यान नदिएकाले देशको अमन चयन कायम गर्नमा नै समय वित्यो फलस्वरूप वन्यजन्तुको संरक्षणतर्फ यो अवधिमा उल्लेख्य काम हुन सकेन ।

- १९५१ राणा शासनकृ समाप्तीपछी चितवनको जंगल पहाडका वासीन्दाहरूका लागि खुला गऱ्यो ।
- १९५२ वन विभागको स्थापना भयो ।
- **राजा महेन्द्रको पालामा नेपालको जैविक विविधता संरक्षणको महत्वपूर्ण कार्यको थालनी** भयो ।
    - १९५४ युनाइटेड स्टेटस् अप्रेसन मिसन (यु.एस.ओ.एम.) ले तराई र भित्री मधेशमा औलो उन्मूलन परियोजनाको प्रारम्भ गऱ्यो । २०११ सालमा आएको बाढिका विस्थापीतलाई **राप्तीदुनका जंगल काटी बस्ती** बसाउन थालियो ।

१९५७ संरक्षण तर्फ पहिलो प्रयाासको रूपमा जंगली जिवजन्तु संरक्षण ऐन, २०१५ ले जंगली जिवजन्तुलाई कानूनी रूपमा संरक्षण प्रदान गऱ्यो ।

- सन १९५५/१९५६ श्री महेन्द्रको शासनको सुरूवात । नेपालमा वन्यजन्तुहरूको अत्यधिक **शिकारका कारणले संख्या घटेको** बारेमा **राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा चासो** बढ्न थालेको थियो । विगतमा अत्यधिक संख्यामा रहेका **गैंडाको संख्या झण्डै १०० वटामा झरेको** थियो । **चितवनबाट बाह्रसिंगा र अर्नाहरू झण्डै हराइसकेका** थिए ।
- १९५९ मा IUCN and Fauna Preservation Society, London ले Expert/Naturalist (E.P. Gee who had spent most of his life in India and was an authority on its wildlife) **पठाई स्थितीको अध्ययन गर्न लगाइयो** । राप्ती नदी देखि उत्तरतर्फ महाभारत पर्वतको घांचसम्म फैलिएको टिकौलीको जंगल क्षेत्रलाई महेन्द्र मृगकुञ्जको रूपमा घोषणा गरियो ।
- E. P. Gee ले प्रतिवेदनमा करिव **१७५ ब.कि.मि. क्षेत्रफल भएको रापती उत्तरको क्षेत्रलाई राष्ट्रिय निकुञ्ज बनाउन सुझाव,** र **१९६१ मा** E. P. Gee को सुझावले मूर्तरूप लिई **मृगकुञ्जको रूपमा संरक्षणको सुरूवात** गरि **संरक्षणको लागि १३० जनाको शसस्त्र वन रक्षक** टोली खटाइयो । उहाले **रापती दक्षीणको भागलाई परिक्षणको रूपमा कम्तीमा १० वर्षको लागि गैंडा आरक्ष बनाउन** सुझाउनु भए अनुसार राप्ती नदी दक्षिणको ८०० व.कि.मि. क्षेत्रलाई गैडा आरक्ष स्थलको लागि छुट्याइयो ।
    - १९६३ मा IUCN and Fauna Preservation Society, London n] E.P. Gee लाई दोश्रो पटक चितवनमा पठाई स्थितीको अध्ययन गर्न लगाइयो । यसपटक उहाले **राष्ट्रिय निकुञ्जलाई रापती उत्तर र दक्षिण दुवैतर्फ विस्तार गर्न सुझाव** दिनुभयो ।
    - १९६३ मा नेपाल सरकारले राप्तीदूनमा रहेका वासिन्दाको बसोबारको बैधानिकता बारे छानविन थालनी । पुनर्वास आयोगले २२००० र मृगकुञ्ज भित्र रहेका ४००० समेतलाई सो स्थानबाट स्थानन्तरण गरी मृगकुञ्जमा घांस दाउरा संकलन गर्न पाउने व्यवस्था भयो फलस्वरूप गैडाको बासस्थान झन बढि ह्रास हन पुग्यो । यसकारणले झन गैंडाको संख्यामा गिरावट आयो ।

- **१९६८ जुन** महिनामा (G.J. Caughley and H.R. Mishra) द्वारा **गैडाको गणना गराइयो ।** जसअनुसार **चितवनमा ८१ देखि १०८ वटा गैडा** भएको जानकारी प्रकाशनमा आयो । गैडा गणनाको प्रतिवेदन १९६९ मा प्रकाशित गरी **यदि गैडाको संरक्षण नगरेमा सन १९८० सम्ममा चितवनबाट गैडा सकिने** व्यहोरा सार्वजनिक गरियो ।
- **१९६८ देखि १९७०** The Trisuli Watershed Project (FAO/UNDP) सुरू भई सोही परियोजनाले एकजना वन्यजन्तु विशेषज्ञ (G. Coughly an Australian and later he was replaced by Mr John Blower) खटाई **नेपालका कुन कुन क्षेत्र संरक्षण गर्नु पर्दछ अध्ययन** गर्न लगाइयो ।
- १९७० मा राजा महेन्द्रले **चितवन नेपालको पहिलो रा.नि.**को (५७६ व.कि.मि. क्षेत्रफल) **घोषणा** गरी **प्रभावकारी संरक्षणको सुरूवात** भयो ।
- 1972 - 80 UNDP/FAO/HMGN को संयुक्त प्रयासमा नेपालको रा.नि. तथा व.ज.सं. परियोजना सुरूगरी रा.नि. तथा **व.ज.सं. ऐनको तर्जुमा, संरक्षीत र शिकारको लागि दिइने प्रजातीको सूची** तयारी गर्न लगाइयो ।
- १९७३ यसै अवधिमा राजा महेन्द्रको स्वर्गारोहण भई श्री ५ विरेन्द्र राजा हुनु भयो । **रा.नि. तथा व.ज.सं. ऐन, २०२९ पास** भयो । **चितवन रा.नि. राजपत्रमा** प्रकाशित भयो र **चितवन रा.नि. नियमावली** बन्यो । ऐन पास भएपछी विगतमा विभिन्न तरिकाबाट संकलन गरिएका **आखेटोपहारको विधिवत लाइसेन्स लिन सूचना** जारी गरियो र **विना लाइसेन्सका आखेटोपहारको विक्रि वितरण तथा हस्तान्तरण गर्न नपाइने व्यवस्था** मिलाइयो ।
- यो अवधिसम्म वन्यजन्तु संरक्षण र व्यवस्थापनका कार्यहरू वन विभागमा एक शाखाको स्थापना गरी गर्ने गरिएकोमा अव **छुट्टै विभाग बनाउने कार्यको थालनी** भयो ।
- १९७३ मा नै राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण कार्यालयले चोरी शिकार प्रतिरोधी कार्यक्रम सुरू गऱ्यो ।
- १९७३ मा नै the Smithsonian Institution/World Wildlife Fund Nepal Tiger Ecology Project सुरू ।
- १९७४ मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको नियमावली पारीत भयो । रा.नि. तथा व.ज.सं. ऐन, २०२९ को पहिलो संशोधन गरी **शिकार सम्बन्धी प्रावधान र शिकारका लागि छुट्याइएका प्रजातिहरू अनुसूचीकृत** गरियो ।
- १९७५ मा चितवन रा.नि.को AO/UNDP को सहयोगमा व्यवस्थापन योजना तयार भयो ।
- १९७५ **नेपाल** IUCN **र** CITES **को पक्ष राष्ट्र**को रूपमा सम्मिलित ।
- १९७६ मा नेपालमा **धेरै संरक्षीत क्षेत्रहरू** (Langtang, Sagarmatha, Rara, Bardia, Suklaphanta, and Koshi Tappu) घोषित भए ।
- १९७७ मा **चितवन रा.नि.को क्षेत्रफल ५४४ बाट ९३२ व.कि.मि. मा विस्तार गरियो ।** त्यसताकासम्म हात्तीसारहरू वन विभागको मातहतमा थिए त्यस उप्रान्त **हात्तीसार प्रस्तावित रा.नि. तथा व.ज.सं विभागलाई हस्तान्तरण** गरियो ।सौराहामा प्रथम आगन्तुक केन्द्र खोलियो ।
- १९७८ चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज व्यवस्थापनले वर्षमा १५ दिन स्थानिय वासिन्दालाई घांस काट्न दिने व्यवस्था सुरू गऱ्यो । फ्र्याङ्कफर्ट जुलोजीकल सोसाइटीको सहयोगमा कसरामा घडीयाल गोही संरक्षण परियोजनाको आरम्भ भयो ।

- १९७९ **सगरमाथा रा.नि. प्राकृतिक विश्व संपदा सूचीमा** सूचीकृत ।
- १९८० **रा.नि. तथा व.ज.सं विभाग छुट्टै विभागको रूपमा स्थापना** । झण्डै एक दशकको संरक्षण अनुभवबाट संरक्षणमा गैह्रसरकारी संस्थालाई पनि अगाडी ल्याउनु पर्दछ साथै स्थानिय समुदायको संलग्नता हुनु पर्दछ भन्ने धारणाको विकाश । यो समयसम्म नेपालमा वन्यजन्तु व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन गर्ने संस्था नभएकोमा **वन विज्ञान अध्ययन संस्थान (IOF) मा वन्यजन्तु व्यवस्थापनमा स्नातक अध्यापन** सुरू भयो ।

१९८२ रा.नि. तथा व.ज.सं ऐन २०२९ को **दोश्रो संसोधन** गरी **संरक्षणमा गैह्र सरकारी संस्थाको सहकार्यको व्यवस्था**, **राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष ऐन, २०३९ को घोषणा,** महत्वपूर्ण प्रजातीका **वन्यजन्तु मार्नेको सूचना दिनेलाई पुरस्कारको व्यवस्था** । **संरक्षीत वन्यजन्तुको प्रजाती संख्या २०-४-० लाई पुनरावलोकन गरी २७-९-३** (क्रमश स्तनधारी, पंक्षी र सरीश्रृप) पुऱ्याइयो । यहि संसोधनले **वनपैदावार तथा अन्य सेवा उपलब्ध गराउने सकिने** प्रावधान राखी केहीहदमा स्थानिय समुदायको मन जित्न पहल भयो । यसैगरी राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी **जंगली बंदेललाई कृषिका लागि हानिकारक जनावरकारूपमा पहिचान** गरी यदी कृषिक्षेत्रमा भेटिएमा मार्न सक्ने प्रावधान मिलाइयो । यसरी केही हदमा भएपनि **मानव वन्यजन्तु द्वन्दलाई व्यवस्थापन गर्न पहल** सुरू भयो ।

- १९८४ **चितवन रा.नि. प्राकृतिक विश्व सम्पदा सूचीमा** सूचीकृत । हालसम्म निकुञ्जको संरक्षणमा शशस्त्र वन रक्षकलाई संलग्न गरिएकोमा यसपछी **संरक्षणको जिम्मा नेपाली सेनालाई** सूम्पियो । यसै वर्षमा **खप्तड, शे-फोकोसुण्डो, पर्सा र ढोरपाटन घोषणा** ।
- १९८५ UNDP/FAO/HMGN को संयुक्त पहलमा पार्क तथा संरक्षीत क्षेत्र अनुगमन परियोजना (Chief- Bruce Jeffery) सुरू भइ मुलुकका महत्वपूर्ण वन्यजन्तु प्रजातीको संख्यात्मक अनुगमन गर्ने, वातावरणीय तथा संरक्षण शिक्षाको विकाश र अवलम्बन गर्ने काम भयो ।
- १९८६ महत्वपूर्ण प्रजाती संरक्षण तथा तिनको दोश्रो वासस्थान विकाश गर्न **चितवनबाट गैडा स्थानन्तरण** गरी बर्दिया रा.नि.मा लैजान सुरू । साथै **अन्नपूर्ण संरक्षणक्षेत्र नेपालको पहिलो संरक्षण क्षेत्रको रूपमा स्थापना** । स्थानिय जनताको विकाशका लागि एकिकृत विकासको अवधारणाको विकाश भयो ।
- १९८७ सिमसारको उचित व्यवस्थापन गरी स्थानिय समुदायको जीवनस्तर सुधार्नुका साथै जैविक विविधता संरक्षण गर्ने उद्धेश्यले नेपाल RAMSAR convention को पक्ष राष्ट्र भयो । **कोशीटप्पु नेपालको पहिलो** RAMSAR Site को रूपमा सूचीकृत भयो । नेपाल सरकारले चितवनमा हात्ती प्रजनन् केन्द्रको स्थापना गऱ्यो ।
- १९८९ रा.नि. तथा व.ज.सं ऐन २०२९ को **तेश्रो संसोधन** गरी नेपाल सरकारले **संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापन गैह्र सरकारी संस्थालाई दिन सक्ने प्रावधान** ।
- संरक्षीत क्षेत्र विस्तारगर्दा नेपालका विभिन्न **पारिस्थितिकिय प्रणालीको संरक्षीत क्षेत्र संजालमा प्रतिनिधित्व** हुन योगदान पुग्यो ।
- राष्ट्रिय निकुञ्जको निकटवर्ती समतल तराई भूभागको पहिलो सामुदायिक वन बाघमारा सामुदायिक वन स्थापना गरियो ।
- संरक्षणको झण्डै दुई दशकको अनुभवबाट संरक्षीत क्षेत्रको प्रभावकारी **संरक्षणका लागि स्थानिय समुदायको संलग्नताको आवश्यक्ता महशुस** हुन थाल्यो । विस्तारै **स्थानिय समुदायको योगदानलाई सम्मान हुनुपर्ने आवाज** बलियो हुन थाल्यो । यसको पणिामस्वरूप रा.नि. तथा व.ज.सं ऐन २०२९ को चौथो संसोधनको आवश्यक्ता महसुस हुन थाल्यो ।

बहुदलीय व्यवस्था (२०४७-२०६३) सम्म

२०४७-२०६३ सम्म नेपालमा संरक्षणको अवस्था

- १९९२ मकालु बरूण रा.नि. र त्यसको वरीपरीको भूभागलाई संरक्षण क्षेत्रकोरूपमा घोषणा गरियो ।
- १९९३ यो समयसम्मको संरक्षणकार्यको अनुभवबाट स्थानिय जनतालाई संरक्षणमा सहभागी बनाउनुका साथै संरक्षणबाट प्राप्तहुने फाइदा समुदायसम्म पुऱ्याई प्रभावकारी संरक्षणका साथै स्थानिय समुदायको सामुदायिक विकाश, जिवनस्तर सुधार्न मद्धत पुऱ्याउने उद्धेश्यले रा.नि. तथा व.ज.सं ऐन २०२९ को चोथो संसोधन गरी मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा गरी सम्बन्धित सरक्षीत क्षेत्रले आर्जन गरेको ३०-५०∞ राजश्व मध्यवर्ती क्षेत्रमार्फत दिने व्यवस्था भयो ।
- यही चौथो संसोधनले संरक्षीत क्षेत्र भित्र ढलेको रूख, सुकेको काठ, दाउरा र घाँसको व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित संरक्षकले स्थानीय निकायसंग समन्वय गरी उपभोक्ता समिति गठन गर्न सक्ने व्यवस्था गऱ्यो । यसरी स्थानिय समुदायका दैनिक आवश्यक्ता सकेसम्म पुर्ति गर्दै उनिहरूलाई संरक्षणको साझेदार बनाउनुको लागि सरकार गम्भिर रहेको देखिन्छ । साथै नेपालमा पर्यटन व्यवशायको सम्भावना राम्रो रहेकोले पर्यटकलाई स्तरिय सेवा पुऱ्याउदै संरक्षणका साथै राजश्व आर्जन गर्ने हेतुले संरक्षीत क्षेत्रको सर्वोपरिहितको निमित्त नेपाल सरकारले स्वयं वा तोकिए बमोजिमको कार्यविधि अपनाई कसैसित करार गरी होटल, लज, सार्वजनिक यातायात वा यस्तै किसिमका अन्य सेवा वा सुविधाको व्यवस्था गर्न सक्नेछ भन्ने प्राधान थपियो ।
- १९९४ मा नेपालले जैविक विविधता महासन्धी **(CBD)** का प्रावधानलाई अनुमोदन गर्नुका साथै Global Tiger Forum (GTF) को सदस्य राष्ट्रको रूपमा सहभागी बन्यो । "गैंडा गणना ९४" अनुसार चितवन निकुञ्जमा ४४६ देखी ४६६ सम्म गैंडा रहेको तथ्याङ्क अभिलेख गऱ्यो ।
- १९९६ मा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावलीको तर्जुमा भई चितवन र बर्दिया रा.नि.को मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा भयो । तत्पश्चात समय समयमा सबै निकुञ्ज आरक्षहरूको म.क्षे. घोषणा हुदै गयो ।
- २००० "गैंडा गणना २०००" अनुसार चितवन निकुञ्जमा ५४४ सम्म गैंडा रहेको तथ्याङ्क अभिलेख गऱ्यो ।
- २००१ नेपालको ताई क्षेत्रमा भू परिधिस्तरमा संरक्षण कार्यको सूरूवात गरियो ।
- २००२ मा शिवपुरी रा.नि. घोषणा भयो । यसै समयमा राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०५९ तर्जुमा भई नेपालका सिमसारहरूको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न सघाउ पुऱ्यायो ।
- २००३ मा विभिन्न ३ वटा कार्यनीतिहरू (वन्यजन्तु पालन, प्रजनन् तथा अनुसन्धान कार्यनीति, २०६०; घरपालुवा हात्ती व्यवस्थापन नीति, २०६०; निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्र गैर सरकारी वा अन्य संस्थालाई व्यवस्थापन गर्न दिने नीति, २०६० आएका थिए ता पनि ती नीतिहरूलाई कानूनले साथ दिन नसकेको कारणले कार्यान्वयन फितलो हुन पुग्यो ।
- २००५ "गैंडा गणना २००५" अनुसार चितवन निकुञ्जमा ३६२ सम्म गैंडा रहेको तथ्याङ्क अभिलेख गऱ्यो ।

गणतान्त्रीक नेपाल (२०६३ -२०७१) सम्म

गणतान्त्रीक नेपालमा संरक्षणको अवस्था (२०६३ -२०७१)

- २००९ नेपालमा गणतन्त्र आएसंगै पूर्वराजा र तिनका परिवारका नाममा रहेका संपत्ती राष्ट्रियकरण गर्ने क्रममा १५ व.कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको नागार्जुन वनलाई शिवपुरी निकुञ्जमा गाभी शिवपुरी नागार्जुन रा.नि. नामाकरण गरियो । यसै वर्ष कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र घोषणा भयो ।
- २०१० मा बांके रा.नि. र यसको मध्यवर्ती क्षेत्र, गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र र अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र घोषणा भयो ।
- २०१४ राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति र कार्यान्वयन योजना, (२०७१-२०७७),

२०१५ नया वन नीति स्वीकृत

Paradigm shift

Before 2030 BS	• Protection for recreation and hunting by the then rulers
After 2030 BS	• Species Conservation • Ecosystem Conservation
After 2050 BS	• Participation in Conservation • Landscape Level Conservation • Moving towards climate smart conservation

किन भूपरिधिय संरक्षण ?

- जंगली जनावरलाई विचरण गर्न ठूलो क्षेत्र चाहिन्छ ।

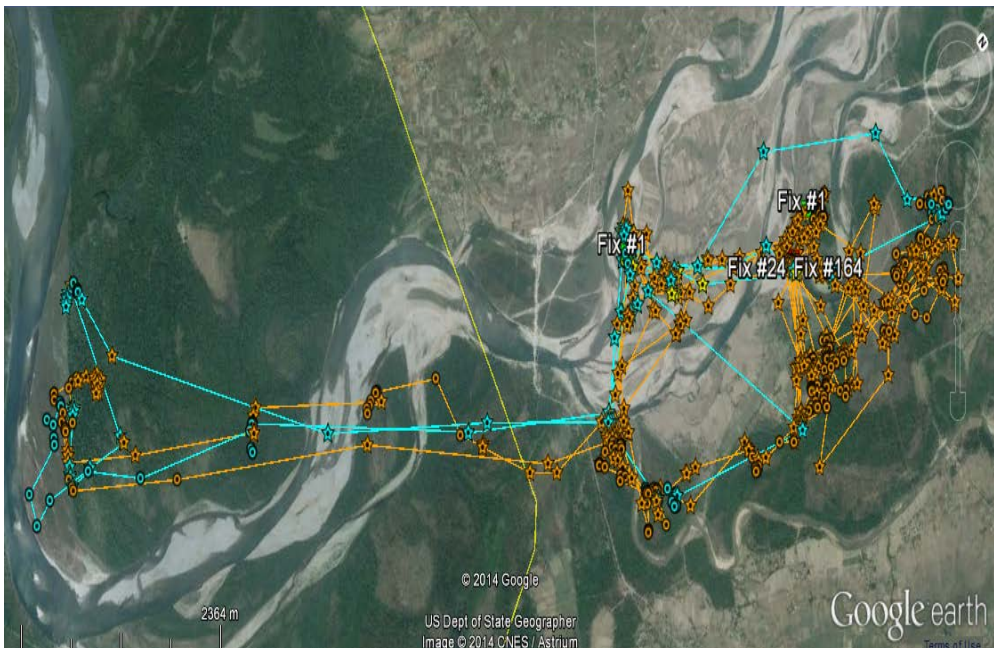

- यिनिहरूले मानिसले कोरेको राजनैतिक सिमानालाई बुझ्दैनन् ।

यसर्थ वन्यजन्तुको प्रभावकारी संरक्षण गर्न भूपरिधिय संरक्षण अति आवश्यक हुन्छ । तस्विरमा बर्दिया रा.नि.मध्यवर्ती क्षेत्रमा एउटा गैंडालाई क्बतभष्तिभ च्बमष्य ऋयबिच लगाएर सो मार्फत प्राप्त भएको विचरण तस्वीर हो । उक्त गैडा नेपाल र भारतमा विचरण गरिरहेको छ ।

वर्तमान अवस्था

- देशको कूल भूभागको २३.२३% भूभाग संरक्षीत क्षेत्र संजालमा ।
- हाल सम्म १० वटा रा.नि., ३ व.ज.आ., १ शि.आ., ६ सं.क्षे. घोषणा ।
- २ वटा प्राकृतिक विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत तथा ९ वटा सिमसारहरू अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका RAMSAR sites मा सूचिकृत ।
- देशका कूल ११८ मध्ये ८० पारिस्थितिकिय प्रकार संरक्षीत क्षेत्र संजालमा

यो पृथ्वीमा सबै जिवको बाच्न पाउने अधिकार बराबर हो तर मानविय कारणले जंगली जिव तथा वनस्पतिको वासस्थान नास हुदै गएको छ । जसरी हामीलाई बस्ने, खाना खाने, सुत्ने, खेल्ने र विभिन्न कृयाकलाप गर्नका लागि छुट्टा छुट्टै ठांउ र क्षेत्र चाहिन्छ त्यस्तै जंगली जनावरलाई पनि विविध प्रकारका ठांउ र क्षेत्र चाहिन्छ त्यसो नभएमा प्रभावकारी संरक्षण हुनै सक्दैन । यसको लागि वन्यजन्तु व्यवस्थापनको कार्य अति महत्वपूर्ण हुन्छ ।

नेपालको वर्तमान अवस्थाको संरक्षीत क्षेत्र प्रणाली

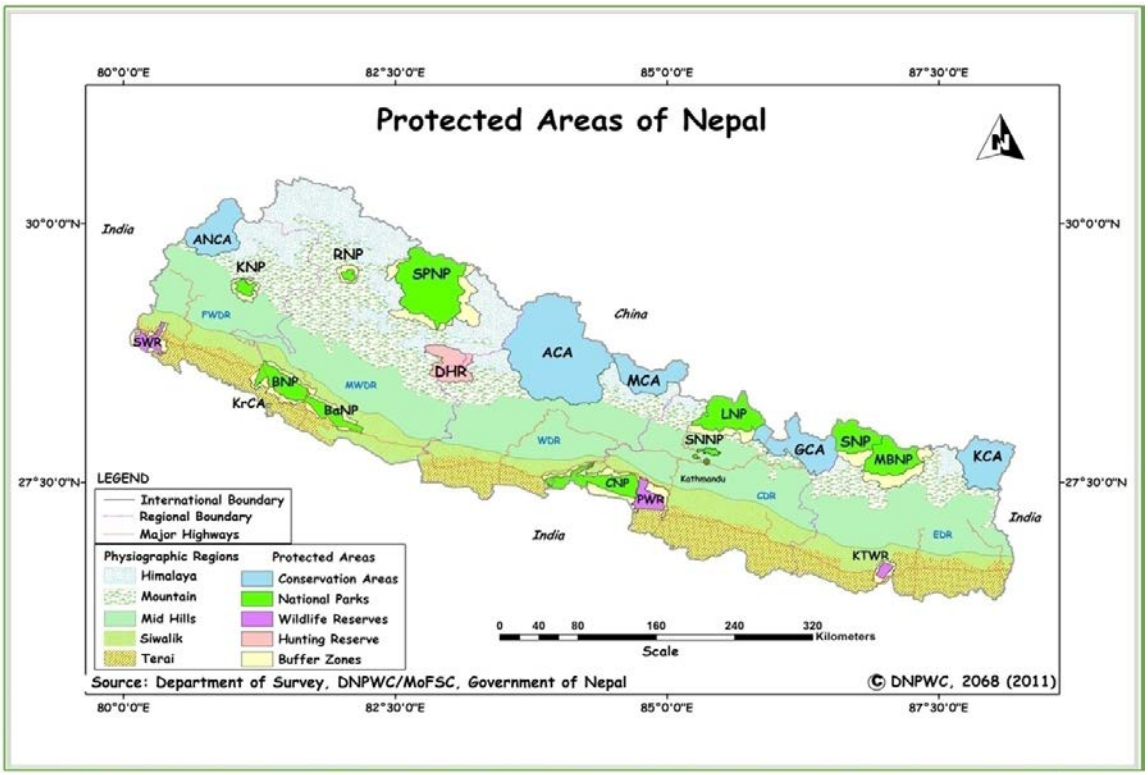

बासस्थान नास हुने अवस्थाको उदाहरण ।

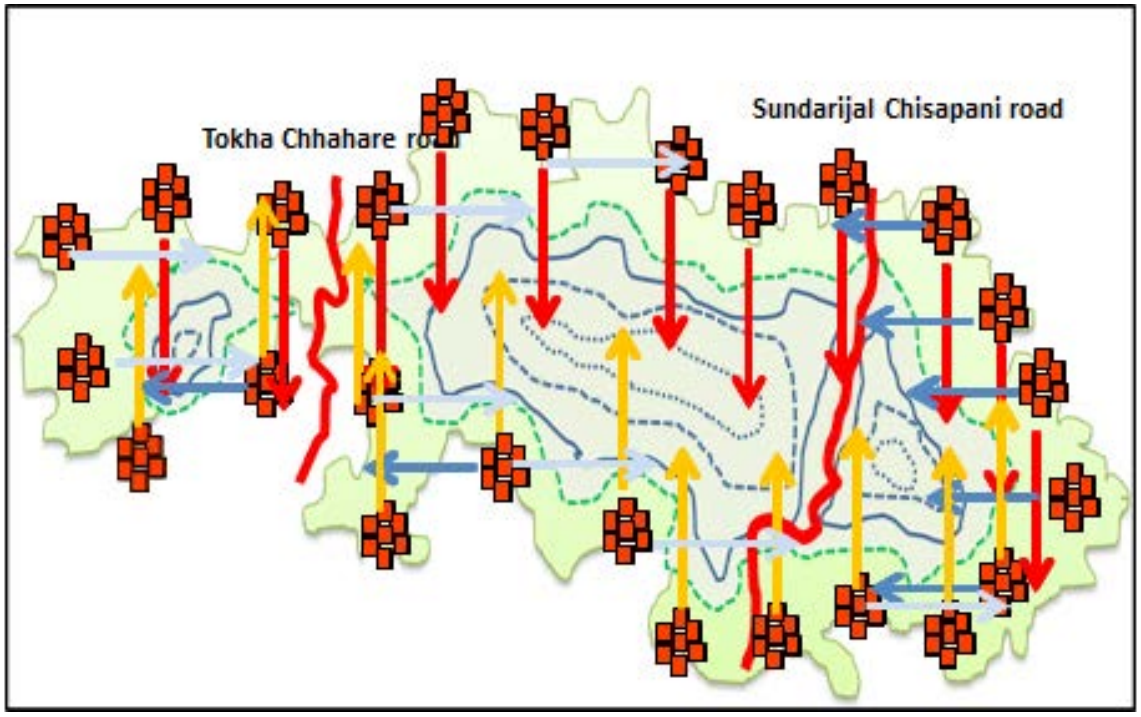

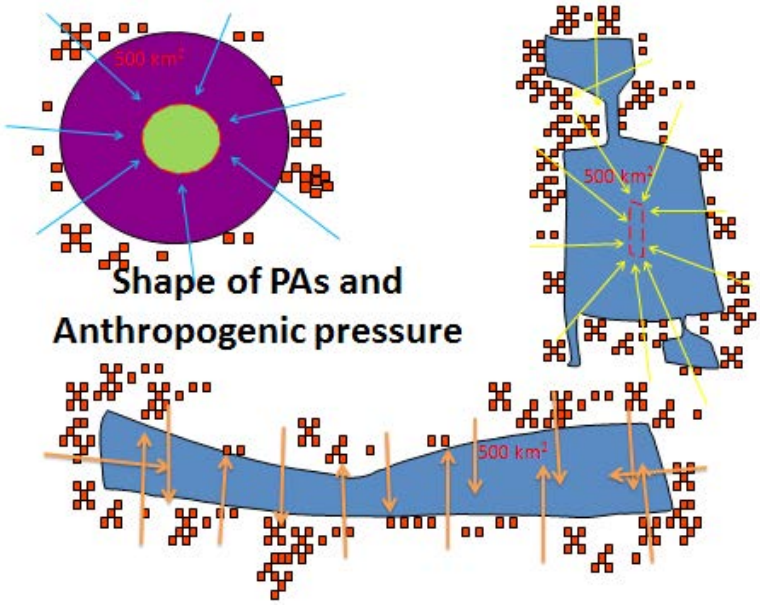

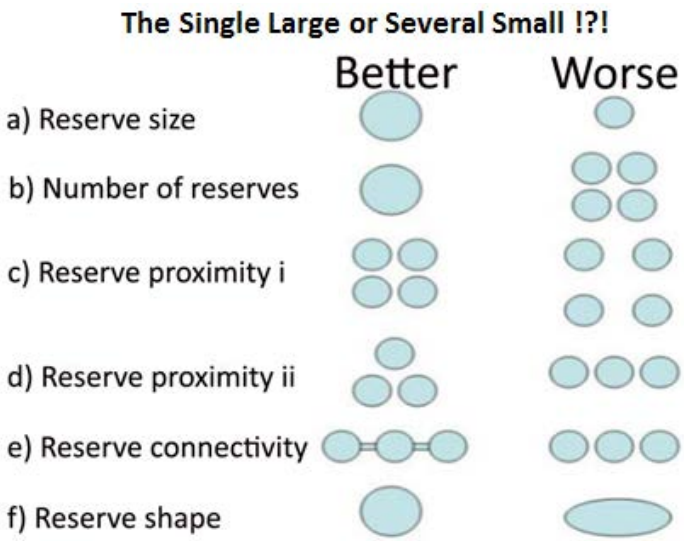

वर्तमान अवस्था

- दुर्लभ तथा संकटापन्न वन्यजन्तुका संख्यामा बृद्धि । **Ex-situ** र **In-situ conservation** मा सफलता । महत्वपूर्ण केही प्रजातीहरूको स्थानान्तरण गरी **meta population** तयार तथा थप **meta population** तयार गर्ने योजना बनाइदै जस्तै गैंडा, बाह्रसिंगा, अर्ना, कृष्णसार आदि ।
- जैविक विविधताको संरक्षणमा सकारात्मक अवस्था । वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धानमा नयाँ अनुभव जस्तै **Camera trap, Satellite radio collar**, संरक्षणमा **Drone** को प्रयोग, **MIST** तथा **SMART, Real time Information collection** आदि ।

- **शून्य चोरीशिकार उन्मुख संरक्षण परिणाम । स्थानिय संघसंस्था र युवाहरूको परिचालन ।**
- **संरक्षणमा जनसहभागिता, संरक्षीत क्षेत्रबाटहुने आम्दानी स्थानिय वासिन्दाको विकाश तथा संरक्षणमा खर्चहुने अवस्था ।**
- **संरक्षणमा नेपाली सेना, साझेदार सहयोगी संस्थाको संलग्नता ।**
- **चोरी शिकार तथा अवैध वन्यजन्तुको व्यापार नियन्त्रणमा नेपालका सबै सुरक्षा निकायको संलग्नता ।**
- **र्राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय र सहयोगमा विस्तार**

गणतान्त्रीक नेपालमा संरक्षणको अवस्था (२०६३ -२०७१)

- २०१० **Management of Information System Tool (MIST)** शुक्लाफांटामा अपनाइएकोमा त्यसको प्रभावकारीता राम्रो भएकोले २०११ देखि बर्दिया रा.नि. मा समेत लागु गरियो ।
- २०११ **Drone (मानवरहित हवाइयान)** लाई संरक्षीत क्षेत्रको निगरानी गर्ने उद्धेश्य राखी **नेपालमा पहिलो पल्ट प्रयोगमा** ल्याइयो ।
- २०११ राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समिति, नेपाल **(National Tiger Conservation Committee, Nepal)** को गठन २०६७ (नेपाल सरकार म.प. बाट स्विकृत मिति २०६७/०२/०२)
- **राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समिति** र **वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई** २०६७ (नेपाल सरकार म.प. बाट स्विकृत मिति २०६७/०८/०५)
- 2012 South Asian Wildlife Enforcement Network (SAWEN) came in to action
- Satellite Radio Collar to monitor Snow Leopard
- 2013 Spatial Monitoring and Reporting Tool (SMART) was introduced in Bardiya (hybrid of MIST and Geographical information systen)
- Satellite Radio Collar to monitor Bengal Florican
- 2014 Nepal became member of Asia Protected Areas Partnership (APAP)
- 2014 Introducing a new technology to monitor the PAs - Real time data receiving mechanism with the help of smart phone developed by Nepal Army
- Satellite Radio Collar to monitor one horned Rhino

हालसम्म अनुभव गरिएका केही चुनौतीहरू

- वासस्थानको क्रमिक ह्रास र प्राकृतिक स्रोतमाथिको बढ्दो प्रभाव व्यवस्थापन
- टुहुरा तथा समस्याग्रस्त वन्यजन्तुको व्यवस्थापन
- मिचाहा प्रजाती
- अप्रयाप्त अध्ययन अनुसंधान
- मानव वन्यजन्तु बिचको द्वन्द
- जिम्मेवारीप्रति पर्याप्त प्रतिबद्धता र समर्पण
- संक्रमणकालिन राजनीति
- चोरी शिकार तथा वन्यजन्तसको संगठीत अवैध व्यापार
- क्षमता अभिबृद्धि, अप्रयाप्त मानव श्रोत शंसाधन
- संरक्षीत क्षेत्रमा उपलब्ध पूर्वाधारहरू
- नेपालका सबै पारिस्थितिकिय प्रणालीहरूको संरक्षीतक्षेत्र संजालमा प्रतिनिधित्व गर्न नसकिनु ।
- सामयिक ऐन नियमको पुनरावलोकन र संशोधन
- मध्यवर्ती क्षेत्रको व्यवस्थापन
- आन्तरिक र वाह्य समन्वय
- जलवायु परिवर्तन
- वतावरणीय सेवाको भुक्तानी नहुनु
- सुशासन आदि ।

जैविक विविधताको संरक्षणमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग

किन आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्ने

- यस्तो प्रयोगले संरक्षणमा प्रभावकारीता बढ्ने, सूचना बढि सत्य र स्थान पहिचानमा समेत सहज हुने ।
- दूर सम्बेदन प्रविधिबाट ठूलो क्षेत्रफलको निगरानी गर्न सकिने ।
- अदालती प्रकृयाको लागि आवश्यक पर्ने प्रमाण जुटाउन सहज
- सुरक्षित, कम खर्चिलो र सूचनाको सहज सुरक्षीत अभिलेख

जैविक विविधताको संरक्षणमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग

किन आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्ने

- यस्तो प्रयोगले संरक्षणमा प्रभावकारीता बढ्ने, सूचना बढि सत्य र स्थान पहिचानमा समेत सहज हुने ।
- दूर सम्बेदन प्रविधिबाट ठूलो क्षेत्रफलको निगरानी गर्न सकिने ।
- अदालती प्रकृयाको लागि आवश्यक पर्ने प्रमाण जुटाउन सहज
- सुरक्षित, कम खर्चिलो र सूचनाको सहज सुरक्षीत अभिलेख

संरक्षणमा प्रयोग र परिक्षणमा केही नया प्रविधि

PoacherCam

- Transmits the images using GSM Network.
- Uses human detection algorithm to send image.
- Real time surveillance of the Illegal activities as poaching.
- Transmitted images can be accessed through email on mobile phone
- Cost effective cheap and reliable mean of surveillance

Instant Wild

यो प्रविधिबाट वन्यजन्तुको अनुगमन तथा निगरानी दूर सम्बेदनको आधारमा गर्न सकिन्छ :

यो प्रविधिमा GSM/satellite network को प्रयोग गरिन्छ । अर्को शब्दमा यो उपकरण satellite based camera traps हो । जस्ले GSM/satellite network बाट तोकिएको मोबाइल वा कम्प्युटरमा फोटो तथा सूचना पठाउछ । यो प्रविधिको प्रयोगबाट जुनसुकै स्थानमा रहेर पनि निगरानी गर्न सहज हुन्छ । यस प्रविधिमा magnetic and seismic sensor जडान गरेको खण्डमा कुने पनि व्यक्तिले धातुजन्य बस्तु साथमा लिएर हिडेमा समेत सो को सूचना प्रवाह गरिदिन्छ ।

Aerial Surveillance

- **Drones or UAVs**
  - Rapidly developing technology
  - Very effective in patrolling remote areas
  - Exceptionally increases the area under regular and effective surveillance and monitoring
  - Can integrate camera or thermal Imagers.
  - Can be helpful in monitoring the wildlife and the surveillance of illegal activities inside protected areas.

Acoustic Traps

- Increasingly used to augment traditional anti-poaching patrols
- Monitor sound waves for sharp disturbances such as gun shots, chain saws, truck engines, blasts or airplane engines
- Uses wireless network to send the location of suspicious sound in real time
- Can be equipped to automatically deploy drones with GPS headings to collect evidence

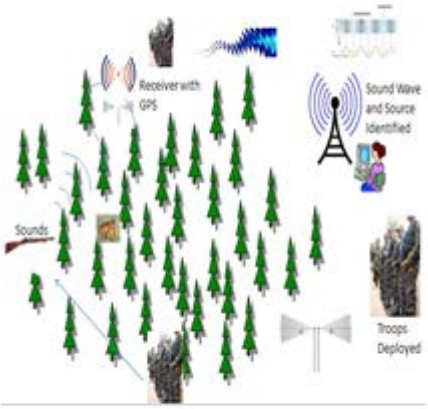

जाशुसी कुकुरको प्रयोग

- वन्यजन्तुको संगठीत तथा अवैध व्यापार तथा चोरीशिकार नियन्त्रण गर्न र संरक्षणकार्यमा सधाउ पुऱ्याउन जाशुसी कुकुरको प्रयोग सुरू भएको छ ।

Mobile Technology

- **Mobile Phone applications**
  - Hand-held devices linked through satellite communications
  - Empower the general public to fight back and play a pivotal role in fight against wildlife crime.
  - Also helps in scientific monitoring of Wildlife.
- **SMART**
  - Helps in making wildlife conservation activities and wildlife law enforcement patrols more effective.
  - Real time patrol data through GSM network and Web
  - Effective in stopping illegal activity through Rapid response

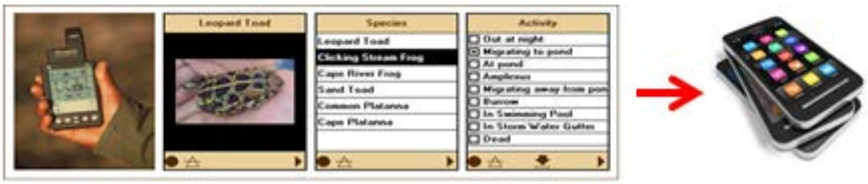

Localised Stand alone Communication System

- Highly augment the surveillance cameras by transferring data in real time.
- Strengthens the communication systems between the anti poaching or Patrol teams.
- Lead to quick response to any illegal activities
- Relatively secure – access to only Park staff and Army
- Cost effective

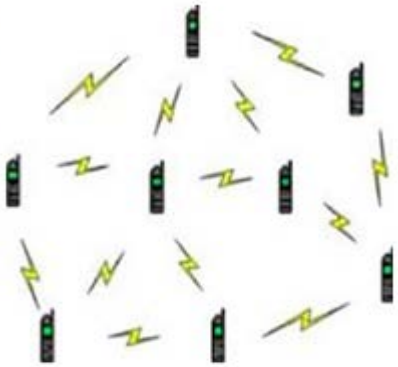

Metal detector/Scanner

- Poachers are increasingly working to hide their traps by either burying them underground or camouflaging them in vegetation.
- Standard metal detectors to uncover metal traps, weapons.
- Plays important role in investigating crime scenes involving dead or injured wildlife

– can pinpoint a bullet, which can be used as evidence and also help identify suppliers

Thermal Imagers &Night Vision Aids.

- Thermal Imagers
  Helpful in detecting humans and wildlife monitoring .

- Night Vision Devices
  Increased vision at night

  Extends operating hours

  Excellent for movement in thick cover in darkness

Mobile biological sensors (MBS)

- sensors as mobile biological sensors (MBS) mounted with sensor fusion (having visual, infrared camera and GPS)
- transmits the location of MBS, access points for wireless communication and a central computer
- system classifies animal actions.
  - animal behaviour classification
  - Visualization
  - send messages to the game ranger's cellular phones about the panic of animals and the location through GSM network

२०७१ पछी
Way Forward

- Timely review and update of conservation related policies, regulations and strategies
- Review and timely update of protected species list
- Review effectiveness of participatory conservation approach
- Review the revenue sharing mechanism and its effectiveness
- Assess current mode of patrolling and field engagement
- Assess effectiveness of responsibility transfer
- Assess need for enhancing capacity of field staffs
- Explore possibilities for extending PAs to represent mid-hill ecosystems
- Explore possibilities of designating community managed conservation areas outside the PAs (provision in Forest policy 2071)
- Identify all potential forest corridors to link PAs and other biodiversity important areas
- Work more closely with community forests to ensure safety of the animals roaming in CF
- Provision for Wildlife Division in Ministry and regional Forest Directorate
- Assess habitat management effectiveness and undertake appropriate measures
- Scientific research on habitat management and species management, biology
- Genetic profile of available species
- Support of additional resources for resource poor PAs
- Address the issues of climate induced hazards
- Climate smart conservation policies
- Upstream – downstream linkage and employ of appropriate conservation techniques
- Concentrate efforts on water conservation – creeks, oxbow lakes, wetlands, river basins etc.
- Intensify effort to curb illegal trade of flora & fauna
- Continue use of cutting edge technology
- Establishment of wildlife health care and rescue center
- Expedite conservation action researches and implementation of its outcomes
- Encourage wildlife farming to private sector and backing up with legal provision
- Translocation/relocation of species to create more meta population to ensure species survival
- Improve local, regional and international level coordination
- Focus to mitigate human wildlife conflict with appropriate relief packages and physical measures
- Intensify on youth engagement for conservation
- How to go ahead in changing scenario (Federal system) ? Need to discuss and prepare necessary plan and action from right now.

आभारश्री विश्नाथ उप्रेती

- श्री श्याम बजिमय
- श्री गोपाल प्रसाद उपाध्याय
- श्री फणिन्द्र राज खरेल
- श्री तुल्सीराम शर्मा
- श्री शेर शिं ठगुन्ना
- डा. शान्तराज झवाली WWF हरियोवन
- श्री शैलेन्द्र राज गिरी ZSL आदि

Asian Elephants (*Elephas maximus) outside the Protected Area:* Geospatial habitat status, migratory routes & human elephant interface in Eastern Nepal

Ashok Ram
Apinamapa Conservation Area

Introduction:

Asian Elephant belongs to family Elephantidae under Proboscidae Orde. The Asian elephants are also known as Mega herbivore. They depend on grass and trees to fulfill their dietary needs. Elephants are bulk feeder & generalist feeder; feed on large variety of forbs 140-210 kg/day (bark, shoots, leaf, grasses, branches). They can travels 43 km/hr. Elephants are listed in CITES appendix I, Endangered in IUCN, Protected by NPWC Act 1973.

Distribution:

- Found in 13 countries of the Asia (5in south Asia and 8 in South East Asia)
- Estimated pop: wild (40-47000) and about 15000 thousands in captive state in the world.
- India harbors 27000 elephants (19 States / UTs, 132 Districts) Elephant census (2007).

Elephants in Nepal

Nepal has 107-145 elephants in 19 districts on 4 isolated populations (Eastern, Central, Western and Far Western, Courtesy: Pradhan et al. 2011**). Eastern Nepal has 15 residential elephants and few to 150 migratory elephants from India, confined mostly to Jhapa district (Elephant Conservation Action plan, 2007).**

- Elephants cannot recognize political boundaries set down by governments and policy makers; therefore it crosses borderline areas (Bahundangi, Nepal) migrated to Nepalese territory.
- No any protected corridors linking forested areas between India and Nepal, for safe elephant migration to and from Nepal is ensured.
- Elephant tries to coexist with human beings and Homan Elephant interaction takes place.
- Pradhan 2011, WWF 2011, DNPWC 2011, Velde 1997 has studied on Human elephant interface & migratory routes in eastern Nepal & recommend for Elephant conservation outside the Protected Areas.

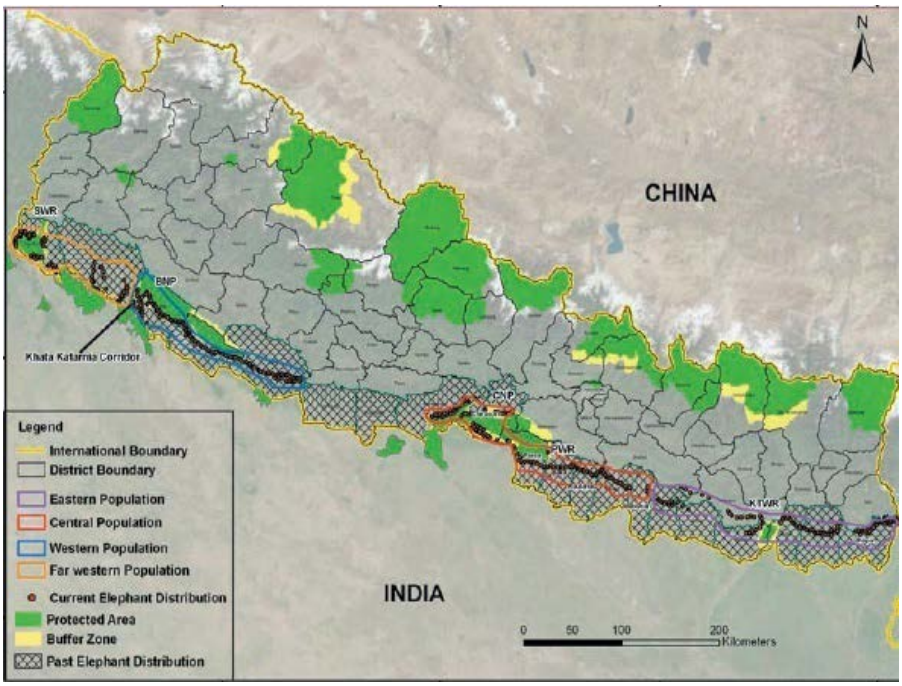

- Few study regarding habitat suitability, habitat alteration of Asian Elephants is conducted. Therefore; there is a gap to study land use dynamics, habitat suitability & current human elephant interface due to the Land use Land cover change this study was carried out with following objectives and methodologies.

Objectives

Asian elephants (*Elephas maximus) outside the Protected Area:* Geospatial habitat status, migratory routes & human elephant interface in Eastern Nepal; with following specific objectives

- To assess the habitat suitability through Land use land cover change and multi-criterion evaluation (Analytic Hierarchy Process)
- To assess the current migratory routes of wild elephants of eastern Nepal through NDVI mapping
- To assess the status of human elephant interface in the study area.

Methods: Study area allocation

1. Study area

a) 6 Lowland district: Jhapa, Ilam, Morang, Sunsari,Saptari, and Udayapur

b) Koshi Tappu Wildlife Reserve, sunsari including Churia which is biologically diverse area of Eastern Nepal

Methods: Transect and sample plot layout

- Study was implemented in a synergistic approach, combining ground survey and spatial analysis of habitat variables.
- 40 transect having 2 km length and 500 m width laid for screening presence of elephants

Working Flow Chart Land use Land cover change detection

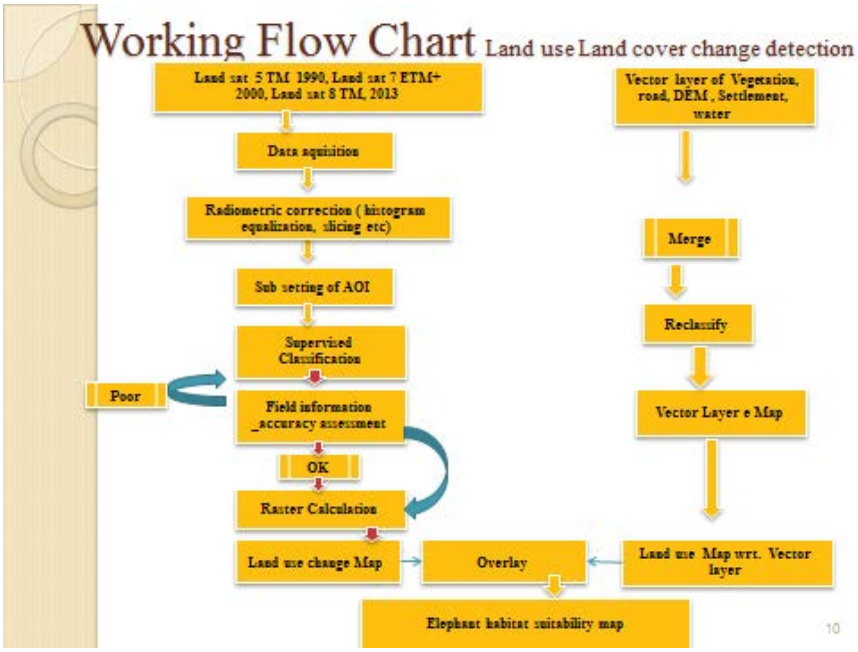

Weightage of criteria and alternatives

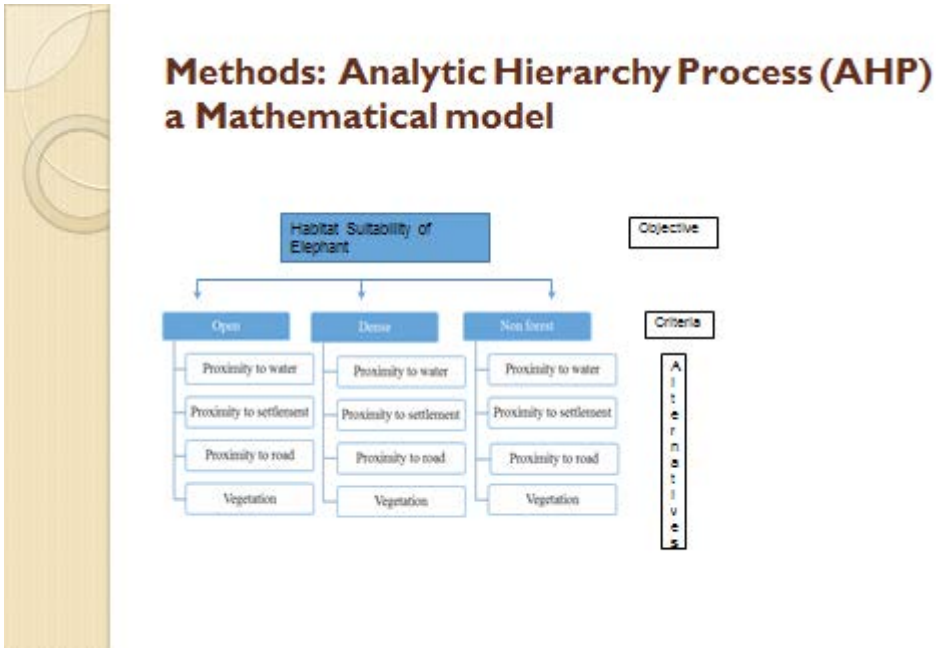

Methods: MaxEnt modeling for habitat suitability as a Statistical model

1. Dense forest is 2 times as important as open forest
2. Open forest is 3 times as important as non-forest
3. Dense forest is 4 times as important as a non-forest.

Principally (Satty, 2008) has given following weightage according to importance of value. And similar things was used in this case also. As we know; 1 is given for equal importance, 3 is given for moderate, 5 is given for strong, 7 is given for very strong and 9 is given for strong importance. Using above value AHP matrix was prepared for further analysis

- Maxent model was developed by the machine learning community as a statistical model. Predictor values were provided species presence locations as well as, 10,000 randomly chosen background pixels from the predictor grids.

  Maxent computes many probability distributions across all grid cells. The algorithm used follows the maximum entropy principle (closest to uniform), as it includes as many 'options' as possible into the probability distribution while simultaneously excluding all 'options' known to be outside the target distribution – as specified by certain constraints. Constraints are quantified as 'features' in Maxent. They represent the few characteristics known about the target distribution. The process is iterative and starts with assuming a uniform probability distribution

MaxEnt procedure

- presence absence dataset for all point were divided into training (75%) and test (25%) presence points.
- Background points ('pseudo-absences') were randomly sampled from the full study area, because predictor extent covered no other (irrelevant) land masses and (geographic) provided presence records covered the geographic extremities.
- Maxent was run for fifteen times (all values at default of Maxent software version 3.3.3 k) on both training and test data. Next, using only the top one-third of strongest predictors – defined in terms of strongest added average *training* gain when using built-in Jackknife – another fifteen runs were performed for comparison with previous results.

Methods..

Shannon Winner index (H) & Index of species reduction (ISR) will use for species diversity and indexes of species reduction assessment. (vegetation sampling plots; 10*10 for trees, 5*5 for shrubs & 1*1 for herbs) for habitat inventory.

Result: Objective no 1.

- Habitat suitability using Land use land cover detection.
- Habitat suitability on the basis of proximity to road, river, settlement and forest.

1990 Supervise classified image

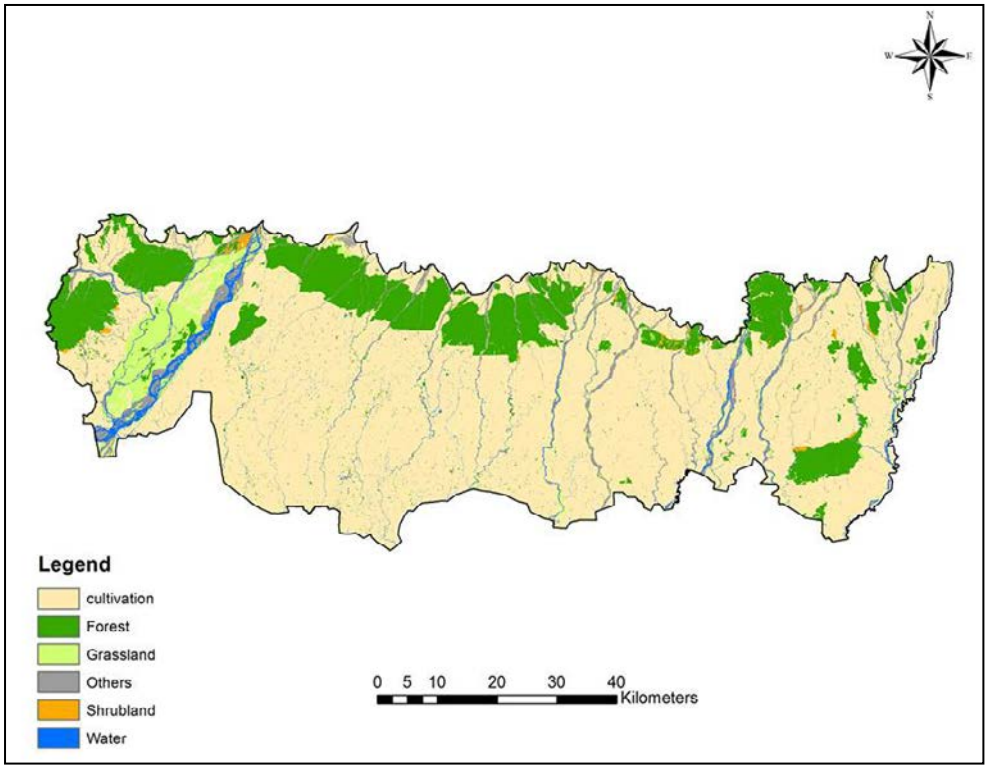

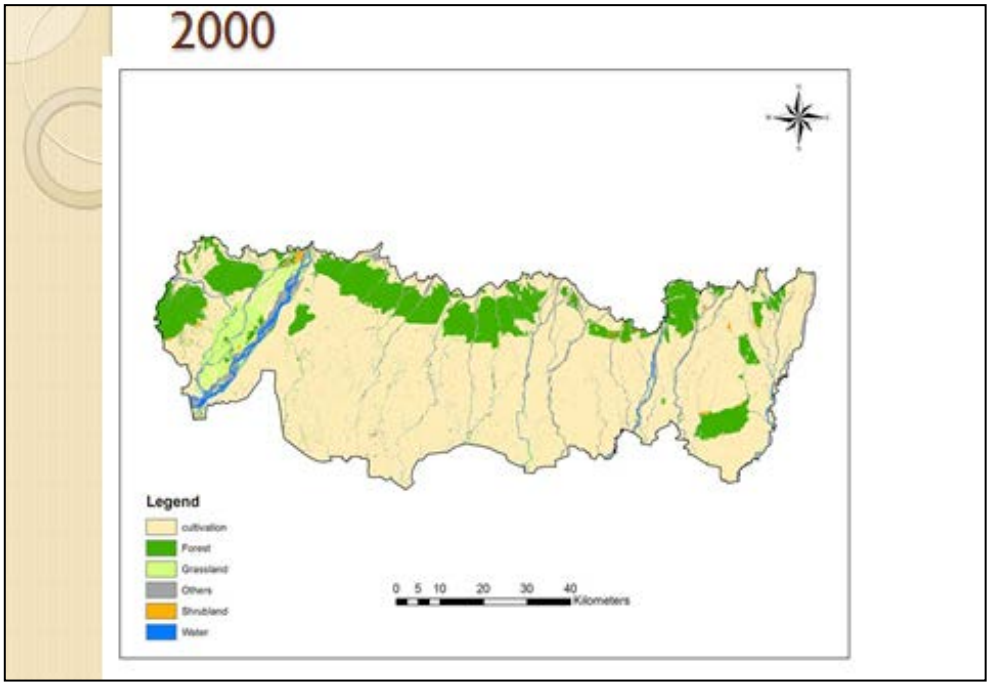

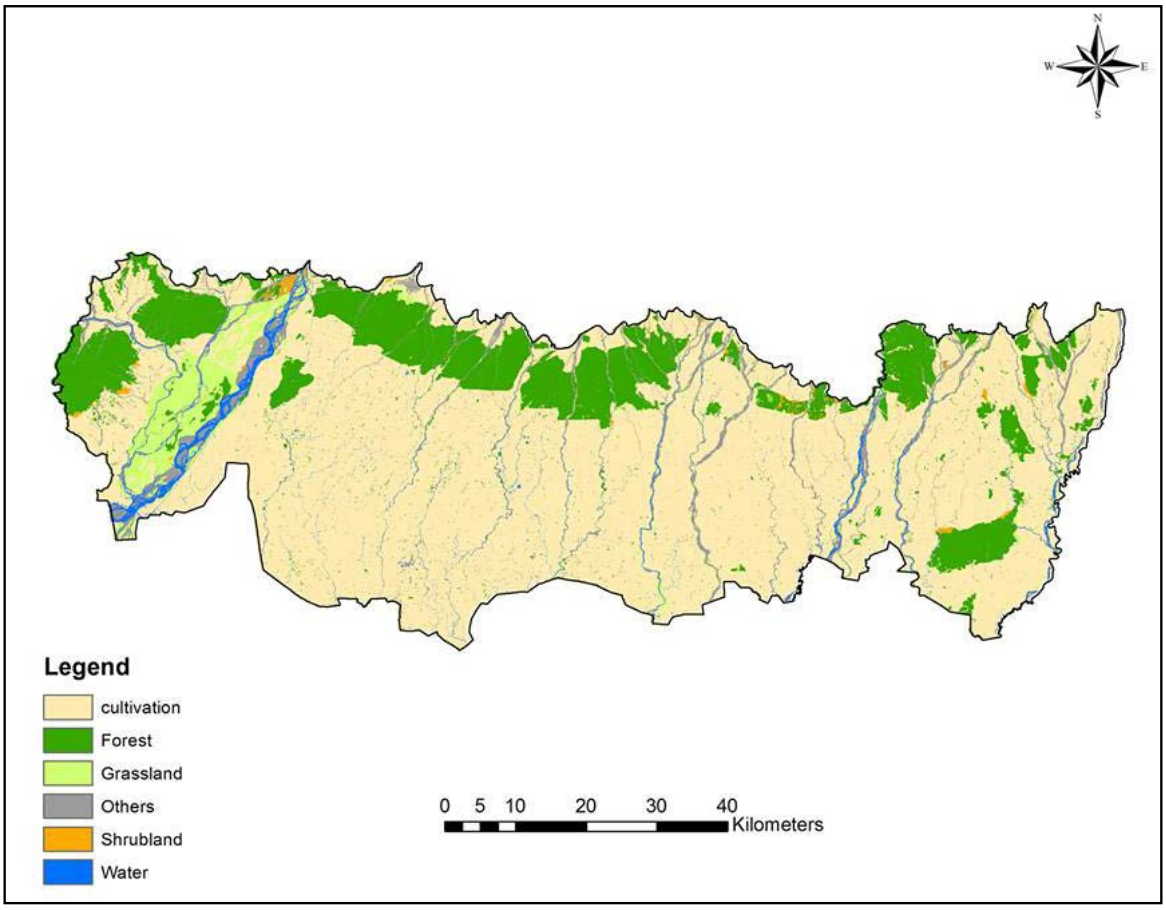
N
W
E
S
Legend
cultivation
Forest
Grassland
Others
Shrubland
Water
0 5 10 20 30 40
Kilometers

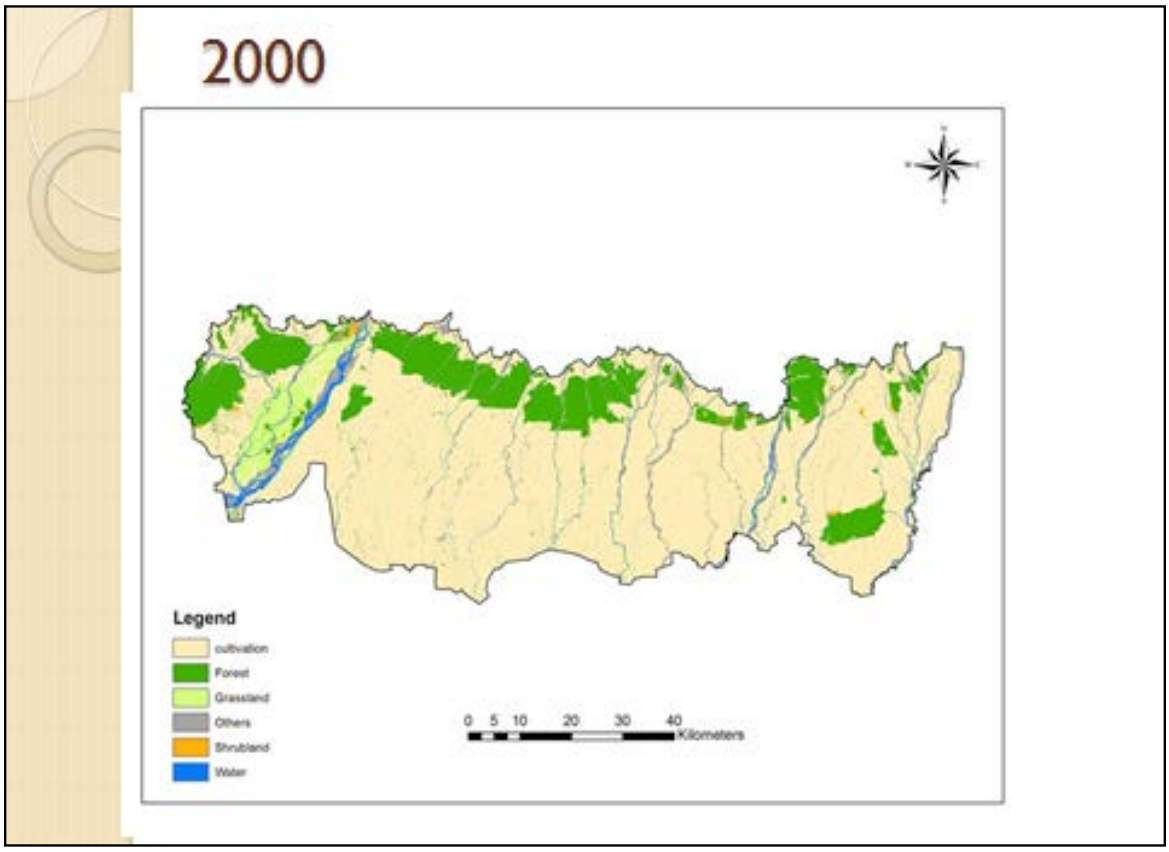
2000
Legend
cultivation
Forest
Grassland
Others
Shrubland
Water
0 5 10 20 30 40
Kilometers

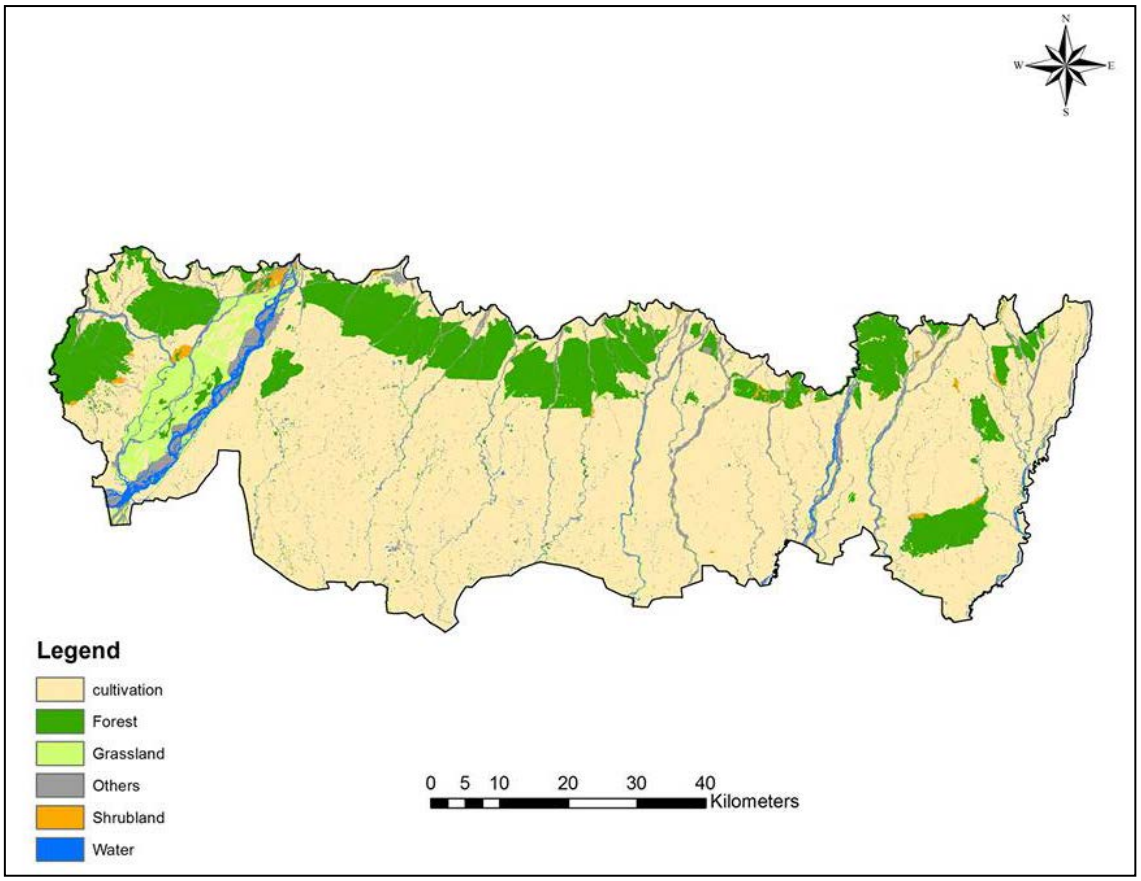
N
W
E
S
Legend
cultivation
Forest
Grassland
Others
Shrubland
Water
0 5 10 20 30 40
Kilometers

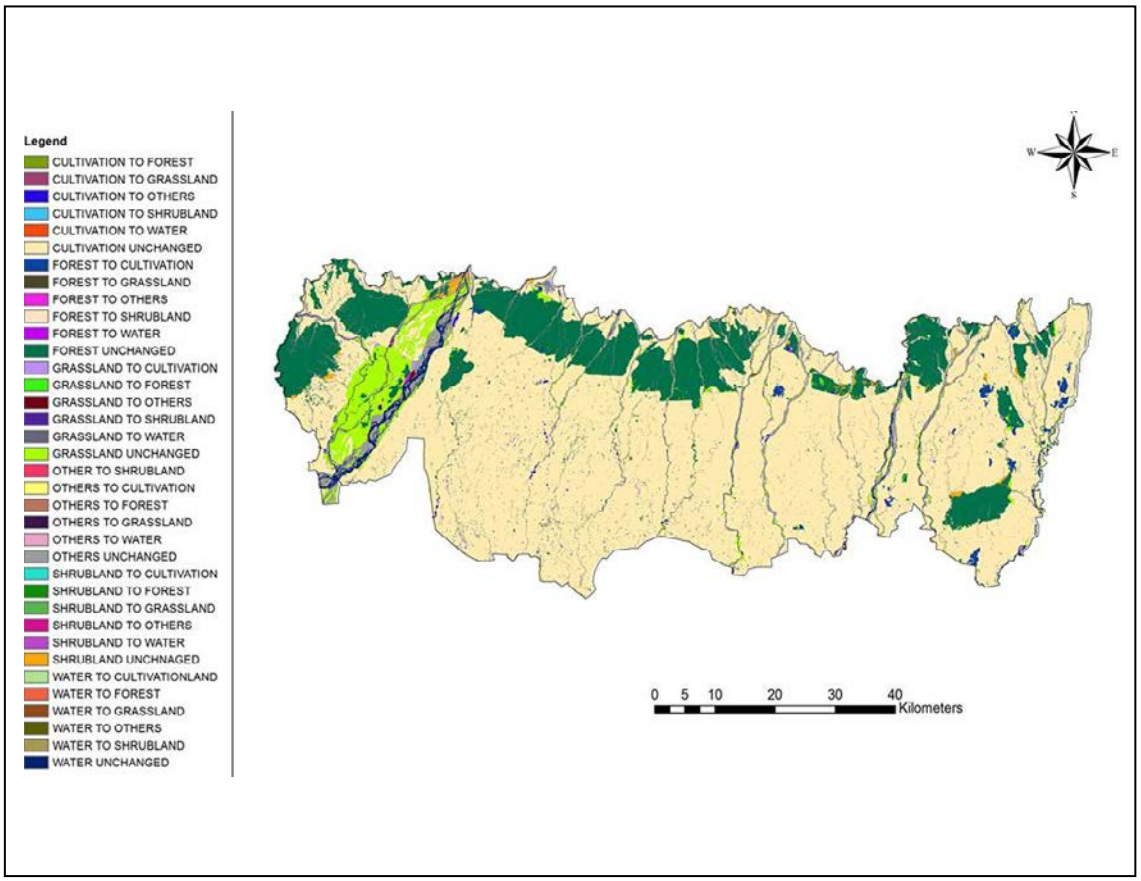
Legend
CULTIVATION TO FOREST
CULTIVATION TO GRASSLAND
CULTIVATION TO OTHERS
CULTIVATION TO SHRUBLAND
CULTIVATION TO WATER
CULTIVATION UNCHANGED
FOREST TO CULTIVATION
FOREST TO GRASSLAND
FOREST TO OTHERS
FOREST TO SHRUBLAND
FOREST TO WATER
FOREST UNCHANGED
GRASSLAND TO CULTIVATION
GRASSLAND TO FOREST
GRASSLAND TO OTHERS
GRASSLAND TO SHRUBLAND
GRASSLAND TO WATER
GRASSLAND UNCHANGED
OTHER TO SHRUBLAND
OTHERS TO CULTIVATION
OTHERS TO FOREST
OTHERS TO GRASSLAND
OTHERS TO WATER
OTHERS UNCHANGED
SHRUBLAND TO CULTIVATION
SHRUBLAND TO FOREST
SHRUBLAND TO GRASSLAND
SHRUBLAND TO OTHERS
SHRUBLAND TO WATER
SHRUBLAND UNCHNAGED
WATER TO CULTIVATIONLAND
WATER TO FOREST
WATER TO GRASSLAND
WATER TO OTHERS
WATER TO SHRUBLAND
WATER UNCHANGED
W
E
S
0 5 10 20 30 40
Kilometers

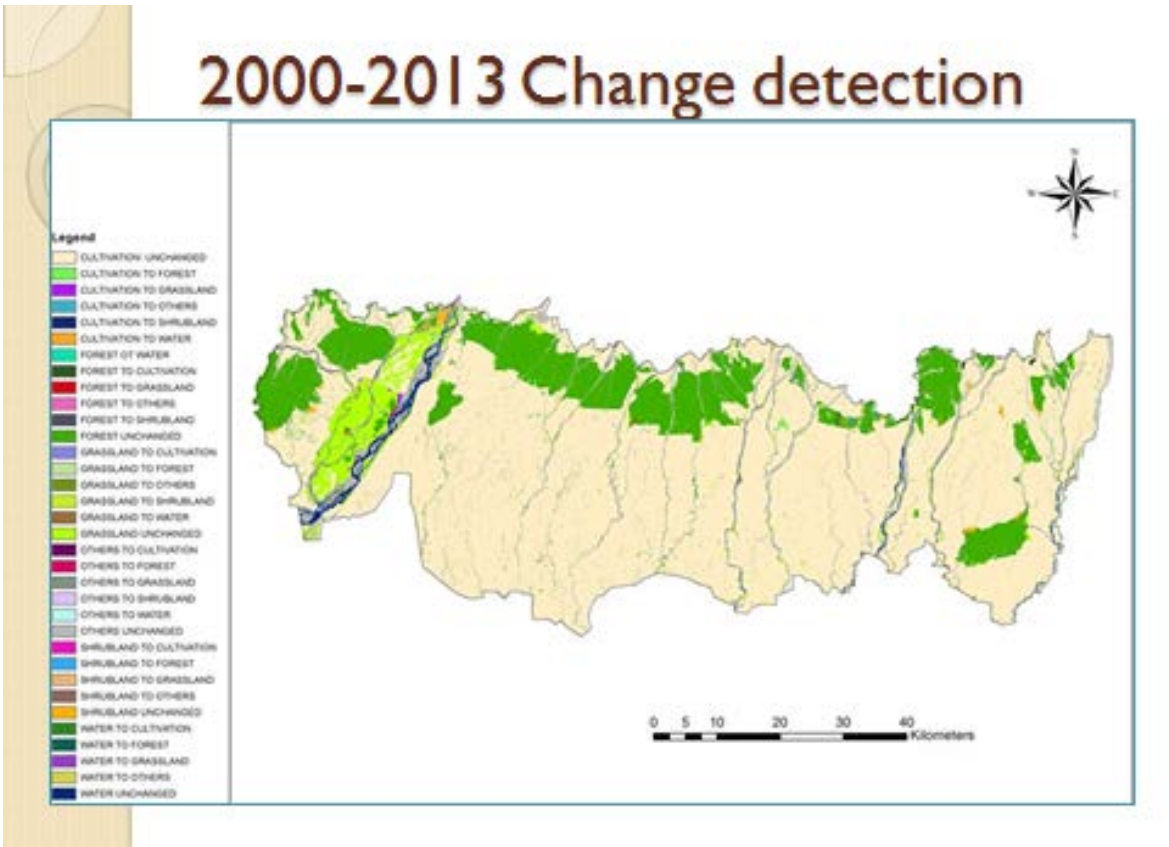

Result: Land use change

Land use change detection map was prepared with 91% accuracy and map shows that 0.67% forest is converted in to agriculture from 1990 and 2000 & 1.18 % forest change to agriculture and 2000 to 2013. Similarly, forest change to others land use (Settlement and barren land) is 0.09% and 0.15% respectively on 2000 and 2013 respectively. It was assessed that elephant suitable habitat is interrelated into agriculture and settlement

Habitat status

- 560 plots were used for detail habitat inventory to plants to assess habitat status. All the plants in the quadrates were identified and counted. 218 species of plants found in the study area during transect survey. In which 69 species of trees, 37 shrubs, 87 herbs, 21 species of climbers and five species of fern were recorded.

- Six habitat types having 218 species with were identified during the study. Shannon Weiner Index (H=3.24) shows higher diversity outside the protected area in comparison to Protected Area (H=3.18). ISR having value Jalebi (Pithecellobium dulce) 8.47 is severely impacted followed by Mallotus phillipensis 6.35, Phyllanthus imblica 4.72 in the study area.

Habitat suitability status

Using Geospatial tools and different criteria

Criteria for Assesment (Habitat Suitability)

S.N	Feature Type	Buffer (Km)	Weight age	Suitability
1	Forest	within 0.5	3	Highly suitable
		1.0	2	Moderately suitable
		>1.0	1	Non Suitable
2	Water Source	Within 1	3	Highly suitable
		1-1.5	2	Moderately suitable
		>2.0	1	Non Suitable
3	Road	> 1.0	3	Highly suitable
		0.5—1.0	2	Moderately suitable
		< 0.5	1	Non Suitable
4	DEM	< 0.30	3	Highly suitable
		0.3 – 0.5	2	Moderately suitable
		> 0.5	1	Non Suitable
5	Human Habitation	> 3.0	3	Highly suitable
		2.0--3 .0	2	Moderately suitable
		<2.0	1	Non Suitable

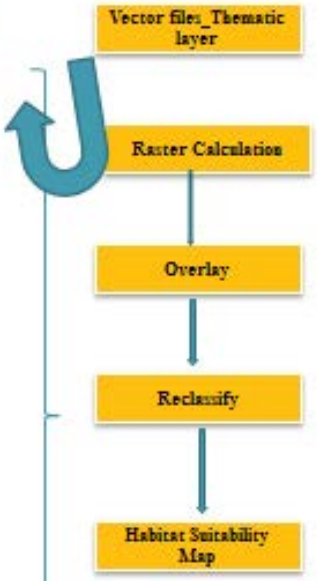

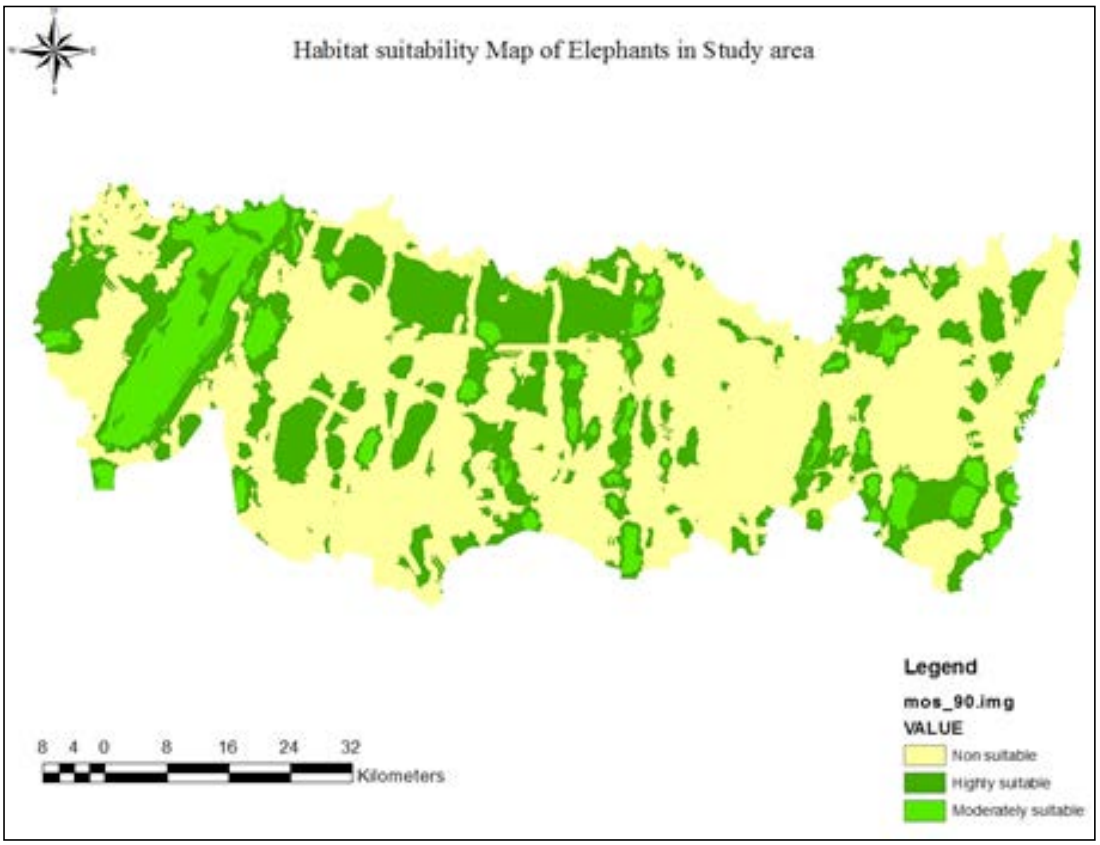

Habitat suitability using AHP

- Multi criteria analysis (Satty 2008)
- AHP values are calculated on the basis of multiple judgment, iteration and eigenvector calculation methods and these values were kept in the AHP hierarchy trees of criteria and indicators
- After the multiple iteration and judgement final AHP values resulted. These values were incorporated on the habitat suitability map and get the final map using AHP values.

AHP final value

- AHP having criteria value
- Open forest (0.3196), Dense Forest (0. 5284) & Non Forest (0.1220) and alternative values (Proximity to Water (0.3060,) Proximity to Settlement (0.2720), Proximity to Road (0.0940), Proximity to forest (0.3280) were calculated and using weighted sum final habitat suitability was achieved.
- 224334 hectare area was highly suitable, 76366.83 hectare was moderately suitable and 177602.1 hectare was not suitable for the elephant in the study area.

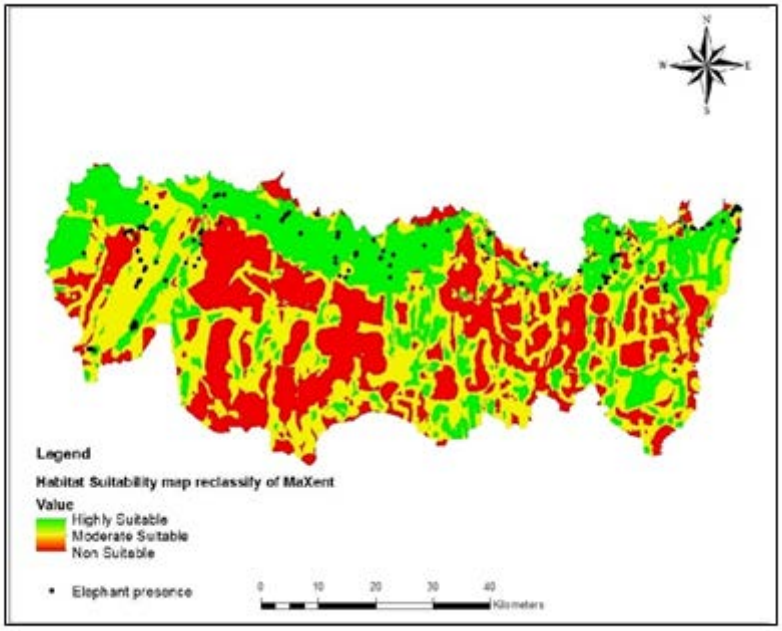

26.33% (126224.65 hectare) is highly suitable,

- 41.96% (200852.60 hectare) is moderately suitable and
- 31.68% (151632.92) is non-suitable area for Asian elephants in the eastern Nepal.
- Maxent model showed that only forest habitat is highly suitable for elephant whereas grassland, water bodies, shrub land and agriculture are moderately suitable and settlement as well as other development infrastructure is non-suitable for elephants

Result : Objective 2. Migratory route assessment

- Migratory routes assessment through NDVI mapping and presence detection.

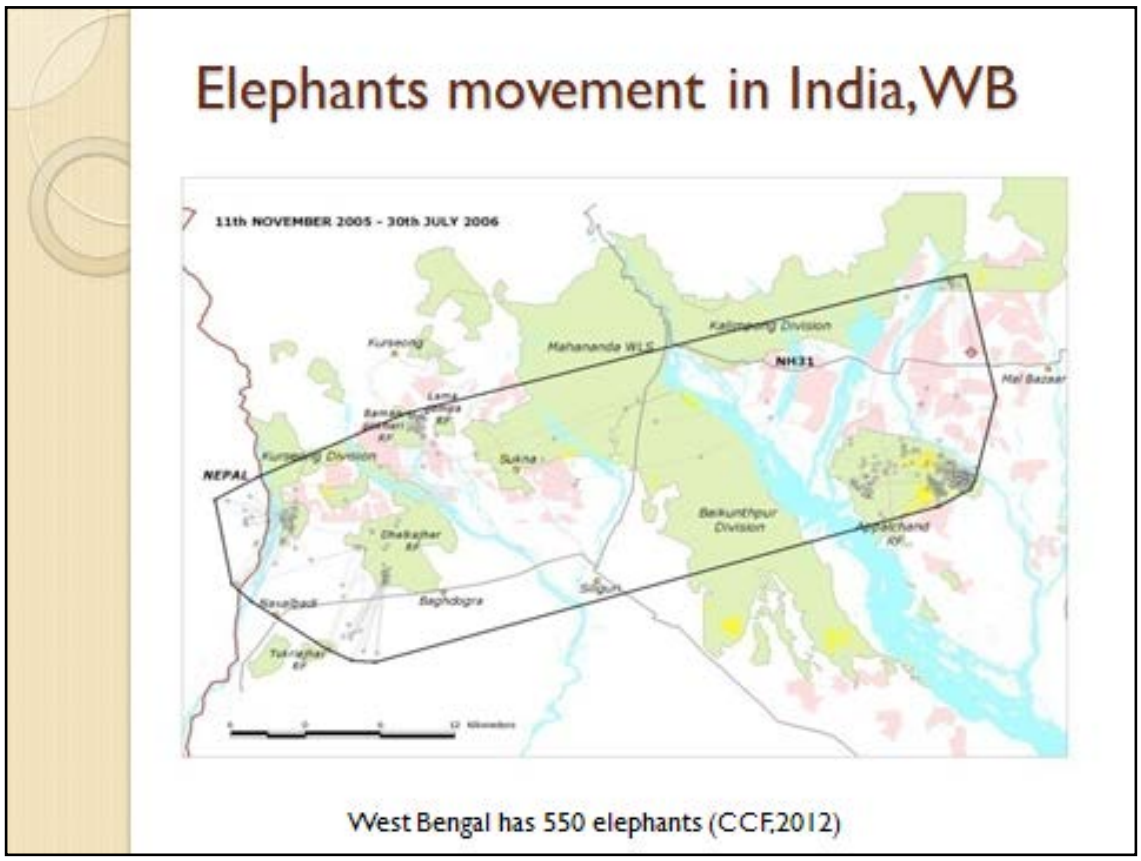
Elephants movement in India, WB
11th NOVEMBER 2005 - 30th JULY 2006
Mahananda WLS
Kalimpong Division
NH31
Mal Bazaar
Kurseong
NEPAL
Sukna
Dhakajhar RF
Baikunthpur Division
Appalchand RF
Kaua Bari
Baghdogra
Siliguri
West Bengal has 550 elephants (CCF,2012)

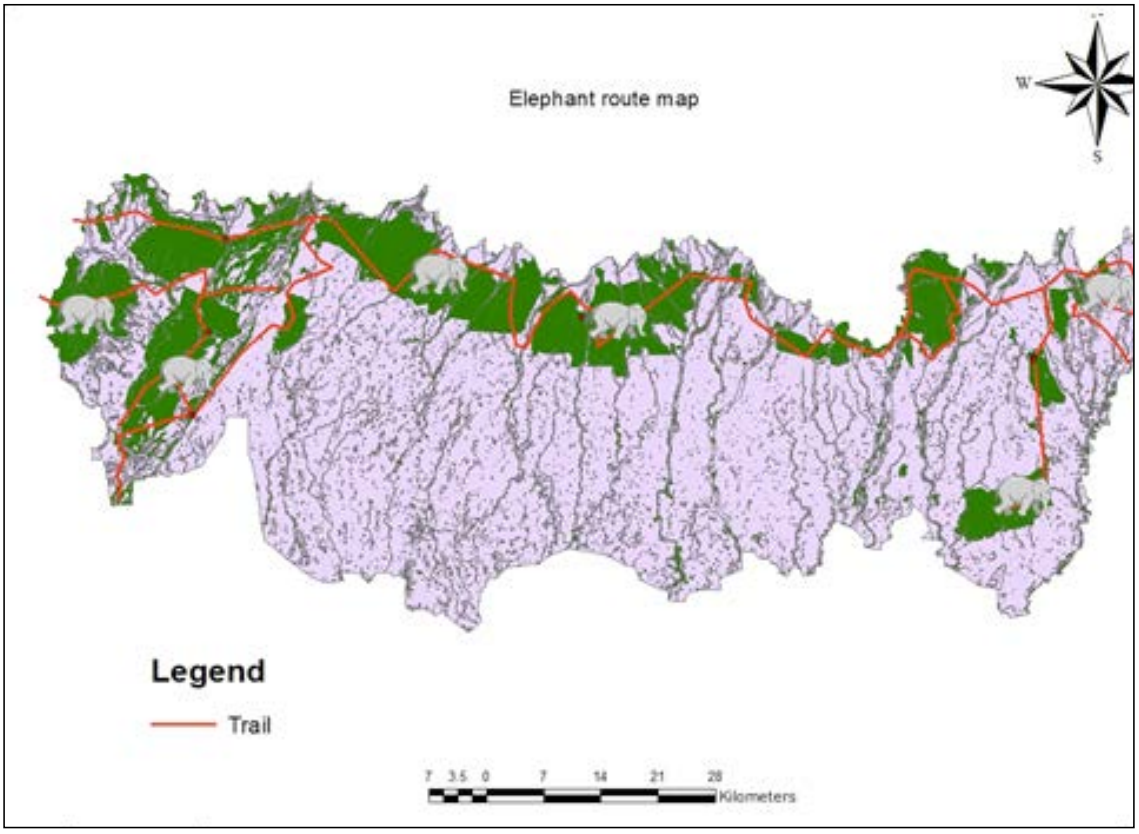
Elephant route map
W
S
Legend
Trail
7 3.5 0 7 14 21 28
Kilometers

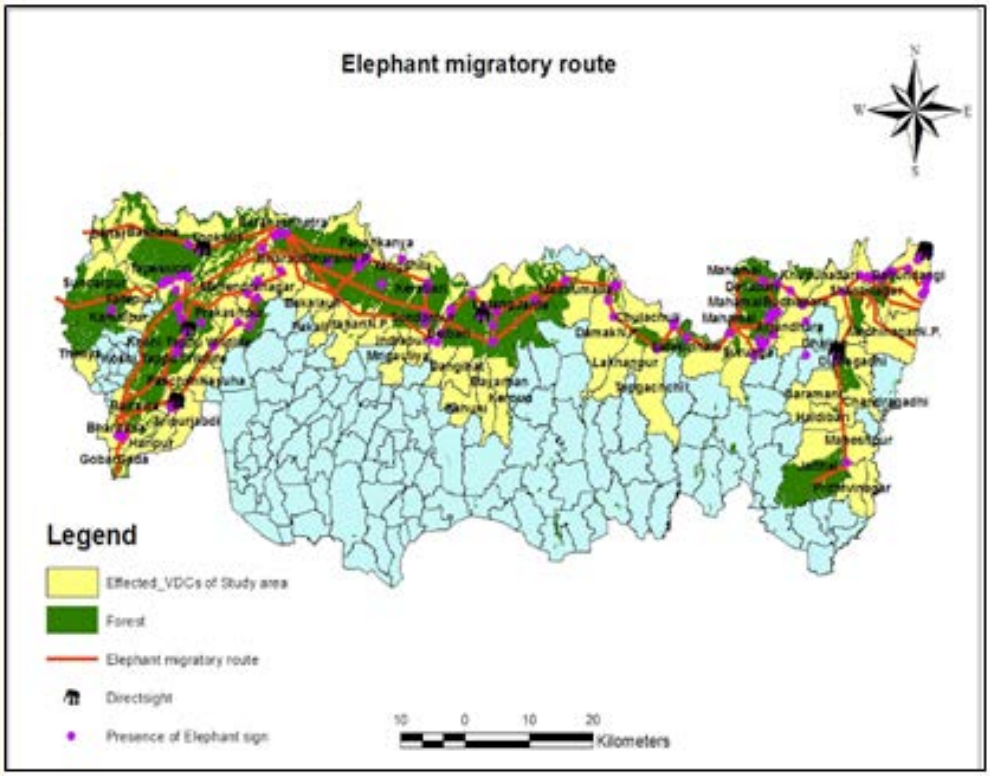

Result: Objective no3.

- Human elephant interface assessment

Using stakeholder consultation, hamlet identification and social survey on 10% sampling intensity

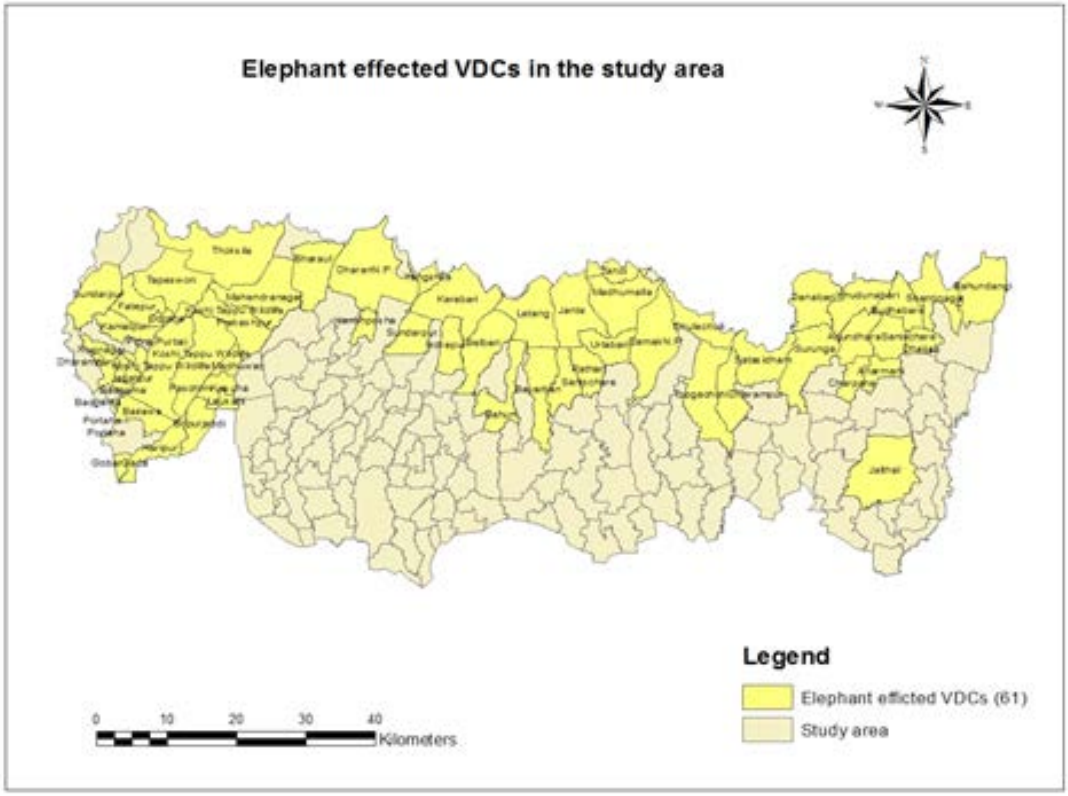
Elephant effected VDCs in the study area
Legend
Elephant effected VDCs (61)
Study area
0
10
20
30
40
Kilometers

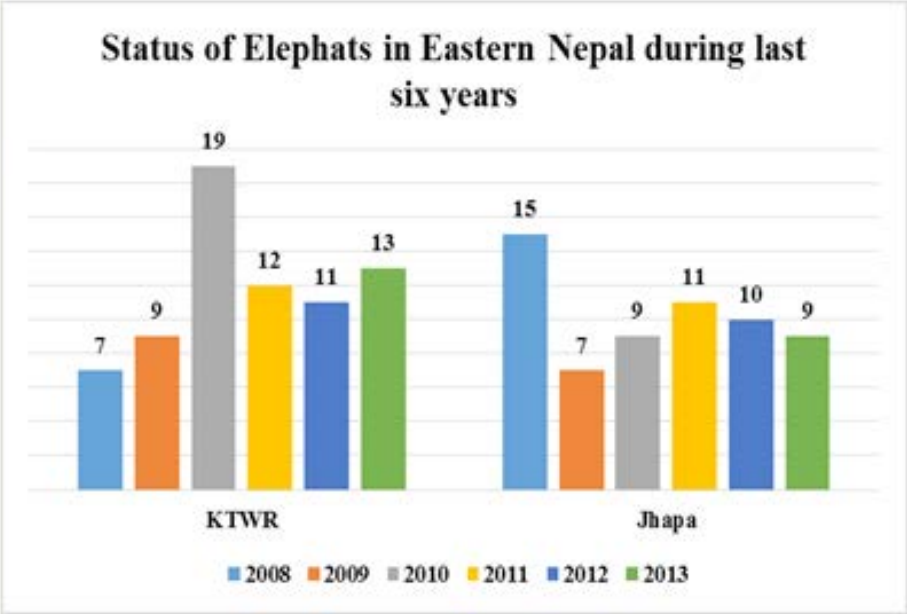
Status of Elephats in Eastern Nepal during last six years
7
9
19
12
11
13
15
7
9
11
10
9
KTWR
Jhapa
2008
2009
2010
2011
2012
2013

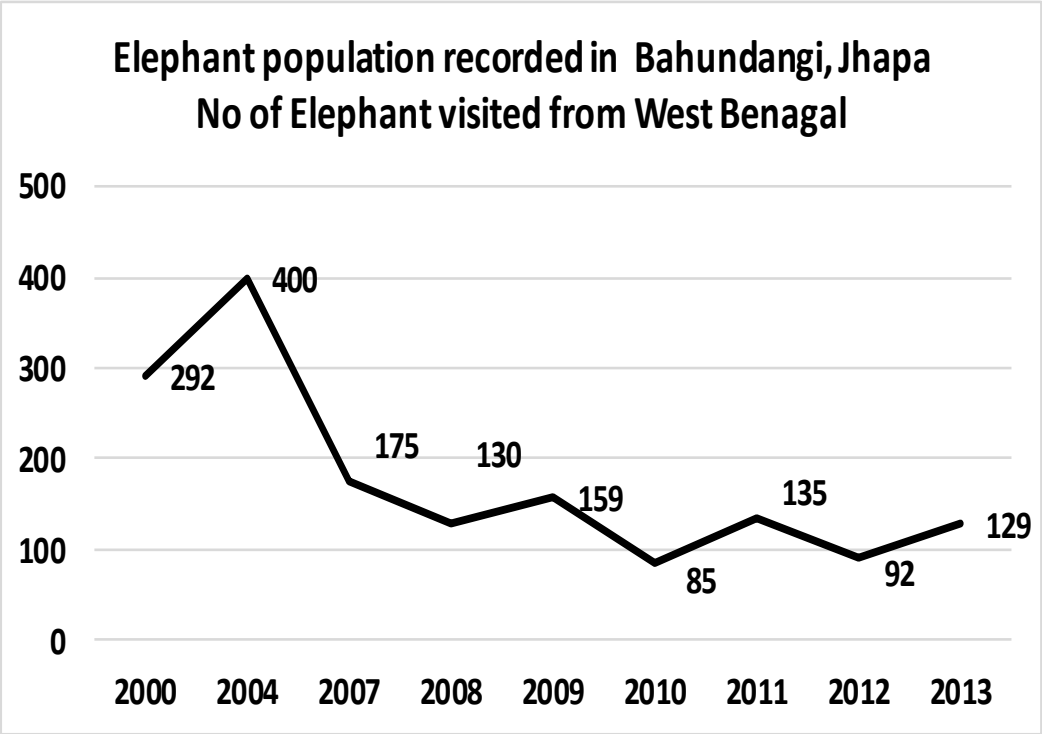
Elephant population recorded in Bahundangi, Jhapa
No of Elephant visited from West Benagal
500
400
300
200
100
0
292
400
175
130
159
85
135
92
129
2000
2004
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013

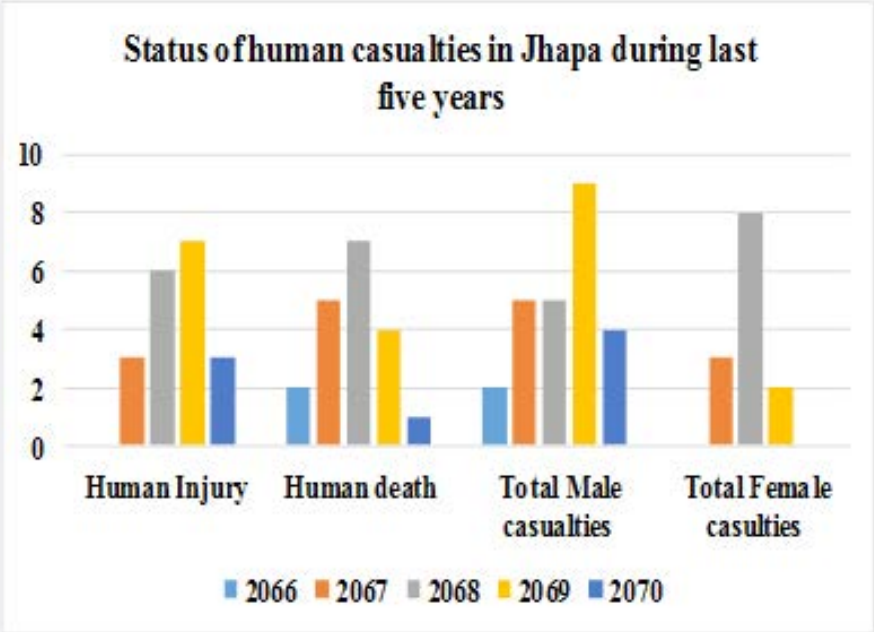
Status of human casualties in Jhapa during last five years
10
8
6
4
2
0
Human Injury
Human death
Total Male casualties
Total Female casulties
2066
2067
2068
2069
2070

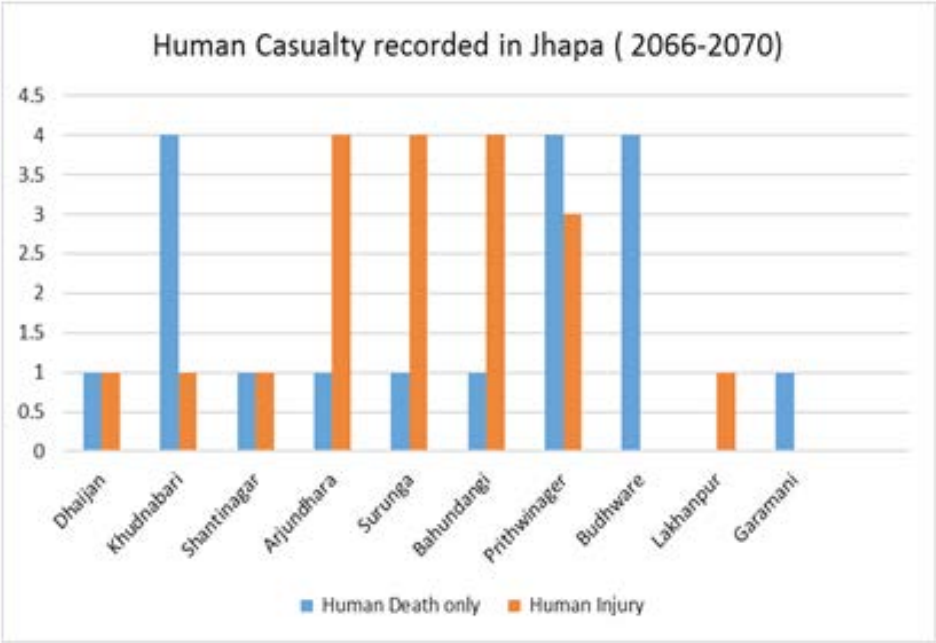

Human casualties in eastern Nepal

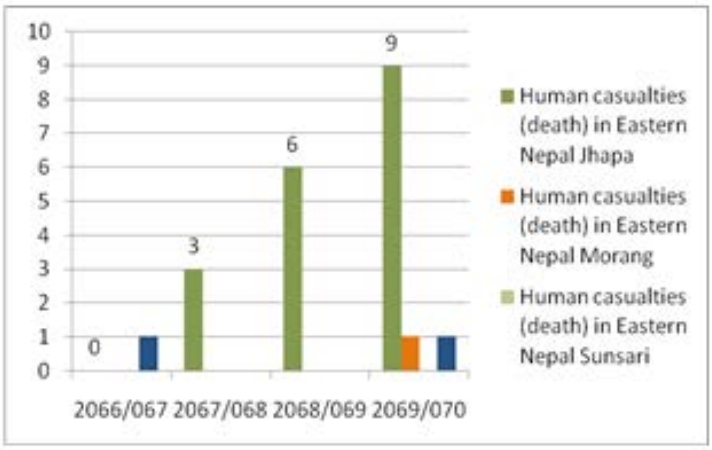

Discussion

- Velde 1997's identified migratory route was occasionally used and new routes was identified.
- Pradhan 2007, Velde identified 7-15 population in eastern Nepal, but this study identified two recolonizing population 11-14 in KTWR and 12 in Jhapa area.
- Forest is deceased to agriculture and settlement outside the protected area but KTWR area is identified as best habitat destination for wild elephant these days.

Major Findings

- Highly suitable area 224334 hector, moderately suitable area is 76366.83 and non suitable area is177602.1 hector
- There is obstruction found in migratory routes on Naksalbari-Letang, Maikhola bridge to Domukha, satashidham, Chulachuli, Charalli to Sanischare.
- Large herd Elephant visited in Paddy and maize season Bahundangi adn big size was above 400 in 2006 and severe HEC takes place. During past four year, 23 people were killed and 40 people were severely injured. Similarly 9 elephants were killed in retaliatory. One kids killed almost every year in retaliatory
- Shannon Weinner Index of diversity is higher outside the PA (KTWR)

Index of species reduction shows *Mallotus philipinensis* is severly impacted by elephant

Recommendation

- People are using traditional elephant driving mechanism, so it would be facilitated by providing appropriate resources.
- Immediate compensation mechanism will be developed rather developed by Wildlife damage relief compensation guideline 2069.
- Obstruction on migratory routes: settlements will be relocated in the alternative place.
- Corridor and connectivity developed, Plantation activities under chure development program will be carried out.
- Solar fencing would be done around the village instead of fencing whole territory along Mechi river in Jhpa.

नमस्कार तथा स्वागत्

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२ र निर्देशिका २०५६ का केही नियमहरुमा संशोधनको लागि छलफल प्रस्ताव

- *रामदेव चौधरी*
- *नारायण रुपाखेती*
- *पशुपति अधिकारी*

२०७१।११।२१

प्रस्तुतीको बिषय बस्तु

१. राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा व.ज.सं. ऐन २०२९ को पृष्ठभूमि
२. अनुभूत गरिएका केही सवालहरु:
- परिभाषा
- मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पालन गर्नु पर्ने वातावरणीय आचार संहिता
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको गठन र भूमिका
- मध्यवर्ती सामुदायिक वनको वन पैदावार स्थान्तरण बारे
- सदस्य सचिव सम्बन्धमा
- म.क्षे. व्यव.समिति, उपभोक्ता समिति र स्थानीय निकायबीच समन्वयका आधारहरु
- मानवीय क्षति बाहेक तत्काल राहत उपलब्ध गराउने व्यवस्था र प्रक्रिया
- म.क्षे. मा सामुदायिक विकास/संरक्षण कार्यहरुको सहभागितामूलक अनुगमन संयन्त्रको व्यवस्था
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र उपभोक्ता समितिबीचको जिम्मेवारी बाँडफाँड संबन्धी व्यवस्था
- कबुलियती वनसंबन्धी व्यवस्था र म. क्षे. मा रहेको सार्वजनिक जग्गाको व्यवस्थापन

३. बाझिएका र नमिलेका कुराहरु
- बाझिएका नियम : ५, १३, २१ र २९
- नमिलेक नियम : ४ र २१

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

१. राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा व.ज.सं. ऐन २०२९ को पृष्ठभूमि

<u>मध्यवर्ती क्षेत्रसंबन्धी ऐनमा भएको व्यवस्था</u>

- दफा २ को (ङ) २ मा मध्यवर्ती क्षेत्रको परिभाषा
- दफा ३ (क) मा मध्यवर्ती क्षेत्र तोक्न सक्ने
- दफा ३ (ख) मा मध्यवर्ती क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा संरक्षणसंबन्धी व्यवस्था
- दफा ३ (ग) मा क्षतिपूर्ति दिनेसंबन्धी व्यवस्था
- दफा १६ (ग) मा उपभोक्ता समितिसंबन्धी व्यवस्था
- दफा २५ (क) मा स्थानीय बिकासको लागि खर्च गर्न सकिने व्यवस्था

२. अनुभूत गरिएका केही सवालहरु

परिभाषा

- नियम २ मा थप्ने
- मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पालन गर्नु पर्ने वातावरणीय आचार संहिता
  - भौतिक पूर्वाधार निर्माणसंबन्धी,
  - पशुपंक्षी पालनसंबन्धी,
  - बालीनालीसंबन्धी,
  - उद्योग स्थापनासंबन्धी,
  - पर्यापर्यटन प्रबर्द्धनसंबन्धी
  - संरक्षण शिक्षासंबन्धी पाठ्यक्रम
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको गठन र भूमिका
  - स्वायत्त संस्था वा अर्धस्वायत्त संस्था वा लुज (फितलो) नेटवर्क कुन रुपमा बिकास गर्न खोजिएको
  - व्यवस्थापन समितिमा वन उपभोक्ता समूह र अन्य समूहबाट प्रतिनिधित्व

२. अनुभूत गरिएका केही सवालहरु क्रमशः

- मध्यवर्ती सामुदायिक वनको वन पैदावार स्थान्तरण बारे
  - वन पैदावार बढी भएको ठाउँबाट कम भएको ठाउँमा ओसारपसार गर्न पाउने व्यवस्था (नियम २१ को उपनियम १२ मा काठ दाउरा बाहेकका वन पैदावार म.क्षे. बाहिर ओसारपसारको व्यवस्था)
- सदस्य सचिव सम्बन्धमा
  - संरक्षकले तोकेको राजपत्राँकीत तृतीय श्रेणीको कर्मचारी हुनु पर्ने
- म.क्षे. व्यव.समिति, उपभोक्ता समिति र स्थानीय निकायबीच समन्वयका आधारहरु
  - मर्यादाक्रम
  - स्रोतको बाँडफाँड
  - एकीकृत कार्ययोजना

२. अनुभूत गरिएका केही सवालहरु क्रमशः

- नियमावलीमा वन्यजन्तुले पुऱ्याएको क्षतिको राहतसंबन्धी व्यवस्था हुनु पर्ने
- म.क्षे. मा सामुदायिक बिकास/संरक्षण कार्यहरुको सहभागितामूलक अनुगमन संयन्त्रको व्यवस्था
- निकुञ्ज कार्यालय, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति र स्थानीय निकाय
- अनुगमनको सूचकहरुको व्यवस्था
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र उपभोक्ता समितिबीचको जिम्मेवारी बाँडफाँडसंबन्धी व्यवस्था
- नियमावलीमा वन उपभोक्ता समूहलाई वन हस्तान्रणसंबन्धी व्यवस्था नभएको
- त्रीपक्षीय संझौता गरी स्रोत व्यवस्थापनले कानूनी जटिलता आउँने

२. अनुभूत गरिएका केही सवालहरु क्रमशः

कबुलियती वन, नीजि वनसंबन्धी व्यवस्था र म. क्षे. मा रहेको सार्वजनिक जग्गाको व्यवस्थापन

- नियमावलीमा कबुलियती वनसंबन्धी व्यवस्था हुनु पर्ने
- नियमावलीमा नीजि वन दर्तासंबन्धी व्यवस्था हुनु पर्ने
- नियमावलीमा नीजि वन प्रबर्द्धनको लागि अनुदानको व्यवस्था हुनु पर्ने
- सार्वजनिक जग्गा, सीमसार क्षेत्रको व्यवस्थापनसंबन्धी जिम्मेवारीको कीटान हुनु पर्ने

३. बाझिएका र नमिलेका कुराहरु

बाझिएका नियम : ५, १३, २१ र २७

नियम ५: व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गर्नेः म. क्षे.को सामुदायिक बिकास वातावरण संरक्षण वन पैदावार उपयोगको लागि संरक्षकले म. क्षे. व्यवस्थापन योजना तयार गरी बिभाग मार्फत् मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराइ कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

नियम १३: उपभोक्ता समितिको कार्ययोजना : उपभोक्ता समितिले आफ्नो क्षेत्रको सामुदायिक बिकास, प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र वन पैदावार उपयोगसंबन्धी कार्यको लागि कार्ययोजना तयार गरेर संरक्षक समक्ष पेश गरेर स्वीकृति लिई कार्यान्वयनमा ल्याउने

३. बाझिएका र नमिलेका कुराहरु क्रमशः

बाझिएका नियम : ५, १३, २१ र २७

नियम २१: मध्यवर्ती सामुदायिक वनको रुपमा सुम्पन्न सकिनेः मध्यवर्ती क्षेत्रको उपभोक्ता समितिले लिन चाहेको कुनै वन संरक्षक समक्ष निबेदन दिने, प्राबिधिक सल्लाहं उपलब्ध गराउने, कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने, वन क्षेत्र सुम्पने ।

नियम २७: सामुदायिक बिकाससंबन्धी कार्यसञ्चालन : उपभोक्ता समितिलाई दिइने रकमबाट सञ्चालन गर्न सकिने आयोजना छनौट गरी लं.इ. श्रमदान उल्लेख गरेर संरक्षक समक्ष पेश गर्नु पर्ने, प्राबिधिक सहयोग उपलब्ध गराउने र जाँचबुझ गरेर आयोजना सञ्चालन गर्न स्वीकृती दिने ।

३. बाझिएका र नमिलेका कुराहरु क्रमशः

नमिलेका नियम : ४ र २१

नियम ४ र २१ : मध्यवर्ती क्षेत्रको इकाइ बिभाजन

- मध्यवर्ती सामुदायिक वनको रुपमा सुम्पन्न सकिने नियम ५: व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गर्ने

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

नियम, २ मा थप्नु पर्ने कुराहरुः परिभाषा

- संरक्षक, उपभोक्ता समूह, वन उपभोक्ता समूह, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, स्थानीय निकाय, कबुलियति वन, सार्वजनिक जग्गा वा सीमसार क्षेत्र ।

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

नियम, ३ मा थप्नु पर्ने कुराहरु

- वन्यजन्तुले प्रभाव पार्न सक्ने अधिकत्तम दूरी,
- प्राकृतिक स्रोत र वनको अवस्था,

नियम, ४ मा संशोधन गर्नुपर्ने

- बिभिन्न इकाइहरुको सट्टा क्षेत्रफल, जनसंख्या र प्राकृतिक स्रोतको आधारमा बढीमा २५ वटा इकाइहरु

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

नियम, ५ मा थप्नु पर्ने कुराहरु

- व्यवस्थापन योजनाको अवधि अधिकत्तम ५ बर्षको

नियम, ७ मा थप गर्नुपर्ने

- मध्यवर्ती क्षेत्रका देहायका कुराहरुको संरक्षण गर्ने गराउने जिम्मेवारी संरक्षकको र दायित्व उपभोक्ताहरुको हुनेछ ।

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

नियम, ८ मा संशोधन गर्नु पर्ने कुराहरु

१. आवश्यक्ता अनुसार उपभोक्ता समितिहरुको गठन सट्टामा बढीमा २५ वटा गठन गर्न सक्नेछ ।
२. उपभोक्ता आफूहरु मध्येबाट सट्टामा उपभोक्ता समूहबाट उपभोक्ता समिति चयन गर्नेछ

नियम, १५(३) मा संशोधन गर्नुपर्ने

- रु. १० हजारको सट्टा रु. २५,०००।- (तत्काल राहत)

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

नियम, १७: निषेधित कार्यहरु (थप्नुपर्ने कुराहरु)

१. घर, छाप्रो, टहरा वा कुनै भवन आवास निर्माण गर्न
२. स्थानीय उपभोक्ता बाहेककाले चौपाया चराउन, गोठ राख्न र संरक्षकको स्वीकृति बेगर चौपाया हिडाउन वा डुलाउन
३. सार्वजनिक स्थलमा फोहरमैला गर्न

नियम, २६ मा थप/संशोधन गर्नुपर्ने

- देहाय बमोजिमको.....मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति गठन हुनेछ ।
- संरक्षक सदस्य सचिवको सट्टा निजले तोकेको रा.पं.तृ.श्रेणी कर्मचारी

४. नियमहरुमा संशोधन र थप गर्नु पर्ने बुँदाहरु

नियम, २६ मा थप/संशोधन गर्नुपर्ने

- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको अनुगमनको भूमिका

.....

.....

.....

नियम, २७ मा थप/संशोधन गर्नुपर्ने

- आयोजनाको सट्टा नियम ५ र १० बमोजिम स्वीकृत व्यवस्थापन एवम् कार्ययोजना अनुसार प्राथमिकतामा परेका कार्यक्रमहरु छनौट गरी

सकारात्मक सुझावको लागि धन्यवाद !

ELEPHANT AID INTERNATIONAL

one world…one elephant at a time

www.ElephantAid.org elevisions@aol.com

EAI was founded in 2010
to foster a paradigm shift in
beliefs and approaches to the care and
management of captive-held elephants in
Southeast Asia.

Projects

Chain Free Corrals
Elephant Foot Care Program
Compassionate Elephant Care

www.ElephantAid.org elevisions@aol.com

Across Southeast Asia
captive-held elephants are kept in chains
their entire lives.

Most suffer from
foot disease due to
lack of proper care.

Traditional training techniques
involve physical abuse.

Education is the key to improved welfare for elephants and their mahouts.

CHAIN FREE MEANS PAIN FREE ©

www.ElephantAid.org elevisions@aol.com

Asia's first chain-free corrals

Building corrals for
63 working elephants
in Chitwan National Park.

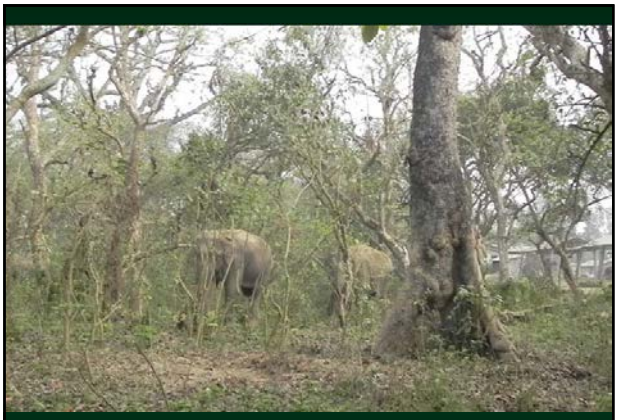

Keep Jungly Hatti Out

Extra Corral Protection

Protect Captive Elephants

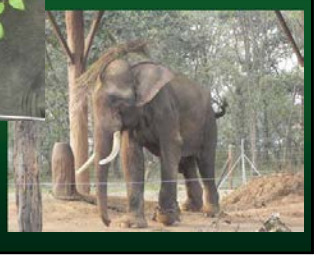

Control Captive Breeding

Protect Mahouts

Fostering Improved Welfare

one world…one elephant at a time

www.ElephantAid.org elevisions@aol.com

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज
र
मानव वन्यजन्तुबीचको
अन्तरसम्बन्ध
कमलजङ्ग कुँवर
प्रमुख संरक्षण अधिकृत
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय
फाल्गुण २२, २०७१
कमलटारी, चितवन
स्वा
ग
त
म्
IBA
BIRDLIFE IMPORTANT BIRD AND BIODIVERSITY AREA
Four decades of conservation action
CATS
Ramsar

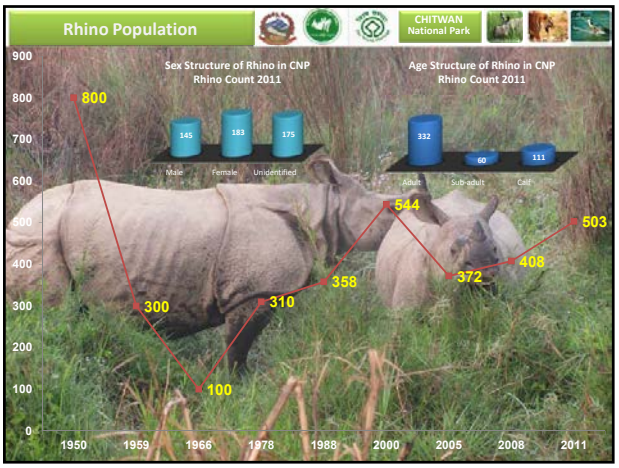
Rhino Population
CHITWAN National Park
Sex Structure of Rhino in CNP Rhino Count 2011
Male
Female
Unidentified
145
183
175
Age Structure of Rhino in CNP Rhino Count 2011
Adult
Sub-adult
Calf
332
60
111
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0
800
300
100
310
358
544
372
408
503
1950
1959
1966
1978
1988
2000
2005
2008
2011

TIGER POPULATION
CHITWAN National Park
120 Adults in 2013
125 Adults in 2010
91 Adults in 2009
60 Adults in 2000

OTHER WILDLIFE
CHITWAN National Park
2,573 (4.2 per km²)
8-10 (2013)
26,849 (43.9 per km²)

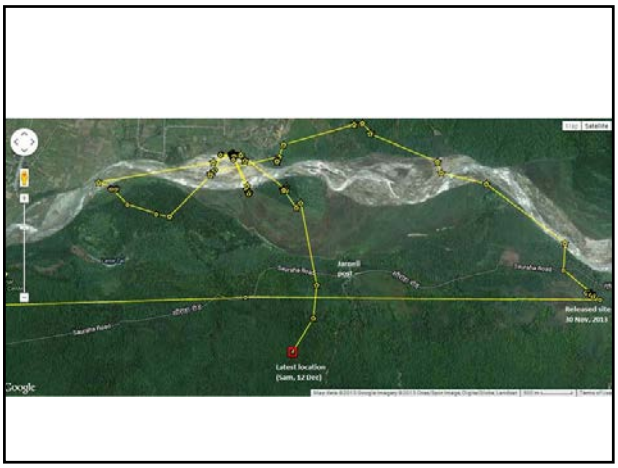
Latest location
(Sam, 17 Dec)
Released site
30 Nov, 2013

CHITWAN
National Park
ध्रुब गजराज

CHITWAN

मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिका अध्यक्षको
उपस्थितिमा संरक्षण स्थानीय उपभोक्तासँग
फिल्डमा अन्तरक्रिया

ट्र्याक्टरको प्रयोग

July 1, 2015

रात्री बास सञ्चालन

होमस्टे सञ्चालन

July 1, 2015

July 1, 2015

•राहत निर्देशिका २०६९ अनुसार रु. बैसठ्ठी लाख चौरानब्बे हजार रकम मानवीय क्षतिमा राहत वितरण

•रु. बीस लाख रकम मध्यवर्ती क्षेत्र कार्यक्रमबाट पशुधन क्षति वापत क्षतिपुर्ति

•रु. १ लाख ६० हजार पब्लीक प्राइभेट पार्टनरसिप कार्यक्रमबाट वितरण

हार्दिक धन्यवाद

Implementation of E-Governance at DNPWC and PAs

Khem Raj Prasai
Computer Officer, DNPWC

E-Governance

Electronic governance or **e-governance** is the application of information and communication technology (ICT) for deliveringgovernment services, exchange of information communication transactions, integration of various stand-alone systems and services between government-to-customer (G2C), government-to-business (G2B), government-to-government (G2G) as well asback office processes and interactions within the entire government framework. The perspective of the e-governance is "the use of the technologies that both help, governing and to be governed"

E-Governance & Sustainable Development `

The United Nations General Assembly in its resolution entitled "The Future We Want" has reaffirmed the strong need to achieve sustainable development by promoting sustained, inclusive and equitable economic growth, creating greater opportunities for all, reducing inequalities, raising basic standards of living, fostering equitable social development and inclusion and promoting the integrated and sustainable management of natural resources and ecosystems. It stressed that all levels of government and legislative bodies play an important role in promoting sustainable development. Overall, "the goal of sustainable development is to ensure the promotion of an economically, socially and environmentally sustainable future for the planet and for present and future generations. Sustainable development emphasizes a holistic, equitable and far-sighted approach in decision-making at all levels. It rests on integration and a balanced consideration of social, economic and environmental goals and objectives in both public and private decision-making. It emphasizes intragenerational and intergenerational equity". (E/2013/69, para. 6).

United Nations E-Government Survey 2014

E-government and innovation can provide significant opportunities to transform public administration into an instrument of sustainable development. E-government is "the use of ICT and its application by the government for the provision of information and public services to the people" (Global E-Government Readiness Report 2004). More broadly, e-government can be referred to as the use and application of information technologies in public administration to streamline and integrate workflows and processes, to effectively manage data and information, enhance public service delivery, as well as expand communication channels for engagement and empowerment of people. The opportunities offered by the digital development of recent years, whether through online services, big data, social media, mobile apps, or cloud computing, are expanding the way we look at e-government. While e-government still includes electronic interactions of three types—i.e. government-to-government (G2G); government-to-business (G2B); and government-to-consumer (G2C)—a more holistic and multi-stakeholder approach is taking shape.

Through innovation and e-government, public administrations around the world can be more efficient, provide better services and respond to demands for transparency and accountability. E-government can help governments go green and promote effective natural resource management, as well as stimulate economic growth and promote social inclusion, particularly of disadvantaged and vulnerable groups. ICTs have also proven to be effective platforms to facilitate knowledge sharing, skills development, transfer of innovative e-government solutions and capacity-building for sustainable development among countries. E-government can generate important benefits in the form of new employment, better health and education.

United Nations E-Government Survey 2014

E-Government Development Index

Table 1.1. World e-government leaders (Very High EGDI) in 2014

Country	Region	2014 EGDI	2014 Rank	2012 Rank	Change in Rank (2012–2014)
Republic of Korea	Asia	0.9462	1	1	-
Australia	Oceania	0.9103	2	12	↑ 10
Singapore	Asia	0.9076	3	10	↑ 7
France	Europe	0.8938	4	6	↑ 2
Netherlands	Europe	0.8897	5	2	↓ 3
Japan	Asia	0.8874	6	18	↑ 12
United States of America	Americas	0.8748	7	5	↓ 2
United Kingdom	Europe	0.8695	8	3	↓ 5
New Zealand	Oceania	0.8644	9	13	↑ 4
Finland	Europe	0.8449	10	9	↓ 1

United Nations E-Government Survey 2014

Table 1.2. Countries grouped by EGDI in alphabetical order

Very High EGDI (More than 0.75)	High EGDI (Between 0.50 and 0.75)		Middle EGDI (Between 0.25 and 0.50)		Low EGDI (Less than 0.25)
Australia	Albania	Malaysia	Algeria	Marshall Islands	Afghanistan
Austria	Andorra	Malta	Angola	Micronesia	Benin
Bahrain	Antigua and Barbuda	Mauritius	Bahamas	Namibia	Burkina Faso
Belgium	Argentina	Mexico	Bangladesh	Nauru	Burundi
Canada	Armenia	Monaco	Belize	Nicaragua	Central African Republic
Denmark	Azerbaijan	Mongolia	Bhutan	Nigeria	Chad
Estonia	Barbados	Montenegro	Bolivia	Pakistan	Comoros
Finland	Belarus	Morocco	Bosnia and Herzegovina	Palau	Côte d'Ivoire
France	Brazil	Oman	Botswana	Paraguay	Congo
Germany	Brunei	Panama	Cambodia	Philippines	Djibouti
Iceland	Bulgaria	Peru	Cameroon	Rwanda	Equatorial Guinea
Ireland	Chile	Poland	Cape Verde	Saint Kitts and Nevis	Eritrea
Israel	China	Portugal	Congo	Saint Lucia	Gambia
Italy	Colombia	Qatar	Cuba	St Vincent and the Grenadines	Guinea
Japan	Costa Rica	Moldova	DPR of Korea	Samoa	Guinea-Bissau
Luxembourg	Croatia	Romania	Dominica	Senegal	Haiti
Netherlands	Cyprus	Russian Federation	Dominican Republic	South Africa	Liberia
New Zealand	Czech Republic	San Marino	El Salvador	Sudan	Malawi
Norway	Ecuador	Saudi Arabia	Ethiopia	Suriname	Mali
Republic of Korea	Egypt	Serbia	Gabon	Swaziland	Mauritania
Singapore	Fiji	Seychelles	Ghana	Syria	Mozambique
Spain	Georgia	Slovakia	Guatemala	Tajikistan	Myanmar
Sweden	Greece	Slovenia	Guyana	Thailand	Nepal
United Kingdom	Grenada	Sri Lanka	Honduras	TFYR of Macedonia	Niger
United States of America	Hungary	Switzerland	India	Timor-Leste	Papua New Guinea
	Jordan	Tunisia	Indonesia	Tonga	Sao Tome and Principe
	Kazakhstan	Turkey	Iran	Trinidad and Tobago	Sierra Leone
	Kuwait	Ukraine	Iraq	Turkmenistan	Solomon Islands
	Latvia	United Arab Emirates	Jamaica		Somalia
	Liechtenstein	Uruguay	Kenya		South Sudan

Box 1.9. Nepal: On the Road to the Knowledge Based Society

Nepal is a mountainous LLDC which suffered from a long civil war that destroyed the country's telecommunication infrastructure. The country's ranking has plummeted since the first *Survey* from 130th in 2003 to 165th in 2014. The government of Nepal has been working towards a holistic e-government transformation to provide better services to citizens, improve transparency and to work towards the knowledge based society. Eight projects were selected as priority for the e-government transformation: government portal, national ID, e-Education, infrastructure, enterprise architecture, Public Key Infrastructure, Integrated Data and Training Center and groupware. The country's 2006 IT Policy provides a broad framework for e-government transformation with the aim to transform Nepal into a knowledge society that can fully harness the benefits of e-governance to promote good governance and advance socio-economic development and reduce poverty by 2015. The policy is divided into regulatory framework, infrastructure, e-government content and applications, private sector participation, human resource development and organization.

Source: United Nations University, International Institute for Software Technology, Center for Electronic Governance, 2011, e-Government Strategy Draft for Afghanistan, www.egov.iist.unu.edu

Regional infrastructure strategies for integration and administrative coordination are needed to expand LLDCs access to ICT infrastructure. Support is also required to develop large scale public-private, public-public and South-South partnerships to implement strategies for ICT development and to enhance cooperation. Even though infrastructure is the biggest bottleneck for e-government development in LLDCs, governments should not lose sight of the importance of investing in people through education and ICT-literacy programmes, as well as enhancing their online presence by providing improved online services.

Global challenges including poverty, inequality, climate change, peace and security, are such that no single actor - let alone single government or single ministry- can effectively deal with them on their own.

The 2014 edition of the *United Nations E-Government Survey*, coming on the heels of a ten-year period of the World Summit on the Information Society (WSIS) action line implementation, asserts that information and communication technologies are potent enablers of the effective, transparent and accountable institutions envisaged by world leaders at Rio. Countries in all regions of the world and at all levels of development continue to make significant investments in public sector ICT for these reasons. It is my view that such efforts are vital to achieving broad public participation in decision-making, enhancing access to information and removing barriers to public service—all essential if we are to assure a future of equitable economic growth and sustainable development that are free of poverty and hunger.

I commend this report to policy-makers, leading officials and analysts considering the contribution that e-government can make to the future we want and the place of effective public management in good governance in the post-2015 era.

WU Hongbo
Under-Secretary-General for Economic and Social Affairs and Secretary-General for the International Conference on Small Islands Developing States

---

Implementing E-governance at DNPWC

Data and Information Flow among Organizations

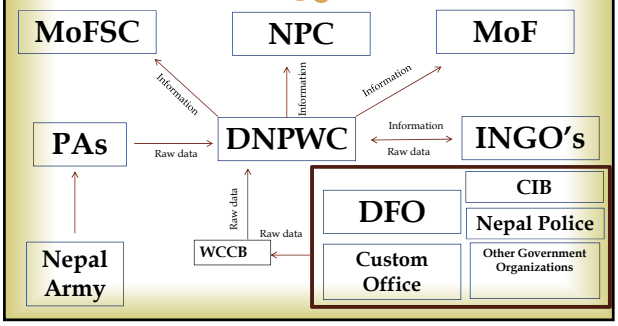

Basic Architecture

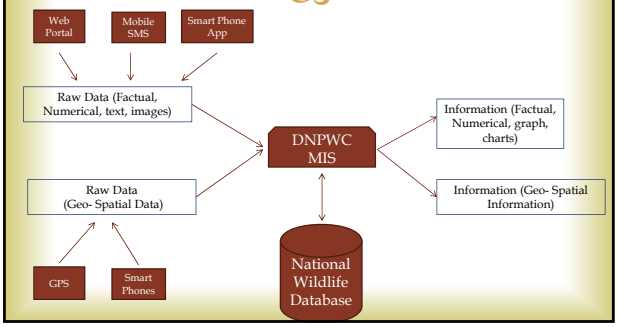

Process

- Phase I: Development of "DNPWC MIS ". (1st Year)
- Phase II: Development of "National Wildlife Database(NWD)" (1st Year)
- Phase III: Integrate DNPWC MIS and NWD with GIS. (2nd Year)
- Phase IV: Device a solution for the problem of no or less internet connectivity in Protected Areas.

Phase I: Development of DNPWC MIS

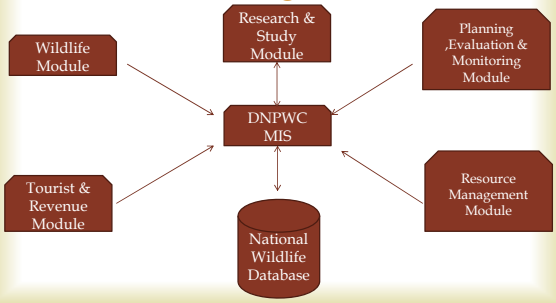

Wildlife Module

- वन्यजन्तु अवलोकन, वन्यजन्तु अपराध, मानव वन्यजन्तु द्वन्द, वन्यजन्तु मृत्यु, घाइते तथा उद्धार र संरक्षित क्षेत्र अतिक्रमणको तथ्यांक व्यवस्थापन गर्न Wildlife MIS Module' चाहिन्छ | यस module बाट आउन सक्ने तथ्यहरु MIS को प्रयोग संगै बढ्दै जानछन् |
- **यस Module बाट प्रस्तुत हुने केहि तथ्यांकहरु यस प्रकार छन् |**
  - दैनिक, मासिक, वार्षिक रुपमा कुन संरक्षित क्षेत्रमा माथि उल्लेखित घटनाहरु के के भए?
  - माथि उल्लेखित घटनाहरुको summarized, graph, chart मा तथ्यांकहरु
  - गस्ती कुन कुन बाटो हिंदै भएको छ? गस्तीको दुरी कति भयो? कुन कुन घटनाहरु कहाँ कहाँ भए? गस्ती र घाटनाहरु बिचको सम्बन्ध के छ?
  - कुन कुन कार्यक्रम(बजेट खर्च) भएको ठाउँमा कस्तो प्रकारका घटनाहरु भएका छन्?
  - हामीले गरेको बजेट खर्च तथा वन्यजन्तु अपराध, मानव वन्यजन्तु द्वन्द, वन्यजन्तु मृत्यु, घाइते बिचमा कस्तो सम्बन्ध देखिन्छ ?
  - मनाव वन्यजन्तु द्वन्द कुन ठाउँमा भैरहेको छ? यसको कारण के हुन सक्ला? (Abstract)
  - हामीले कुने ठाउँमा गरेकाँ बजेट खर्चले त्यस ठाउँमा वन्यजन्तु मृत्यु तथा घाइते, मानव वन्यजन्तु द्वन्द, वन्यजन्तु चोरी शिकारी रोक्न तथा उद्धार गर्न कसरी मद्धत गरेको छ? आदि...

Tourist & Revenue Module

यस Module बाट प्रस्तुत हुने केहि तथ्यांकहरु यस प्रकार छन् |

- दैनिक, मासिक तथा वार्षिक रुपमा कति पर्यटकहरुबाट भ्रमण भयो? कुन देश बाट कति भयो? कुन देशवाट बढी भयो ? आदि...
- दैनिक, मासिक तथा वार्षिक रुपमा भ्रमणको शुल्कबाट कति राजस्व संकलन भयो? कुन देश बाट कति भयो? कुन देश बाट बढी भयो? आदि...
- साथै अन्य कुनै विषयमा अनुसन्धान गर्न परेमा थप column भर्न सकिन्छ | उदाहरणको लागि "यस पर्यटकीय क्षेत्रमा भ्रमण गर्न कसरी प्रेरणा पाउनुभयो? अथवा यस पर्यटकीय क्षेत्रको बारे कसरी थाहा भयो?" यस प्रश्नको लागि हामीले छान्ने option राखेर समय जोगाउन सक्छौं | सो जवाफको आधारमा पर्यटक संख्या बढाउन के गर्नु पर्छ भन्ने कुरामा प्रकाश पर्न सक्छ | आदि...

Resource Management Module

यस प्रणालीबाट प्रस्तुत हाने तथ्यांक मध्य केहि यस प्रकार छन् |

- हाल विभाग तथा विभिन्न संरक्षित क्षेत्रहरुमा कुन कुन उपकरण, जिन्सी, कुन अवस्थामा कहाँ कहाँ छन्?
- कुन संरक्षित क्षेत्रमा कति परिमाणमा कुन कुन उपकरण, जिन्सी थपिनु पर्ने छ?
- हाल कुन कुन उपकरणहरु मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा छन्?
- कुन शिर्षकमा विभिन्न संघ संस्थाहरुबाट कसरी सहयोग आएको छे?
- कुन संस्थाबाट सबै भन्दा बढी सहयोग आएको छ ?
- विभिन्न संस्थाहरुले कुन क्षेत्रमा बढी सहयोग गरेको देखिन्छ?
- अन्य कुनै..... |

Study and Research Module

यस Module बाट प्रस्तुत हाने तथ्यांकहरु मध्य केहि यस प्रकार छन् |

- कुन संरक्षित क्षेत्रमा कुन प्रजातिमा के, कति अध्ययन भए?
- अध्ययन तथा अनुसन्धानको परिणामको रुपमा आएको प्रतिवेदनहरु तथा ति अध्ययन अनुसन्धानका प्रतिफलको रुपमा आएका तथ्यांगत नतिजाहरु |
- अन्य कुनै..

Planning , Monitoring & Evaluation Module

- यो Module अरु Module संग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने Module हो | अन्य module हरु संगको सम्बन्ध देखाएर बजेट खर्च पुष्टि गर्न यस module ले मदत गर्छ | कार्यक्रमहरुको अनुगमन गरि, प्राप्त प्रतिफल अनुसारको अंकहरु दिएर प्रभावकारिता अध्ययन गर्न सकिन्छ | यो Module ले प्रस्तुत गर्न सक्ने तथ्यहरु MIS को प्रयोग संगै बढ्दै जानेछन् |

Planning, Monitoring ,Evaluation & Module

- **यस Module बाट प्रस्तुत हाने तथ्यांकहरु मध्य केहि उदाहरण:-**
  - हाल मर्मत गर्नुपर्ने, बनाउनु पर्ने र ठिक अवस्थामा कति वटा काठे पूल हरु छन् ?
  - कार्यक्रमहरुको प्रगति कस्तो छ ?

कार्यक्रम को नाम	एकाई	वार्षिक लक्ष्य		वार्षिक प्रगति		सम्पन्न कार्यबाट प्राप्त उपलब्धी			कैफिअत
		परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	विवरण	चित्र, अन्य (लिंक)		
							पहिले	अहिले	

Phase II: Development of "National Wildlife Database(NWD)"

- National Wildlife Database will be piloted for certain period of time eg:- 2060.61/2070.71 .
- The National Widlife Database includes following steps:-
  - Data Collection from PA offices.
  - Data Filteration
  - Data Correction
  - Data Validation.
  - Data Entry.

Phase III: Integrate DNPWC MIS and NWD with GIS.

- For the purpose of geo-spatial analysis in the next phase the DNPWC MIS and NWD will be integrated with GIS so that all the reports created by MIS can be viewed in GIS Maps.
- After the completion of this phase Planning, Monitoring and Evaluation can be done based on the GIS Map.

An step towards the goal..

- We have recently created a dynamic, user friendly website integrated with a news reporting system that allows daily update of news in the PAs and generate the monthly report.
- It is not complete yet.

Points to be discussed

Use of Website for the purpose of advertisement and increasing the number of tourist

- What information should be displayed in our website so that we can attract more numbers of tourist from all around the world?
- How is the computer section of DNPWC going to get those information?
- Site to be viewed "http://www.newzealand.com/int"

Points to be discussed

- For the purpose of controlling wildlife crime, inter/intra coordiation among the organizations WCCB is already formed.
- To complete the "National Wildlife Database" all the past data and the coming data needs to be integrated in our system. So WCCB strengenthening is also an important issue.

Points to be discussed

- How many years of wildlife database can we create? For eg From 60/61-70/71…

Points to be discussed

Monthly Report

- Can we customize the monthly report so that we can send complete information and also make it more shorter?

Information

- The design documentation of Webistes and software developed are to be verified of Department of Information.

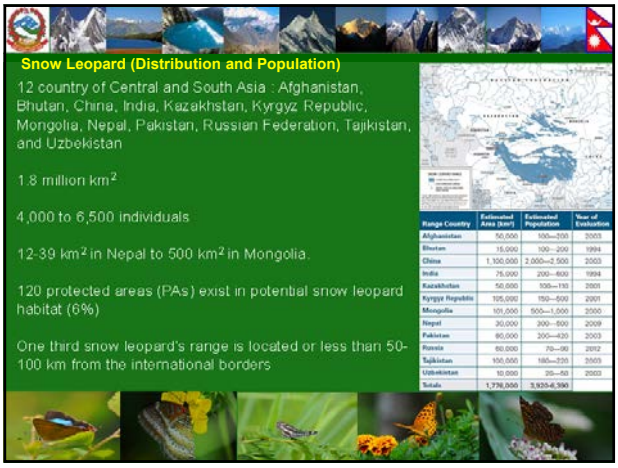

Range Country	Estimated Area (km²)	Estimated Population	Year of Evaluation
Afghanistan	50,000	100—200	2003
Bhutan	15,000	100—200	1994
China	1,100,000	2,000—2,500	2003
India	75,000	200—600	1994
Kazakhstan	50,000	100—110	2001
Kyrgyz Republic	105,000	150—500	2001
Mongolia	101,000	500—1,000	2000
Nepal	20,000	200—600	2009
Pakistan	80,000	200—420	2003
Russia	60,000	70—90	2012
Tajikistan	100,000	180—225	2005
Uzbekistan	10,000	20—50	2003
Totals	1,776,000	3,920-6,390	

Snow Leopard (Conservation challenges)

Vegetation changes (30% habitat under threat)

Degradation, and fragmentation of habitat

Increased competition with other predators

Increasing proximity to human activities including livestock), increased conflict, and retaliatory killings

Snow Leopard (Conservation challenges)

Lack of awareness and outreach

Weak trans-boundary cooperation

Limited human and financial capacity for conservation institutions

Weak conservation policies and institutions.

Inadequate research and monitoring

Snow Leopard Conservation (Global commitment)

- Meeting of Snow Leopard Forum (October 20-23 Bishkek), Ministerial representation, Global workshop for preparation of landscape plan.
- Baseline and economic valuation of snow leopard habitats, intensify scientific research and monitoring to support future policy and action.
- Enhance the role of local communities: policies and laws, rural conservation sensitive programs and projects
- Comprehensive legislation, strengthening national law-enforcement systems, enhancing national, regional, and international collaboration
- Participation of industry and the private sector
- Strengthen capacity for community-based conservation, law enforcement support, knowledge exchange, communication and cooperation among stakeholders.

Snow Leopard Conservation (Global commitment)

- Celebrate October 23 as International Snow Leopard Day and 2015 as the International Year of the Snow Leopard.
- Endorse Snow Leopard and Ecosystem Protection Program
- High-level Steering Committee ; guide Program implementation, review progress, strong political commitment, establish a Program Secretariat
- Establish a Working Secretariat in Bishkek, Kyrgyz Republic, to facilitate Program development after the Global Snow Leopard Conservation Forum.
- GEF, GTI, UNDP, WWF Nature and Biodiversity Conservation Union (NABU), Snow Leopard Conservancy, Snow Leopard Trust, United States Agency for International Development, World Bank

Snow Leopard Conservation (Global Strategy)

Identify and secure 20 snow leopard landscapes across the big cat's range by 2020 (20 by 2020")

Secure snow leopard landscapes

(a) contain at least 100 breeding age snow leopards conserved with the involvement of local communities

(b) support adequate and secure prey populations

(c) functional connectivity (trans-boundary)

Snow leopard conservation (Principles)

Ecosystem and culture : Symbol of culture and healthy ecosystem

Threat: Increasing threats, growing human footprint and climate change

Economic growth and environmental sustainability: Integrating Snow Leopard Conservation with Local and Global Economies

Landscape at Trans-boundary Level: meta-populations, dispersal, maintains genetic variation, resilience

Shared responsibility: community, civil society, and the private sector, Building Capacity for Cross-Sectoral Response

GSLEP: Snow Leopard Conservation (Thematic areas)

- Engaging local communities and addressing human-wildlife conflict
- Managing habitat and prey
- Combatting poaching and illegal trade
- Building capacity conservation policies and institutions
- Engaging industry

Snow Leopard Conservation

- Research and monitoring
- Capacity building, enhancing conservation policies and institutions;
- Building awareness

Engaging local communities and addressing human-wildlife conflict

ERC — Landscape- Level/Trans-boundary

Landscape level conservation

ICDP — Community

Integrated Conservation and Development through BZs and CAs

Species — Large Mammals

PAs for in-situ conservation

1967 70 80 90 2000 2010

Engaging local communities and addressing human-wildlife conflict

- Community based livestock insurance scheme
- Wildlife damage relief fund
- Support for alternative crops production
- Alternative livelihood
- Integrated conservation and development initiatives

Managing habitat and prey

Integrated Conservation and Development (5 Conservation Areas)

Strict Protection and Use (3 National Parks)

Sustainable use (1Hunting Reserve)

Participatory Conservation (3,Buffer Zone)

Managing habitat and prey

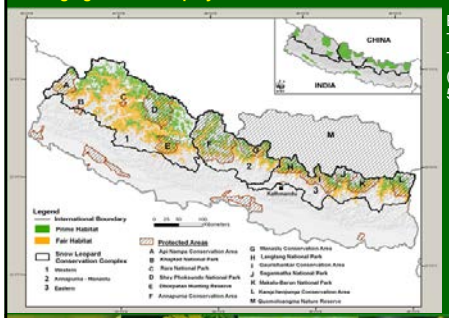

By 2020
Three population (in)
Three complex (containing)
50 breeding population

Potential Habitat: 13000 km^2, Population 300-500

Managing habitat and prey

- Implementation of Snow Leopard Action Plan
- Preparation and implementation of management plan of DFOs and PA
- Rangeland management (rotational grazing)
- Increase access and facilities to the rangeland
- Forest fire control
- Community based rangeland management
- Sustainable resources use

Combatting poaching and illegal trade

Formation and strengthening of WCCB

Mobilization of local community (youth, informers, eco-clubs, environmental clubs) and Stablish and Strengthened community based anti-poaching units

Mobilization of forces (Nepal Army, Police force, CIB)

Resource mobilization by NGOs and INGOs

Regional and Trans boundary corporation and information exchange mechanism

Awareness and enhance capacity

Trans boundary management and enforcement.

Political boundary does the animal follows

Conservation beyond the boundary

Trans boundary management and enforcement.

Sacred Himalayan Landscape Program
Kailash Sacred Himalayan Conservation and Development initiatives
Kangchenjunga Conservation and Development Initiatives

Trans boundary initiatives

Regional coordination body

Trans-boundary level planning

Cross-broader joint monitoring

Information sharing at trans-boundary level

Engaging Industries

Hydropower (Langtang)

Banks

Framework and Mechanism

Building capacity and enhancing conservation policies and institutions.

Renovate community small infrastructure

Formation and Post formation support of BZ and Conservation Area Authority

Train national, regional, and local staff members to address snow leopard conservation issues

Train field and central staff members in information gathering, analysis, and report

Review and revise existing policies, act, regulations, PA management plans

community-based wildlife organizations responsible for snow leopard conservation

Research and Monitoring
Satellite telemetry on Snow Leopard, monitoring trans-boundary movement
Camera traps by engaging local community
Prey base monitoring : Blue sheep, Himalayan Thar
Non-invasive genetic analyses to estimate snow leopard and its prey
Joint monitoring
Community Based biodiversity monitoring
Monitoring by security perspectives
Establishment of climatic stations

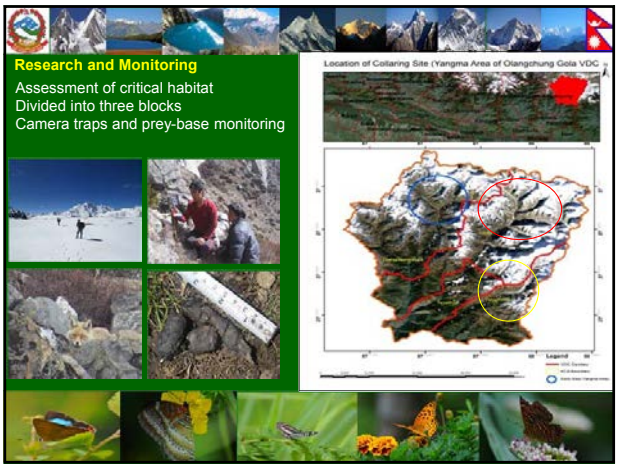
Research and Monitoring
Assessment of critical habitat
Divided into three blocks
Camera traps and prey-base monitoring
Location of Collaring Site (Yangma Area of Olangchung Gola VDC

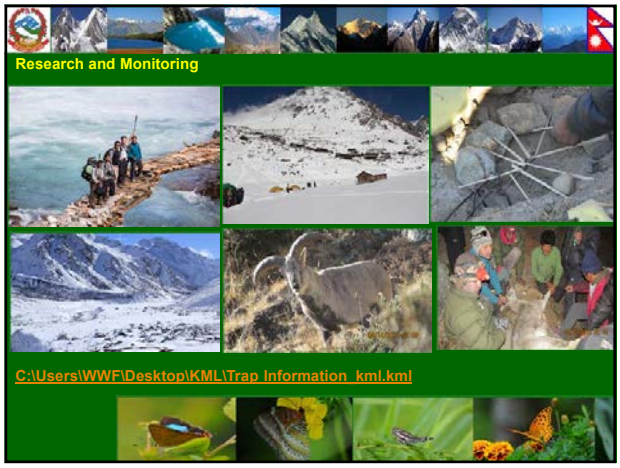
Research and Monitoring
C:\Users\WWF\Desktop\KML\Trap Information_kml.kml

Research and Monitoring
Permission: Four SL in KCA (Secretary level)
Three expedition and NRs30 million
On 25th of November, 2013 male snow leopard "Ghangjenjwenga"
Highest elevation point 5859m (21st June 2014) lowest elevation 3556m on April 22nd
Trans-boundary movement of snow leopard (Kangchenjunga to Khangchendjonga National Park)
Movement 37 km/per day
Tibetan Wolf (Caneus Lupus)
C:\Users\WWF\Desktop\KML\Snow Leopard movement.KML

Research and Monitoring
Research hub at DNPWC
Data ownership, accessibility, handling, publication
Snow leopard Research Centre/Information Centre(Center of Excellency, tourism development, sustainability of KCAMC)

Awareness
Strengthened and mobilization of eco-clubs
Environmental curriculums (6, 7 and 8 class)
Implement mass awareness campaign and dissemination
Establish and upgrade information centers (Kangchenjuga and Langtang, ACAP)
Mobilize mass media on conservation issues
Publication and dissemination : snow leopard conservation actin plan, snow leopard atlas reports, article, brochures, pamphlets and electronic media exchange visit and learning

30 years in Conservation & Development

National Trust for Nature Conservation (NTNC) Nepal

Mission Statement

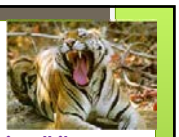

Conserve, manage and promote nature in all its diversity in Nepal by:

- balancing human needs with the environment on a sustainable basis for posterity;
- ensuring maximum community participation in which people are both the principal actors and beneficiaries;
- giving due cognizance of the linkages between economics, environment and ethics.

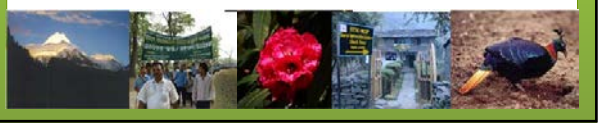

Projects of NTNC

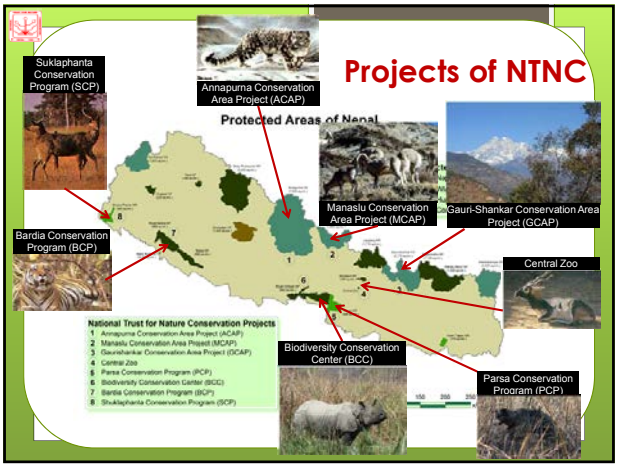

Strategy

- People centered management
- Professional and qualified staff
- Build capacity to raise funds
- Hard work, team work and network

Objective

To support GoN in all conservation and development related work by being the premier conservation organization in Nepal.

Way forward

- Ensure Community's capacity to smoothly manage Annapurna Conservation Area (ACA) within the next five years
- Extend NTNC's presence to support conservation work in all protected areas
- Work to maintain DNA profile of wildlife in Nepal
- Extend & develop newly declared Zoological Garden as a center of excellence for ex-situ conservation education, conservation breeding and umbrella for all future zoos in Nepal.

- Develop Biodiversity Conservation Center (BCC) as a center of excellence for research and a regional training center in South Asia with a strong community engagement focus.
- Assist GoN to mitigate Human Wildlife Conflict
- Established & bring into operation Wildlife Hospital at Sauraha, Chitwan

Thematic Programs of NTNC

1. Natural Resources Conservation
   (a) Forestry (b) Wildlife Management
2. Conservation Education and Extension
3. Sustainable Community Development
4. Agriculture and Livestock Development
5. Gender Equity and Empowerment
6. Alternative Energy Development
7. Eco-tourism Management
8. Cultural Heritage Conservation
9. Local Capacity Building
10. Climate Change
11. Urban Environment Conservation

Institutional Partners:

Ministry of Forests & Soil Conservation	The World Conservation Union (IUCN)
Department of National Parks & Wildlife Conservation	Government of the People's Republic of China
Department of Forest	Central Zoo Authority, India
World Wildlife Fund (WWF) Nepal	Center for Conservation Education, India
Nepal Academy of Science & Technology	Veterinary Initiative for Endangered Wildlife (VIEW), USA
FECOFUN	Zoological Society of London, UK
CARE Nepal	Kadoorie Foundation, Hongkong
Bird Conservation Nepal	University of Minnesota, USA
US Fish and Wildlife Service	The World Bank
Awley, France	Royal Society for Protection of Birds, UK
Smithsonian Institution, USA	American Himalayan Foundation, USA
Elephant Aid International, USA	Elephant Care International, USA

Technologies in Wildlife Conservation

Lt Col Sudeep Panta
IT Department
Nepalese Army
sudeep@nepalarmy.mil.np

Technologies in Wildlife Conservation

Available Technologies

- Surveillance Systems
  - Human Infiltration Control
  - Wildlife Habitat Monitoring
  - Wildlife-Human Conflict Control
- SMART Patrolling
- Wildlife Tagging using GPS
- Arial Monitoring Systems

Technologies in Wildlife Conservation

Challanges

- Realistic
- Effectiveness
- Affordability
- Operability
- Maintenance

Real Time Patrol Monitoring System

Implementation in Banke National Park

Real Time Patrol Monitoring System

Commander's Asset

- Real Time Data from the field
- Patrol Monitoring
- Observations/Reports
- Performance Indicators
- Instant Decision Making

Banke National Park

- Established in 2010:
  - The 10th National Park of Nepal
  - To increase the habitat of tiger
  - Located in Mid-Western Nepal
  - Core area 550 Sq KM & buffer zone 344 Sq KM

Real Time Patrol Monitoring System
Start Date: December 14 2014

To Achieve Real Time....
Android Powered Smart Phone
Solar Power Bank
Each Patrol Team is provided with Smart Phone and Solar Power Bank
Smart Phone is programmed to read patrol location using GPS
Smart Phone uses GSM 2G Internet to send data to Server

Real Time Reporting
Wildlife Sighting
Wildlife Trace
Human Activities
Timber Harvesting
Illegal Activites
Report Using the Smart Phone
With Photographs

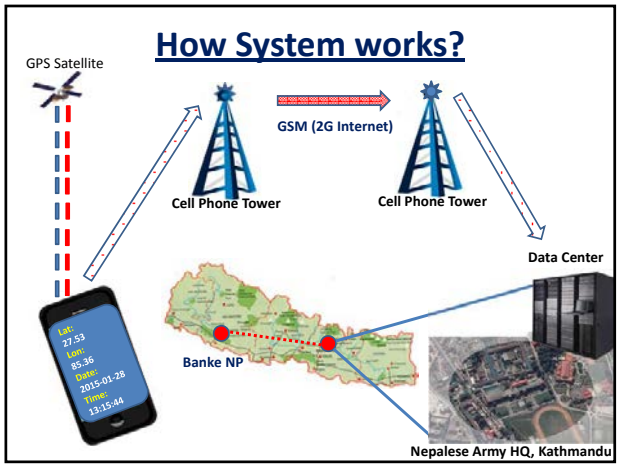
How System works?
GPS Satellite
GSM (2G Internet)
Cell Phone Tower
Cell Phone Tower
Data Center
Banke NP
Nepalese Army HQ, Kathmandu

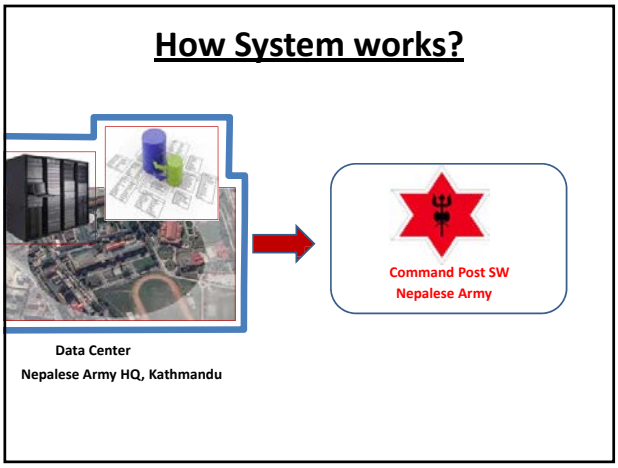
How System works?
Command Post SW
Nepalese Army
Data Center
Nepalese Army HQ, Kathmandu

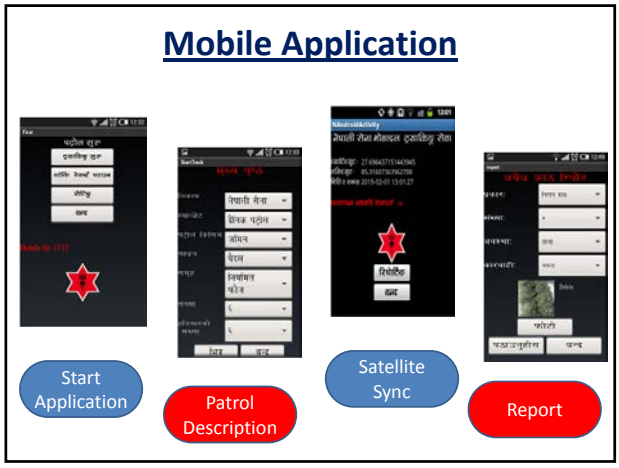
Mobile Application
Start Application
Patrol Description
Satellite Sync
Report

Training
• Easy to use
• Flexible
• Local Language
• Replicable
Average Time: 30 mins for 50 soldiers

Command Post Application

Real Time Patrol Location

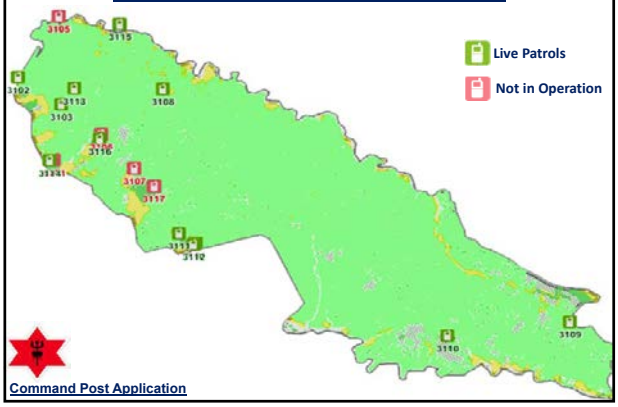

Patrol Track

Area Dominance

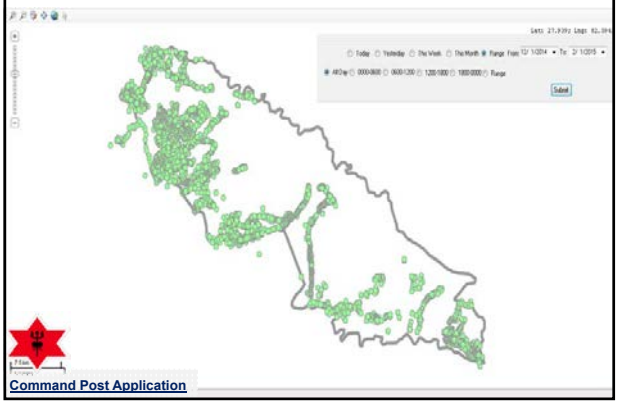

Observations

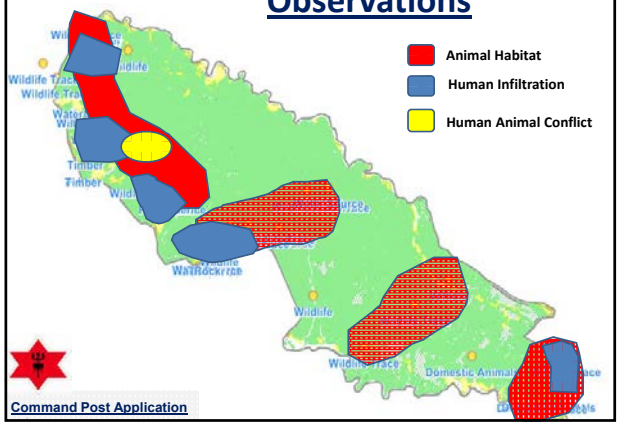

Observations

Live Feeds to Smart Conservation Software

SMART
Spatial Monitoring and Reporting Tool

Live Feeds to SMART Software

Data Center
Nepalese Army HQ, Kathmandu

Real Time Feeds

Middleware Application

- Patrol Definitions
- Waypoints
- Observations
- Images

SMART
Spatial Monitoring and Reporting Tool

How does SMART work in protected areas?

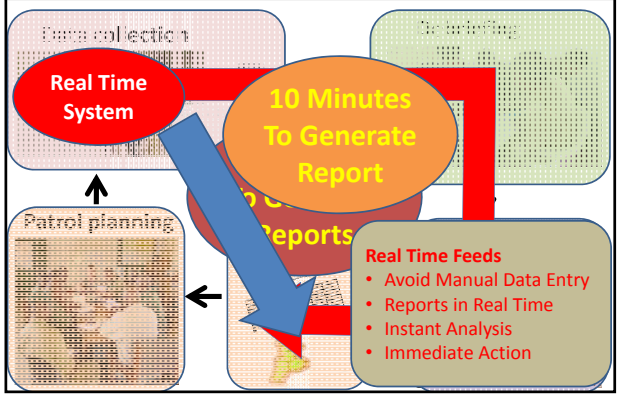

Summary Report

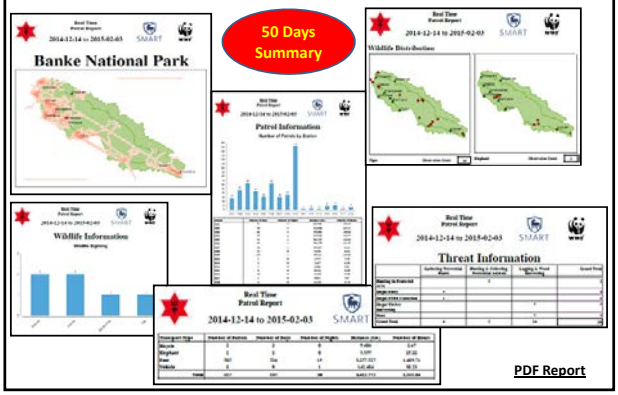

PDF Report

Advantages

- Reflection of the commitment
- Real Time information from the ground
- Avoid data entry
- Use of locally available technology
- Sustainability
- Lower operating cost

Data Security

- Using public network – high risk
- Encryption of Data
- Secured Data Centre
- Access to authorized users only

Store & Forward Approach

What if there is no CellPhone Coverage?

- In such scenario, mobile itself stores the data in its memory.
- Once the communication is established, all data are sent to the server.

Issues

- Reliance on Public Network
- Coverage of Cell Phone (Store and Forward Approach)
- Power Backup

Collaborative Effort

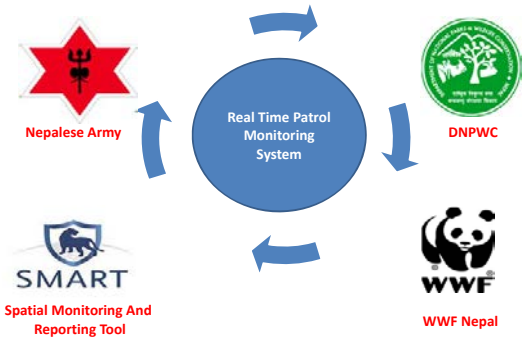

Further Implementation

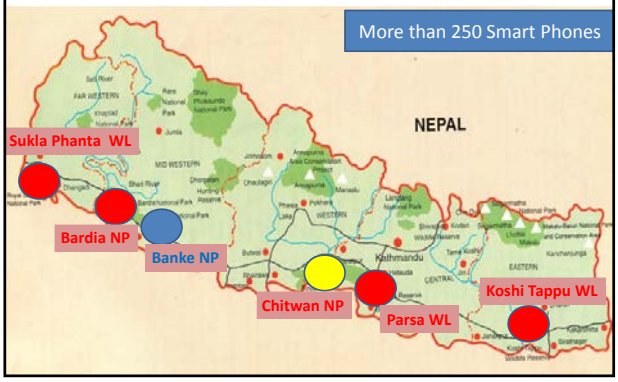

Command Center

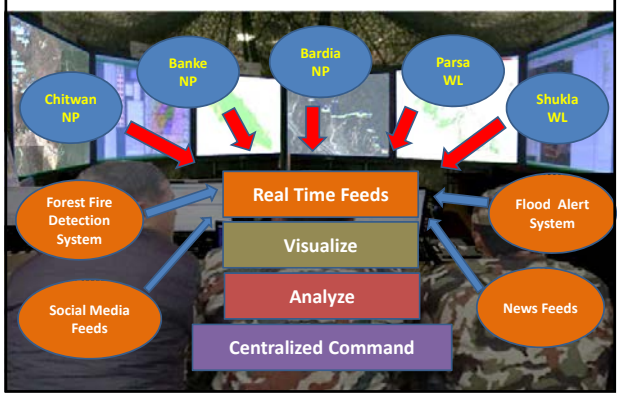

Real Time Patrol Monitoring System

Is this just a Military Tool?

This is more a Conservation Tool

- Best practices of conservation
- Standards followed by SMART Conservation Software
- Data Model to support various conservation based analysis

Technologies in Pipeline..

Long Range WiFi

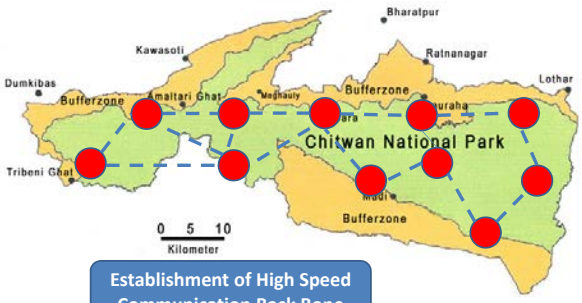

Establishment of High Speed Communication Back Bone

Composite Surveillance Systems

PTZ Camera

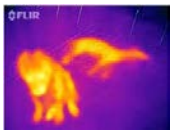

Infrared Camera

Thermal Camera

- Centralized Control
- Motion Detection
- Human Detection

Various Sensors

Gun Shot Detection And Reporting

Forest Fire Sensors

Custom Solutions using Commercial Services

Surveillance and Reporting Unit

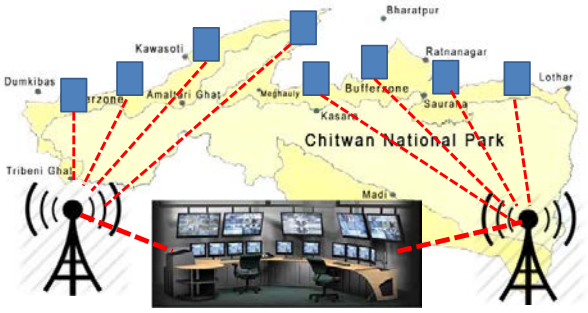

Monitoring at Park HQ

Cell Phone Detection

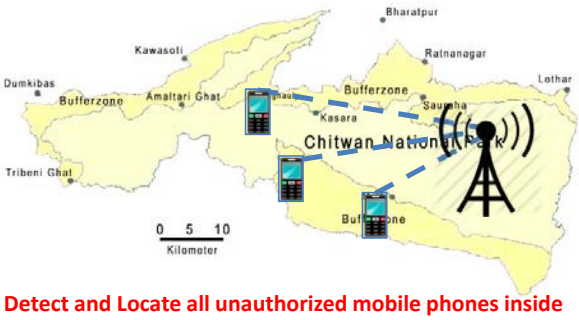

Detect and Locate all unauthorized mobile phones inside the national park.

Technologies

- User Friendly
- Sustainable
- Replicable
- Locally available
- Service Support & Maintenance

Management Information System

- Poaching Activities
- Poachers' Information
- Legal Case Database
- Nationwide Wildlife Trade Records

- Trend Analysis
- Pattern Analysis
- Temporal Analysis
- Other Specific Analysis related to wildlife crimes

Questions

Nepal Prakriti Pathsala

...Finding a school in nature

Environmental problems usually are interpreted

as **TOO BIG!!!**

so a common man feels he can never be a part of the solution or his effort can ever make a difference

Research is most important but dissemination of the results or solutions must reach Millions

But we usually speak to the CONVERTED!

And it must be…

1. Action oriented/ Result oriented
2. A language people can understand
3. And very importantly something people can connect to

- When it is actually just

a way of life…

How close we live with nature…

Choosing Education

- Singular most effective medium/system to aware the masses and bring a SOCIETAL CHANGE
- Most crucial masses (age 3-25)

What we want to do?

- Inspire teachers and students and provide them with tools
- Promote practical hands-on school activities in schools
- Strengthen EE in Nepal

SUPPORT THE CURRICULUM

INSTIGATE A POSITIVE BEHAVIORAL CHANGE

The kind of education modality we preservere to pursue and offer

- **An education which** captures imagination
- An education that promotes creativity
- An education that is not boring!!!! Please!

We are discovering

MANTRA

to

How to teach children

Our teaching system

= Chalk/board and buried in books

Confucius says

- The things you hear you will forget
- The things you see you will remember
- The things you do you will understand

Accomplishments: Hands on Education in School Outreach in 400 schools in 23 districts Complementing environment curricula of Nepal

Local curriculum gave us a unique opportunity

Subject selection in Chitwan

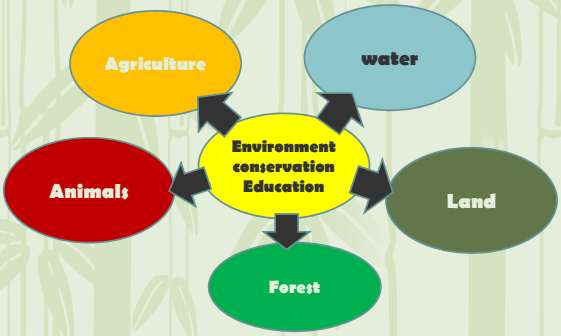

Subject selection in Rasuwa

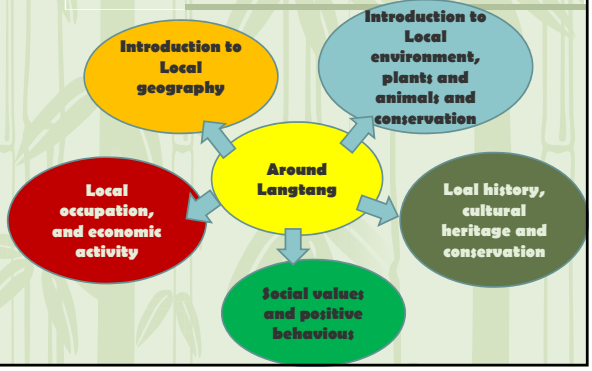

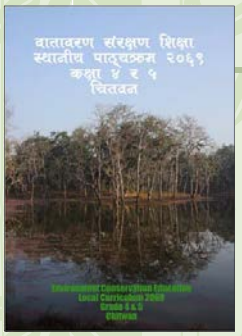

2000 students of 34 schools in Chitwan

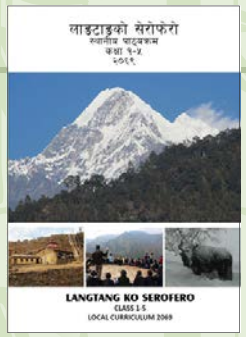

➢ 1000 students of 11 schools in Rasuwa

पाठ्यपुस्तक प्रकाशनमा सहयोग

स्थानीय शिक्षक, स्रोत व्यक्ति, WCN टीम र WCN प्राविधिक सहयोग समूह शिक्षकहरूको सहयोगमा

- Books for Grade 4 and 5

- Rasuwa

Books for Grade 4 and 5

Monitoring and Evaluation

The great success –finally intervention in the Policy Document

2014

The Team

NPP Collaborates with

1. Department of Education
2. NCED–National Center for Education Development
3. CDC-Curriculum Development Center

PROGRAM IMPLEMENTATION DISTRICT & MAJOR INTERVENTION

Following are the program implementation districts and major interventions that will be considered by this MOU:

Program Implementation in 5 development regions:

1. Eastern Region
2. Central Region
3. Western Region
4. Mid-western Region
5. Far-western Region

- **The specific district/centers for training and other programs will be fixed after the consultations with all parties (including the Steering Committee) based on relevance to the proposed activities.**

Major Interventions

- Develop collaboratively Teachers Training Package of three days on Environment Education and Orientation on Local Curriculum on Environment
- Capacity building of, Schools, parents, child clubs, and students through different innovative programs and a three day training program on environment education for Environment Teachers .
- Form Network of teachers who are linked to an online hub where they can access different reference teaching materials on environment after the training.
- Support development of materials using and emphasizing on local resources (curricula, teaching / learning materials, book/ corner library, computers, science lab etc.) in schools
- Strengthen Child to Home to Community principle based educational program on environment in 5 development regions
- Promotion of Child Friendly Learning Environment
- Networking and coordination.

We garner and promote for united local actions

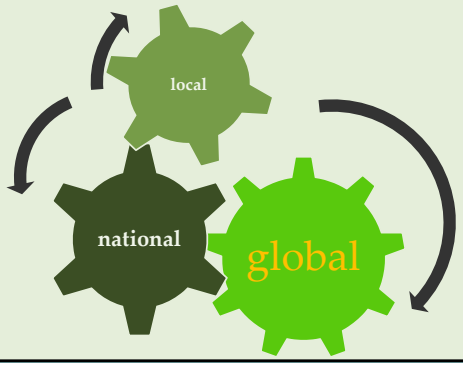

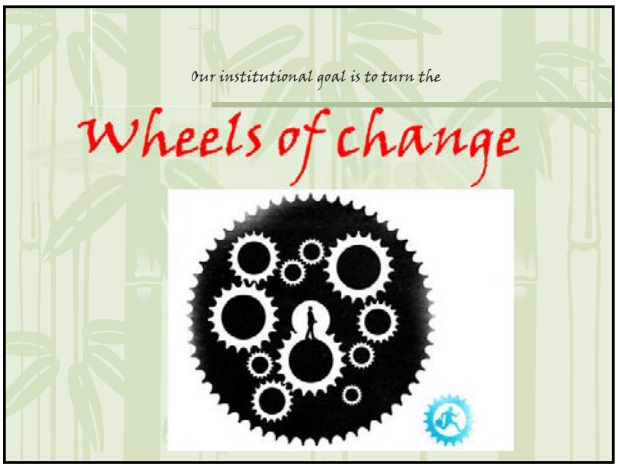
Our institutional goal is to turn the
Wheels of change

The Ripple Effect

THANK YOU

संरक्षण जिम्मेवारी -विगत, बर्तमान र भविश्य

पृष्ठभूमी

- सन् १९६१
  गैंडा गस्ती

- सन् १९७३
  चितवन राष्ट्रिय निकञ्जको स्थापना

- सन् १९७५
  औपचारीक रुपमा संरक्षणको लागि जिम्मेवार

म्याण्डेट

- ९ वटा राष्ट्रिय निकुञ्ज र ३ वटा वन्यजन्तु आरक्ष तथा उक्त संरक्षित क्षेत्रहरुको बफर जोनको सुरक्षा गर्ने
- दुर्लभ वन्यजन्तुहरुको बफर जोन र पर इलाकामा समेत सुरक्षा गर्ने

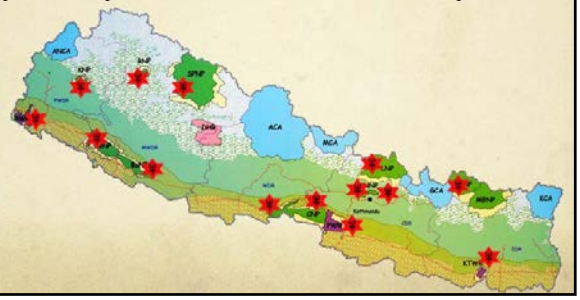

संरक्षित क्षेत्रहरुमा हालको जिम्मेवारी

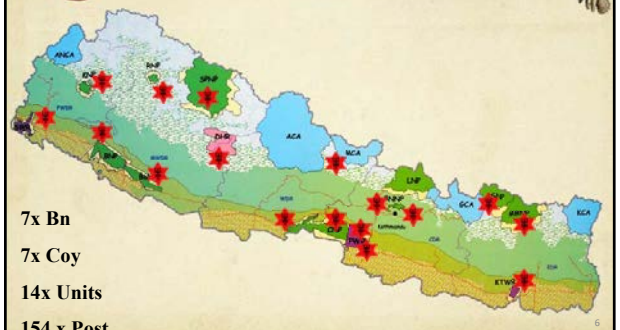

7x Bn

7x Coy

14x Units

154 x Post

Total Strx 7627

Award & Reward

सेना प्रशंसा बिभुषण

- प्रमूख संरक्षण अधिकृत
- CIB अधिकृत

शून्य शिकार

६० दिन बांकी

शिवपुरी -नागार्जून राष्ट्रिय निकूञ्ज

- व्यवस्थापन संरक्षण (पर्खाल)

बांके राष्ट्रिय निकूञ्ज

- भ्रमण योजना
- AP को स्थानान्तरण
- संरक्षण दायरा फराकिलो
- व्यवस्थापन चूस्त

बासस्थान

- वाताबरण मैत्री
- पानी नचूहिने
- आधारभुत सूविधा
- पिउने पानी

पोष्ट

- आवश्यकता ?
- प्रभावकारिता ?
- पूनरावलोकन
- बृद्धि

नेपाल सरकारको अर्ती

- संरक्षणमा सम्झौता नगर्ने
- अतिक्रमण रोक्ने/ हटाउने
- चरिचरण रोक्ने

प्रकोप नियन्त्रण

- संभावना उच्च
- नियन्त्रण तयारी
- ईक्वीपमेण्ट

संचार/ मिलाप

- रिपिटर टावर
- नेटवर्क बिस्तार
- V sat फोन
- साझा नेटवर्क

जिम्मेवारी वहन

व्यवस्थापन | संरक्षण

डग युनिट

- प्रयोग शूरु
- अभ्यास विस्तार
- अधिकृत बंगलादेश

मोविलिटी

- साईकल
- जिप
- डूङ्गा

संयुक्त अपरेशन कक्ष

- केन्द्र
- स्थानीय

सुधारका पहलहरु

- प्राथमिकता परिवर्तन
- स्थायी कार्य संचालन विधि
- ठेक्कापट्टा
- चेन अफ कमाण्डको जवाफदेहिता
- जवाफदेहिता बृद्धि
- केन्द्रीय सपोर्ट /हवाई सपोर्ट

स्वीकृति

जिम्मेवारी वहन

सहयोग | सदूपयोग

माग

- नेपाल सरकारको प्राथमिकता
- DNPWRC को सक्रियता
- वार्डेन कार्यालयको सक्रियता
- WCCB को सक्रियता
- पोष्ट /टावर
- चूस्त व्यवस्थापन

स्वागतयोग्य कूराहरु

- DNPWC को दरबन्दी
- बन्यजन्तू अस्पताल (RC)
- CA बिस्तार
- नयां CA को सूरक्षा
- शुन्य शिकार
- सशक्त टीम
- स्कुल स्थापना

चुरे विकास / संरक्षण

- फोकल अधिकृत
- ईन्जिनियर्स परिचालन

प्रकृति संरक्षण शिक्षालय

- Visual Tracking
- Recce and Svl
- Jungle Health
- River Crossing
- Rock Climbing
- Search and Rescue
- Search and Recovery
- Search and Destroy
- Jungle Intelligence
- Crime Scene Intelligence
- Crime Investigation
- Jungle Interrogation
- Jr Leadership Devp training
- Jungle Survival
- Jungle Commando
- Wildlife Rescue and Care
- Wildlife Census Support Technique
- Wildlife Monitoring Support Technique
- Wildlife Database
- GPS/Smart Phone Ptl/Monitoring Info Sys Technology (MIST)
- Jungle Survey& Analysis
- Praybase Survey and Security

Proposed

Jungle Trg

27

Conservation Batch

NUMBER OF POSTS Vs POACHING

Source : CNP office

REGULAR OPERATIONS

- STATIC POST
  - 40 x 3 = 120 PATROLS/DAY
- OPS BASE
  - 31 x 2 = 62 PATROLS/ DAY

182

- CAMPING OPS
  - BN HQ - 4/MONTH
  - COY HQ – 4/MONTH
  - SOF – 5/MONTH

13

- STATIC POST
  - 40 x 1 = 40 AMBUSH/NIGHT
- OPS BASE
  - 31 x1 = 31 AMBUSH/NIGHT

71

CURRENTLY MAINTAINING 126 POST (AMBUSH + PATROL) AT NIGHT

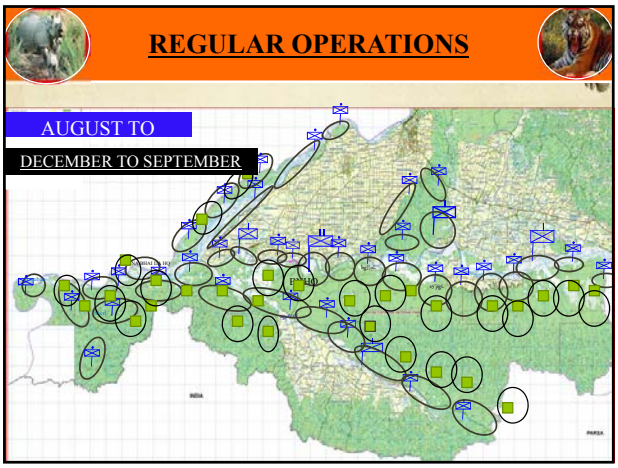
REGULAR OPERATIONS
AUGUST TO
DECEMBER TO SEPTEMBER

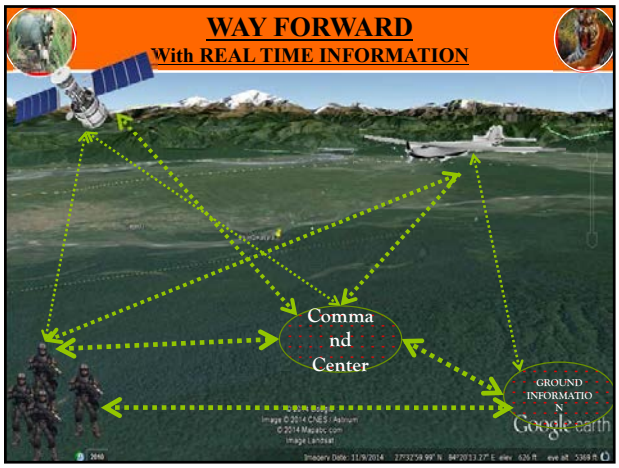
WAY FORWARD
With REAL TIME INFORMATION
Comma
nd
Center
GROUND
INFORMATIO
N
Google earth

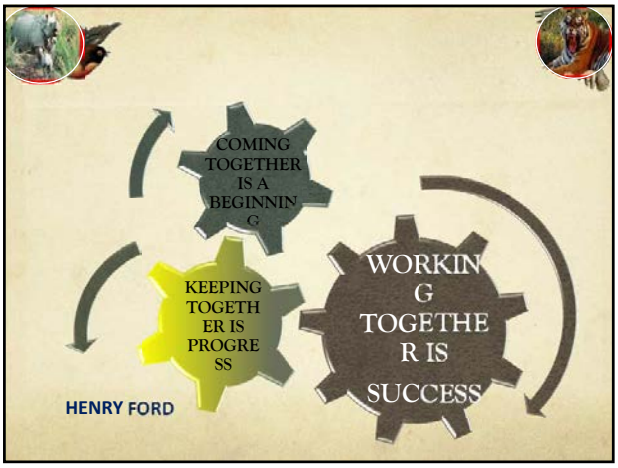
COMING
TOGETHER
IS A
BEGINNIN
G
KEEPING
TOGETH
ER IS
PROGRE
SS
WORKIN
G
TOGETHE
R IS
SUCCESS
HENRY FORD

lets work
together

Ways Forward
Do or
die !

धन्यवाद

Strategy, Objectives and Way Forward

31st Warden Seminar and 13th BZ Chairmen's Meeting
Chitwan National Park

Tek Raj Bhatt
Programme Officer- ZSL Nepal Office
tekraj.bhatt@zsl.org

ZSL Conservation Programmes
LIVING CONSERVATION

Zoological Society of London

Founded in 1826

ZSL's Mission

"To promote the worldwide conservation of animals and their habitats"

ZSL Strategy Level

ZSL's Strategic Aims

Strategic Aim 1

To undertake and promote relevant high quality zoological and conservation research, to help us achieve our conservation objectives and to inform conservation policy.

Strategic Aim 2

To encourage and motivate all stakeholders to support and engage in conservation.

ZSL's Strategic Aims

Strategic Aim 3

To implement and achieve effective and appropriate 'in situ' and 'ex situ' conservation programmes for priority species and habitats.

Strategic Aim 4

To lead and deliver exemplary Zoos in order to advance ZSL's mission.

Strategic Aim 5

To further ZSL's mission by maximising opportunities to generate funds

ZSL Mission Targets

- Defined and monitored the status of the world's protected areas and 20,000 species
- Improved the status of 100 of the world's most threatened and distinct species
- Protected and restored 1 million km² of coastal and marine habitat and 1/2 million km² of terrestrial habitat
- Ensured best practice for natural resource use in at least 1 million km² of priority production landscape
- Through our zoos, research and public engagement, enable over 70 million people to adopt positive steps to support conservation and value nature.

Conservation Challenges

State of the planet

Goal: Monitor the status and trends of species, ecosystems and protected areas, thus setting a baseline and transforming conservation into discipline where success or failure can be effectively measured

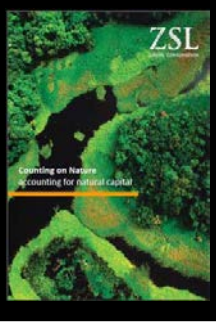

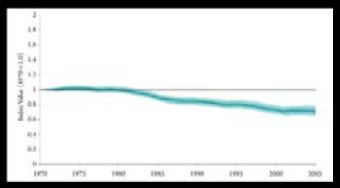

Conservation technology

Goal: Scale up the global conservation response through new technology focusing on real time monitoring, surveillance and public engagement

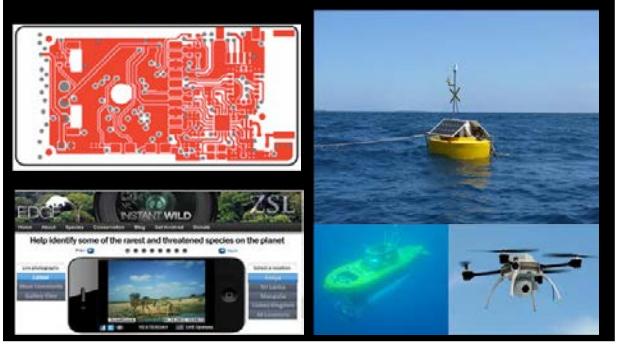

EDGE Species and Zones

Goal: Protect the world's most Evolutionarily Distinct and Globally Endangered Species and Zones

Top predators and Mega-Parks

Goal: Protect the last remaining top predator strongholds

Conservation Breeding

Goal: Breed endangered species with the aim of reintroducing them into the wild.

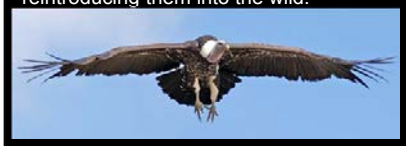

Nature's Security Systems

Goal: Protect and restore biologically important coastal and inland water systems essential for human survival

Private sector best practice and transparency

Goal: Set best practice standards for industries with the biggest impact on biodiversity and promote transparency

Conservation leaders of the future

Goal: Train the next generation of conservation leaders

ZSL in Nepal

- ZSL has been supporting conservation projects in Nepal for nearly two decades.
- Registered with the Social Welfare Council, GoN on 6 January 2014.
- MoU signed with **DNPWC** on 27 June 2014 for ZSL work in protected areas of Nepal.
- Supporting projects in Chitwan-Parsa complex and Bardia National Park through NTNC and other conservation partners.

Core Objectives

- **Biodiversity monitoring and conservation**
- **Conservation priority setting and implementation**
- **Community involvement in Conservation**
- **Provision of training and capacity building**

Collaboration

Capacity Building

Encouraging Community

Educating

Communicating

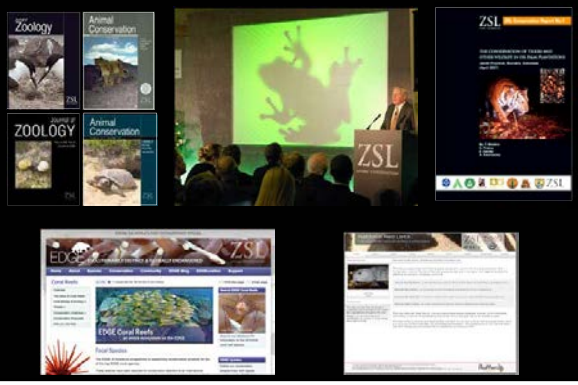

In Future

- Conservation of biodiversity and protected area management.
- Human wildlife conflict management.
- Community based conservation programme.
- Restoring wildlife habitats, corridors and their management.
- Protection and conservation of iconic and EDGE species of Nepal.
- Conservation breeding and ex-situ conservation initiatives.
- Implementation of conservation technology.
- Institutional capacity building and conservation awareness.

Effectiveness of Wildlife Crime Control in South Asia

SAWEN
South Asia Wildlife Enforcement Network
South Asia Wildlife Enforcement Network Secretariat
Kathmandu, Nepal

Biodiversity in South Asia

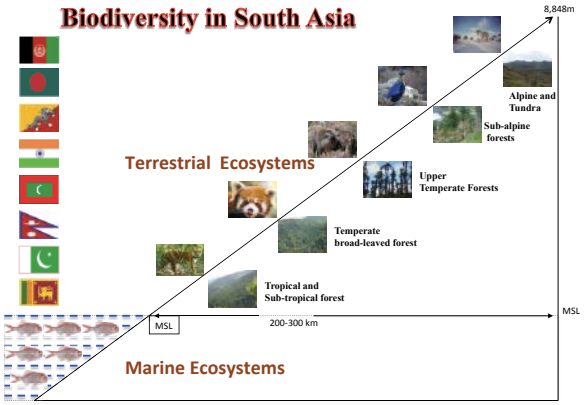

South Asia: Unique Biodiversity Richness

- A region of great cultural, linguistic, religious and biological diversity
  - ✓ 60% of the World's wild tiger population
  - ✓ Last remaining home for Greater One-horned Rhino
  - ✓ The only home for Asiatic Lion
- Threatened by illegal poaching and trafficking of many iconic wild animal and plant species.

Biodiversity in South Asia

Four Tiger Range Countries:
- India: 2224
- Nepal: 198
- Bangladesh: 440
- Bhutan: 75

Two One horned Rhino Range Countries:
- India: 2700+
- Nepal: 500+

Five Elephant Range Countries:
- India, Nepal, Bhutan, Bangladesh, Sri Lanka

Five Snow Leopard Range Countries:
- India, Nepal, Bhutan, Pakistan, Afghanistan

Source: WILDLIFE CRIME CONTROL BUREAU, India

Global Concerns

- Thousands of organizations involved (eg. ICCWC, WWF, TRAFFIC)
- WENs in different part of the world (for eg. ASEAN-WEN),
- London Conference on the Illegal Wildlife Trade, 2014
- 3rd Biennial Meeting of the International Corruption Hunters Alliance, 2014 hosted by the World Bank.

Wildlife Crime

- Associated with multiple factors
- Transnational organized crime
- High profit and low risk
- Fourth largest global illegal activity after narcotics, counterfeiting, and human trafficking
- Estimated up to $20 billion annually
- Pangolin scales worth HK$17m found hidden in shipments from Africa

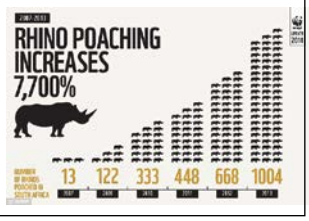

Elephant ivory & carved article

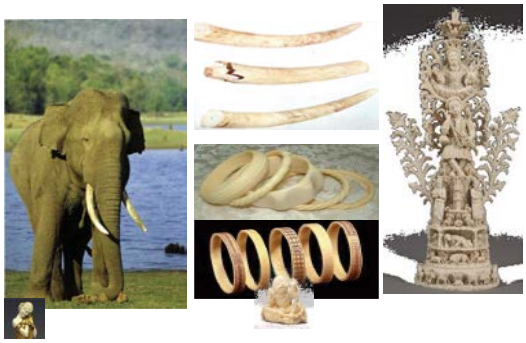

Asian elephant – Elephas maximus

Initiative on Wildlife Crime Control in South Asia

- India – Systematic data keeping system through the WCCB.
- Nepal –(NTCC, WCCCC, WCCB, WCCB Unit, CBATP)-ICWCC
- Bhutan -Initiated
- Bangladesh – (ICWCC)

  (National MIS database for wildlife crime incidents, human-wildlife conflict and rescue will soon be completed and piloted.)
- Maldives - No formal record keeping system
- Afghanistan – No formal record keeping system

Wildlife Crime: Potential Air Routes

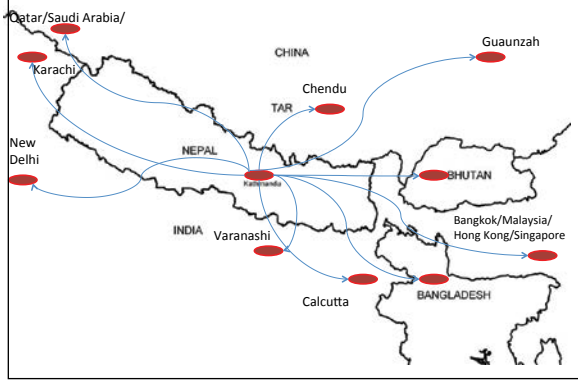

Wildlife Crime: Mostly Used Trade Routes

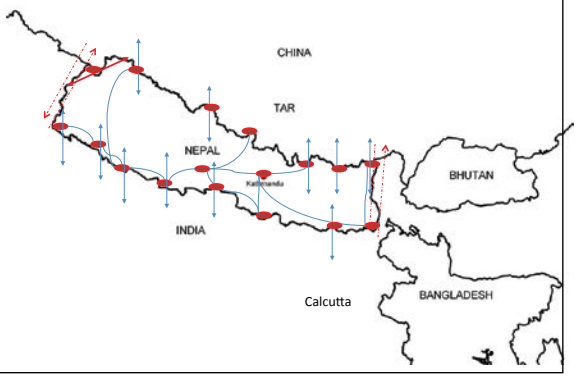

The major smuggling routes for wildlife and their parts and products are:

Tiger and Leopard:

- Dharchula-Nepal
- Mahendra Nagar-Nepal.
- Pilibhit- Palia-Kanchanpur-Nepal.
- Gorakhpur-Sonauli Border-Nepal
- Banbasa/Khatima-Mahendra Nagar-Nepal.
- Gauriphanta- Dhangadi (District Palia in UP) -Nepal
- Rupaidiha-Nepalganj (District Bahraich in UP)-Nepal
- Sonauli-Bhairhwa (District Mahrajganj in UP)- Nepal
- Siliguri–Nepal
- Panitanki, West Bengal to Nepal
- Jaigaon, West Bengal to Bhutan

Pangolin

- South Indian States to Myanmar through Aizawl - Zokhawthar (Mizoram) route.
- Imphal - Moreh (Manipur) to Myanmar

Live Birds:

- Kolkata - Basirhat - Bangladesh

Shahtoosh wool and Shawls:

- Tibet – Kathmandu – Dharchula (Pithoragarh) - Delhi-Srinagar (J&K)
- Tibet – Lahul & Spiti and Kinnaur (HP) - Srinagar (J&K)
- Shahtoosh shawl: J&K - Delhi - Middle East Countries and Europe

Institutional Reform to Combat Wildlife Crime

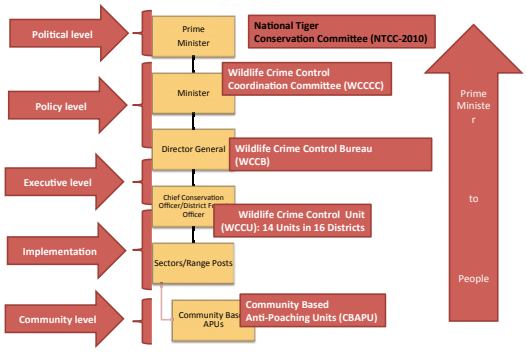

Common Challenges in South Asia

- Hub of Illegal Wildlife Trade
- Inconsistent policy and legal provisions related to wildlife crime enforcement among the South Asian countries
- Porous borders between neighbouring countries
- Difficulty in sharing of real-time intelligence
- Absence of collaborative actions
- Lack of regional wildlife crime database

South Asia Wildlife Enforcement Network (SAWEN)

Evolution of SAWEN

Environmental Minister of South Asia 2008, Jaipur, India

First Wildlife Expert Group Meeting 2010, Kathmandu, Nepal

Second Wildlife Expert Group Meeting 2011, Thimpu, Bhutan

SAWEN Secretariat, Kathmandu, Nepal

Present structure of SAWEN Secretariat

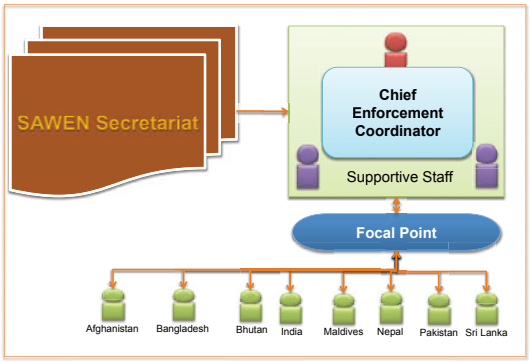

Vision and Mission

Vision: A regional inter-governmental body in combating wildlife crime in the region and beyond

Goal: Strengthening wildlife law enforcement to combat wildlife crime through communication, coordination, collaboration, capacity building and cooperation

Objectives

- To take initiatives for bringing harmonization and standardization in laws and policies of member countries concerning conservation of wild fauna and flora
- To document the trend of poaching and illegal wildlife trade, and related threats to the natural biodiversity within and across countries in the region
- To strengthen institutional responses to combat wildlife crime by promoting partnership with relevant institutions for research and information sharing, training and capacity building, and technical support, and
- To encourage member countries to prepare and implement their National Action Plans to combat wildlife crime and to collaborate towards effective implementation of such plans

SAWEN First Annual Meeting, June 3-6, 2012

Decisions:

- Preparation of statue and action plan
- Coordination and networking
- Collaboration and capacity building

First Meeting held in Negombo, Sri Lanka in 3-6 June, 2012

Capacity Building Activities

- Wildlife Law Enforcement Training Program Gujarat, India – July 2011.
- Environment Crime Intelligence and Information Management Course, 17-21 December, 2012 Dhulikhel, Nepal

- Intelligence and Information Management on Wildlife Crime, 22-24 July, 2013. Kathmandu, Nepal

Wildlife Crime Coordination and Cooperation

- Cobra Operation-I (December 2012).
- Cobra Operation-II (30th December, 2013 to 26th, January 2014)

Event organization

- Side event on ***combating Wildlife Crime in South Asia*** on the occasion of CITES CoP-16, 8th March, 2013, in Bangkok, Thailand.

Promotion and Publication

- Launched SAWEN Website (www.sawen.org) on 30th, June 2013.

- SAWEN Bulletin up to Volume -11, by 2014
- SAWEN Meeting reports
- Training reports

Species Wise Crime Scenario in Nepal : 2013

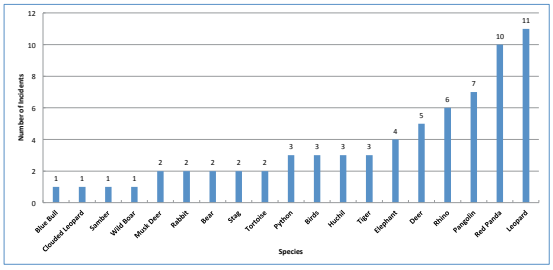

District Wise Wildlife Scenario:2013

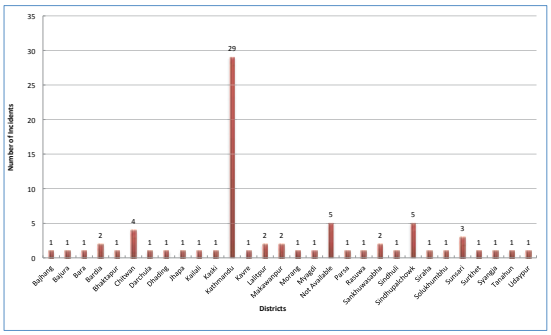

Sharing of Wildlife Crime Information between Nepal and India

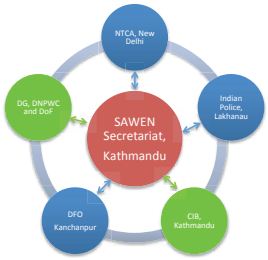

SAWEN Second Annual Meeting August 26-30, 2014

Approval of statute | **Preparation of Action Plan**

Strengthening institutional capacity of SAWEN and SAWEN member countries to combat wildlife crime

World Bank IDF Grant:

- Institutional development and capacity building
- Regional communication and partnership enhancement
- Enforcement responses enhancement

USFWS: Trilateral trans-border wildlife interception

Collaborative Partners

- World Bank
- INTERPOL
- WWF
- TRAFFIC
- NTNC
- USFWS
- ASEANWEN
- GTF
- Smithsonian Institution

Future Major Endeavors of SAWEN

- Endorsement of SAWEN Statute from Member Countries
- Implementation of IDF Grant for 2014-2017
  - *Institutional development and capacity building*
  - *Regional communication and partnership enhancement*
  - *Enforcement responses enhancement*
- Coordination for upcoming meetings of SAWEN
- Publication of SAWEN bulletin, reports
- Coordination for different Wildlife centered Operation
- Research and development
- Management of Wildlife Crime Database

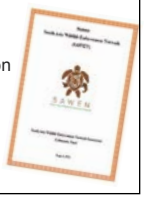

Regional cooperation

- Coordination for harmonized policies, laws and regulations;
- Develop common protocols;
- Promote multi-agency partnership;
- Sharing of intelligence;
- Assist in the capacity building;
- Promote cutting edge technologies;
- Conduct regional operations;
- Coordinate with other regional and international partners;
- Conduct study.

Strengthening of SAWEN through MoU with International Organizations

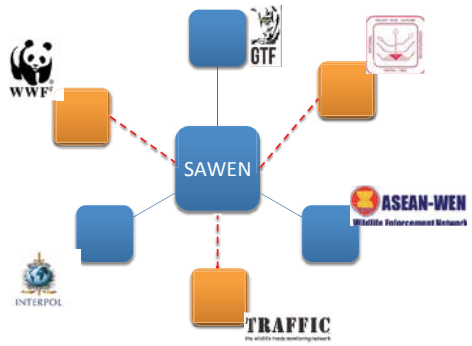

Thank You

Ministry of Forests and Soil Conservation
Department of National Parks and Wildlife Conservation
Terai Arc Landscape (TAL) Program

Protected Areas and Buffer Zones (PABZ)

March 5, 2015

Outline

- Recognition
- Realization
- Revisit Partner's Role
- Reflection of TAL-PABZ Support
- Roadmap

Shyam Kumar Shah

Recognition

- Zero poaching
- CITES commendation
- CA/TS CNP
- Model landscape level conservation
- Gold Standard Biogas Plants
- TAL – Subnational level forest carbon baseline estd – ERPIN - ERPD

Realization

Coordination
Cooperation
Collaboration
Communication

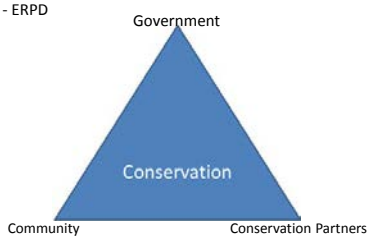

Revisit Partner's Role

- Meet Financial Gap
- Introduce Cutting Edge Technology
- Capacity Building
- Communication

Do they really follow system and practices?

Trend of Grand Amount

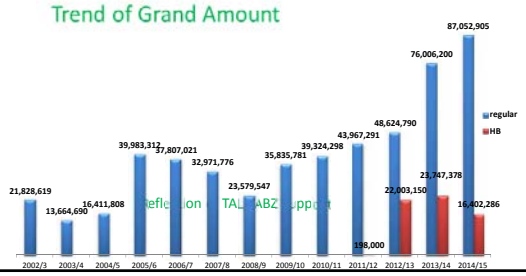

Reflection of TAL PABZ Support

- Mega species status established
  - help formulate PA management strategy spp conservation strategy
- Habitat maintained and restored (grassland, wetland watch tower, fireline
  - species population/diversity maintained/increase
- Protection measure strengthened – poaching diminished
- Ecotourism promotion (homestay)-
  - local economic enrichment/indigenous culture conservation
- Conservation education and celebration
  - conservation awareness increasing, policy influencing)

Roadmap

- TAL Strategy and Implementation Plan (2015 – 2025) under making process
  - Gap: community forest, social inclusion, no of user group
  - Mainstreaming of other line agencies
- Implementation modality

Implementation Modality

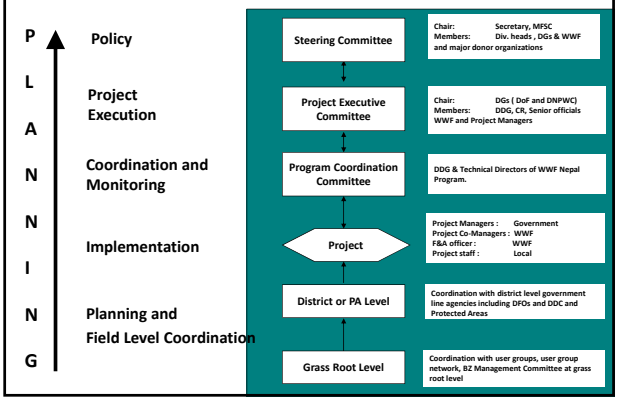

Thematic areas for intervention

- Species and Ecosystem Conservation
- Sustainable Forest Management
- Alternative Energy
- Climate change Adaptation
- Sustainable livelihoods
- Conservation education and Capacity building

Ongoing Major delivery

- Orientation BZUCs leader of 5 PAs on WL conservation at landscape level
- Scholarship support to HWI affected family's children
- > 50 BZCFOPs formed and revised
- Community Home stay operationalized at SWR
- Climate Change adaptation build on at Madi
- Habitat restoration at Suryapatuwa BZUC by uprooting invasive species in 324ha
- Support to maintain zero poaching across TAL (CBAPU, TRCCC, APO)

Glimpse of Programs

Sniffer Dog Complex

Mobile based SMART Orientation

Long term Tiger Monitoring, CNP

Satellite collaring of a Rhino at Khata corridor

Community Grain Store House construction at Newlapur, BNP

Discussion with community on conservation issues

Observing washed away - Shivkhola APO post site by DDG, DNPWC

CBAPU patrolling jointly with army

TRCCC gathering

Establishment of Wildlife Rescue and Rehabilitation Center (WRRC) and Its Relevance

Tulasi Ram Sharma
Planning Officer, DNPWC

Wildlife Rescue & Rehabilitation Centre

Wildlife rehabilitation is the treatment and care of injured, orphaned, or sick wild animals so that they can be rehabilated back to the wild.

Displaced | Stranded | Injured | Sick | Orphan

Rehabilitation → Release to Natural Habitat

- Environmental Awareness
- Promote a harmonious relation with native wildlife
- Encourage communities to protect ecosystems

Wildlife Rescue & Treatment

Goal

The goal of WRRC is to successfully return of all treated wildlife to their native habitat as well as to conserve and manage their rehabilitation.

Objectives

- Better care for wide range of species.
- Coordination with other emergency response stakeholders to mitigate loss of wildlife during natural or man made disaster.
- Rehabilitation of wildlife which are deprived from their natural habitats or seized from illegal traders/poachers.
- Mitigate Human Wildlife Conflict (HWC).
- Community based awareness and educational programs.

Process of WRRC

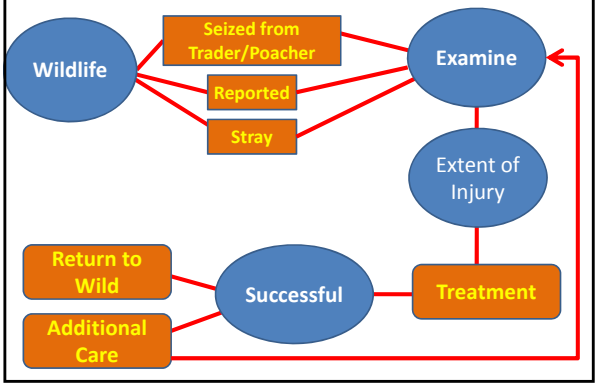

Process of WRRC

Animals that **cannot be rehabilitated** are

- *Occasionally kept at WRRC*
- *Transfer to other keeping places*
- *Handing over to Licensed animal keeper (Surrogate Parenthood)*
- *Educational Exhibition*
- *Transfer to lifetime care and rescue center.*

Scale of WRRC

varies from small scale operations to professionally staffed wildlife hospitals.

Rescued by people and handed over to Government Agencies (DNPWC, DoF)

Trapped by Government Agencies (i.e. DNPWC, DoF) for management purposes

Tiger and Rhino Rescue

Status of Tiger

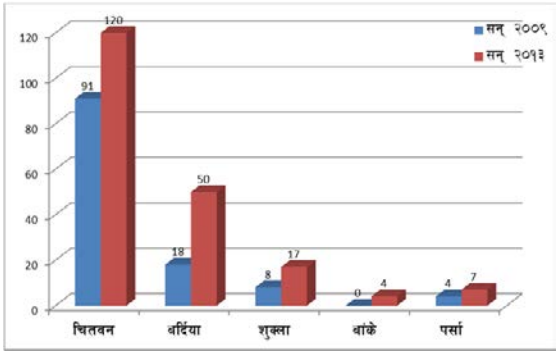

गैंडाको अवस्था

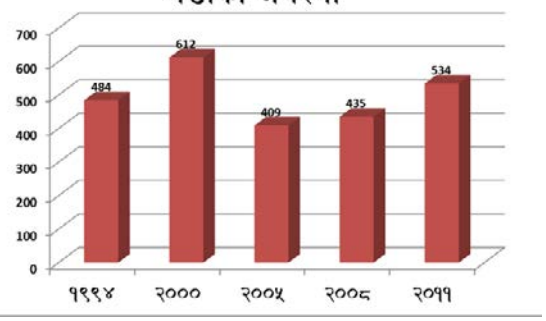

अन्य मुख्य प्रजातिको अवस्था

प्रजाति	संख्या
अर्ना	३२६ (२०१३)
वाह्रसिंगा	२१७० (२०१४)
कृष्णसार	३०० (२०१४)
हिउंचितुवा	३५०-५०० (२००५)
घडियाल गोही	१२४ (२०१३)
गौरीगाई	३३३ (२०१०)

आ.व. २०६९/७० देखि २०७०/७१ सम्म उद्धार गरिएका वन्यजन्तुको विवरण

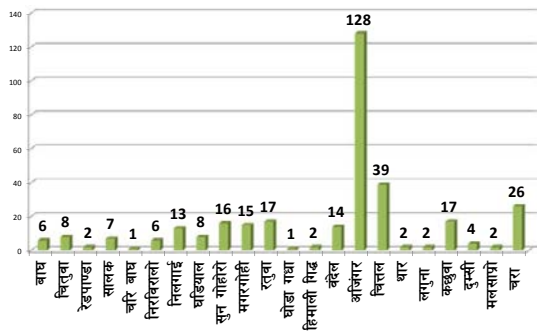

आ.ब. २०६९।७० उपलब्ध गराइएको राहतको विवरण

वन्यजन्तु	मृतक		घाइते	
	संख्या	रकम	संख्या	रकम
बाघ	१२	२९,१७,५१४	१२	३,०८,८७०
गैंडा	२	४,५०,०००	३५	९,१६,५०४
हात्ती	२३	५४,००,०००	१४	५,४७,७९२
चितुवा	१८	२८,५०,०००	११	२,३४,१७८
भालु	०		२१	५,२१,४०९
अर्ना	१	१,५०,०००	३	१,०९,७२०
बंदेल	०	०	४	१,२१,५००
जम्मा:	**५६**	**१,१७,६७,५१४**	**१००**	**२७,५९,९७३**

Legal Provision

- **Provision of establishment of 2 rescue centers in Current 3-year interim plan.**
- **Lack of provision of rescue centers in Act & Regulation (Need to be Amendment)**
- **Use of available Vet. from the Park/Reserve and NTNC for Rescue, Treatment and Rehabilitation**

(i.e. In many countries, including the United States and Australia, wildlife rehabilitation requires a license and/or permit. Without permits, it is against the law to rehabilitate (or in some cases possess) a wild animal. In the United States, rehabilitation permits, requirements, and procedures for all animals other than birds vary from state to state)

WRRC's Role

Institutionalize WRRC

Importance

- Ethical value
- Gen Bank Conservation
- In-situ to Ex-situ Conservation
- Research and Education
- Income sources
- Conservation of important Heritage
- Minimization of HWC
- Tourism & Revenue as externality

Challenges

- Different from ZOO
- Costly
- Sustainability
- Accessibility
- Resources Availability
- Technicality
- Liability

Nepal Context

KATHMANDU, Feb 12: To ensure better shelter and medical facilities for injured and orphaned wild animals, government is preparing to build a new wildlife rescue center in Kasara area of Chitwan National Park (CNP).

The rescue center will be developed as a reserve for both injured and orphaned wild animals rescued from the snares of poachers where they will have a better ground to recover and grow.

According to Tika Ram Adhikari, director general of the Department of National Parks and Wildlife Conservation (DNPWC), the rescue center is likely to be ready within this fiscal year if everything works out as planned.

"We had felt the need of a separate center to provide treatment and care for injured and orphaned animals," said Adhikari. "This will be the perfect home for the homeless and injured animals," he added.

The plan for the establishment of a rescue center is still in its initial stage, informed Adhikari. A budget of Rs 4 million has been allocated for the whole project with the DNPWC and the National Trust for Nature and Conservation (NTNC) joining forces for the work.

Nepal Context contd....

Conservation Education Officer (CEO) at DNPWC, Maheshwar Dhakal shared that the proposed rescue center will match the international standards.

"This time, we want to make sure that there are enough veterinary doctors and all required medicines available round the clock. The center will also be equipped with monitoring technology and have sufficient shelter space for all the rescued animals," said Dhakal.

Meanwhile, Central Zoo In-charge, Sarita Gyawali said, "We have been lobbying for a separated rescue center for years now and I am happy that our demands are now being addressed. Zoo alone cannot hold all the rescued animals. Hope this center will have adequate space and facilities for all animals in need of shelter and care," said Gyawali.

Moreover, Gyawali suggested that the rescue center should be a home for not only wild animals but also for birds. "The center should provide shelter for birds rescued from various parts of the country in a frequent manner," she add

Elephant Breeding Center

- Ghariyal Breeding Centre: 2035 B.S.
- Elephant Breeding Center: 2044 B.S.
- Vulture Breeding Center: 2065 B.S.

Vulture Restaurant

Wildlife rescue organizations

- National Wildlife Rehabilitators Association
- International Wildlife Rehabilitation Council
- British Wildlife Rehabilitation Council
- Suncoast Seabird Sanctuary (Florida)
- St. Tiggywinkles
- Tri State Bird Rescue (Delaware)
- California Council for Wildlife Rehabilitators
- Lindsay Wildlife Museum and Wildlife Hospital, Walnut Creek (N. California)
- Wildlife Rehabilitation Center of Minnesota
- PAWS Wildlife Center (Washington)
- C.R.O.W. Wildlife Clinic
- Carolina Raptor Center (North Carolina)
- Wild Things Sanctuary (New York)
- Animal Advocates Wildlife Rehabilitation
- Second Chance Wildlife Center (Maryland)
- Wildlife Center of Virginia
- Free Again Wildlife Rehabilitation (Illinois)
- Blue Ridge Wildlife Center (Virginia)
- WildCare BayArea, San Rafael (N. California)
- Valley Forge Native Wildlife Refuge (Scotland)
- Directory of British Wildlife Rehabilitators
- Directory of Australian Wildlife Rehabilitation Associations
- Volunteer South Africa Endangered Wildlife Rehabilitation and Breeding Centre
- Red Creek Wildlife Center, Inc. (Pennsylvania)
- Wildlife Rescue Association of B.C.
- Genesis Zoological and Wildlife Rescue (Florida)
- Wild Baby Rescue Center (New Jersey)
- Wildlife Rapid Rescue Team - Wildlife Alliance
- Ohio Wildlife Rehabilitators Association
- Vermont Institute of Natural Science
- Florida Wildlife Hospital & Sanctuary
- Center for Wildlife (Maine)

खप्तड राष्ट्रिय निकुन्ज नियमावली २०४४

२७. काठ दाउरा दिने सकिने

- झुले सल्लामा अत्याधिक चाप परेको
- प्रचलित नियम बमोजिम राजश्व भनेकोमा हाल रु १२०। क्यू. फि. लिने गरेको
- प्रति वर्ष ५०-६० घर परिवार यो सुबिधावाट लाभान्बित हुने गरेको (१ घरलाई कम्तिमा ५० क्यू. फि. का दरले दिने गरेको
- राजश्व काठबाट १५००००-२००००० सम्म हुने गरेको

सुझाव
- ✓ काठ बन्द हुनु पर्ने(निकुन्ज भित्र हुनै नसक्ने)
- ✓ राजश्व बढाउनु परे रु २५०। क्यू. फि. हुनु पर्ने

२८. खर, घाँस,निगालो वा लोकता दिने

- खर र घाँस (प्रति पूर्जि)- रु २ (भारीमा दिने गरेको १ भारीको १ पूर्जि)
- निगालो -रु ५
- लोकता (प्रति भारी ३० के जि)- रु १५
- हाल पूर्जि दस्तुर भनेर रु ५ पनि थप प्रत्येक पूर्जि लिने गरेको

सुझाव
- ✓ खर।घाँस- रु १०
- ✓ निगालो- रु १५
- ✓ लोकता (प्रति भारी)- रु ५० (समुहमा- रु ५।के जि लिने गरेको)

३१. चरी चराउन सक्ने

- चैत मसान्त देखि असार मसान्त सम्म दिने गरेको ।(सो भन्दा बढि पनि राख्ने गरेको)
- २०७०।७१ मा २१४ गोठ (बारुा-१८००,गोरु-३२८, गाई-५११) जम्मा- करिब २८००
- राजश्व
  - राँगा, भैसी-१०
  - गधा-१०,
  - गाई।गोरु-३,
  - बारुा-२
- गोठ।दाउरा- रु २००। गोठ (राजश्वमा पठाउने गरेको)

सुझाव
- ✓ हाल घोडाको रु ५००।घोडा लिने गरेको र सो नै राजश्व कायम गर्नु पर्ने ।
  (रु १०- राजश्वमा रु ४९०- मध्यवर्तीमा जाने गरेको)
  (२०७०।७१ मा ५०० नै राजश्वमा राखेको)
- ✓ सवै राजश्व दोब्बर गर्नु पर्ने
- लगभग १० पाटनमा गोठ हुने गरेको

चुनौतीहरु

- *यस निकुञ्ज भित्र ३ महिना (बैसाख,जेठ,असार) चरिचरण खुल्ला हुने गोठ राख्ने प्रावधान भएकोले सो अवधिमा विभिन्न बहुमुल्य जडिबुटी(सतुवा,पांचआउले,बनलसुन आदि) चोरी निकासी को समस्या देखिएको छ ।*
- *चरिचरण खुल्ला हुने भएकोले बन्यजन्तुको Habitat Distrubance समस्या रहेको छ ।*
- *घर तथा अन्य काठको प्रयोजनको लागि मध्यवर्ती क्षेत्रका वासिन्दा निकुञ्जमा नै निर्भर हुने भएकोले अत्याधिक काठको चाप पर्ने गरेको ।*
- मध्यवर्ती उपभोक्ता समिति (१३ वटा) सक्रिय हुन नसकेको ।
- निकुन्ज पाटन क्षेत्र (२२ वटा) मा भू-क्षेयिकरणको समस्या ।

उद्घाटन समारोहको कार्यक्रम

३१ औं वार्डेन सेमीनार तथा १३ औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष बैठक

समय	कार्यक्रम	कैफियत
०७:३०-०८:००	नामदर्ता	श्री राम कालिका
०८:००-०८:१५	**आसन ग्रहण** **सभाध्यक्ष :** श्रीमान टीकाराम अधिकारीज्यू, महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग **प्रमुख अतिथी :** माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यू **विशेष अतिथी** : श्रीमान शरदचन्द्र पौडेलज्यू, सचिव, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय **अतिथीहरू :** डा. अखिलेश्वर लाल कर्णज्यू, क्षेत्रीय वन निर्देशक, पश्चिमाञ्चल क्षे. व. नि, कास्की श्रीमान राजदेव यादवज्यू, क्षेत्रीय वन निर्देशक, म.प. क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, सुर्खेत श्रीमान वलराम अधिकारीज्यू, क्षेत्रीय वन निर्देशक, सु प क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, कैलाली श्रीमान युवराज मास्केज्यू, नि. क्षेत्रीय वन निर्देशक, म. क्षे. वन निर्देशनालय, मकवानपुर श्रीमान फणिन्द्रराज खरेल, उप-महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग श्रीमान गोविन्द गजुरेलज्यू, सदस्य सचिव, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष डा. घनश्याम गुरूङज्यू, वरिष्ठ संरक्षण निर्देशक, WWF Nepal श्रीमान वावुकृष्ण कार्कीज्यू, निर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय, श्रीमान विश्वनाथ उप्रेतीज्यू, पूर्व-महानिर्देशक राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग श्रीमान मधुकर मल्लज्यू, अध्यक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज	कार्यक्रम संचालक : श्री शेर सिंह ठगुन्ना, ब्यवस्थापन अधिकृत, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
०८:१५-०८:२०	**स्वागत मन्तव्य तथा सेमीनारको उद्देश्य** श्रीमान कमलजंग कुवर, प्रमुख संरक्षण अधिकृत, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	
०८:२०-०८:२५	**औपचारिक उद्घाटन** प्रमुख अतिथी माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्य	
०८:२५-०८:२६	**संरक्षण कर्मीहरूको संझनामा एक मिनेट मौनधारण**	
८:२७-९:१५	**शुभकामना मन्तव्य** श्रीमान मधुकर मल्लज्यू, अध्यक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज श्रीमान विश्वनाथ उप्रेतीज्यू, पूर्वमहानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग श्रीमान वावुकृष्ण कार्कीज्यू, महासेनानी, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय, डा. घनश्याम गुरूङज्यू, वरिष्ठ संरक्षण निर्देशक, WWF Nepal श्रीमान गोविन्द गजुरेलज्यू, सदस्य सचिव, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष डा. अखिलेश्वर लाल कर्णज्यू, क्षेत्रीय वन निर्देशक, पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय वन निर्देशनालय **विशेष अतिथी** : श्रीमान शरदचन्द्र पौडेलज्यू, सचिव, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	
९:१५-९:३०	**उद्घाटन मन्तव्य** प्रमुख अतिथी माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री महेश आचार्यज्यू	
९:३०-९:४५	**धन्यवाद ज्ञापन** श्रीमान तुलसिराम शर्माज्यू, योजना अधिकृत, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	
९:४५-१०:००	**समापन मन्तव्य** अध्यक्ष श्रीमान टीकाराम अधिकारीज्यू, महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	

सहभागीहरूको नामावली

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको आयोजनामा चितवन राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्र अमलटारी नवलपरासि जिल्लामा आयोजित ३१ औं वार्डेन सेमिनार एवं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष वैठको उद्घाटन कार्यक्रममा उपस्थित महानुभावहरूको सूची निम्नानुसार रहेको छः

क्र.सं.	नाम थर	दर्जा /पद	संस्था
१	श्री महेश आचार्य	मन्त्री	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
२.	श्री सरदचन्द्र पौडेल	सचिव	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
३.	श्री टीकाराम अधिकारी	महानिर्देशक	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
४.	श्री फणिन्द्र राज खरेल	उपमहानिर्देशक	रा. नि. तथा व.सं. विभाग
५.	डा. अखिलेश्वरलाल कर्ण	क्षेत्रिय वन निर्देशक	पश्चिमाञ्चल क्षेत्रिय वन निर्देशनालय
६	श्री बलराम अधिकारी	क्षेत्रिय वन निर्देशक	सु.प. क्षेत्रिय वन निर्देशनालय
७.	श्री राजदेब थादव	क्षेत्रिय वन निर्देशक	मध्यपश्चिमाञ्चल क्षे वन निर्देशनालय
८	श्री युवराज मास्के	नि. क्षेत्रिय वन निर्देशक	मध्यमाञ्चल क्षेत्रिय वन निर्देशनालय
९.	श्री बाबुकृष्ण कार्की	निर्देशक/महासेनानी	रा. नि. तथा व.आ. निर्देशनालय.
१०	श्री विश्वनाथ उप्रेति	पूर्व महानिर्देकश	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
११.	डा. प्रशन्न योन्जन	सि.ई.यो	डब्लु सि एन
१२.	श्री श्याम वजिमय	पूर्व महानिर्देकश	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१३.	श्री रामप्रित थादव	पूर्व प्रमुख संरक्षण अधिकृत	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१४.	श्री गोपाल उपाध्याय	पूर्व महानिर्देकश	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१५.	श्री सुरेन्द्र ढकाल		
१६.	श्री मुलचन्द्र थादव	प्रतिनिधि	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र म.क्षे.व्य.स
१७.	श्री कृष्ण परियार		
१८.	श्री अमृतलाल श्रेष्ठ	अध्यक्ष	म.क्षे.व्य.स पर्सा व.ज.आ.
१९.	श्री नरेन्द्र आचार्य	अध्यक्ष	म.क्षे.व्य.स वर्दिया रा.नि.
२०.	श्री पुस्कर बहादुर सिह	अध्यक्ष	म.क्षे.व्य.स शुक्लाफाँटा व.ज.आ.
२१.	श्री सावित्रि पुन	अध्यक्ष	म.क्षे.व्य.स बाँके रा.नि.
२२.	श्री प्रेम सिंह धामि	प्रतिनिधि	अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र
२३.	श्री हरिभद्र आचार्य	प्र.सं.अ.	लामटाङ राष्ट्रिय निकुन्ज
२४.	श्री दिलीप प्र लामिछाने	उप सचिव	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
२५	श्री वेदकुमार ढकाल	प्रमुख संरक्षण अधिकत	शुक्लापाँटा वन्यजन्तु आरक्ष
२६	श्री रामचन्द्र कण्डेल	प्रमुख संरक्षण अधिकत	वर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज
२७	श्री विर्ख वहादुर रोकाय	अध्यक्ष	रा. रा. नि. म.क्षे.व्य. समिति
२८	श्री अर्जुन कटुवाल		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
२९	श्री रामचन्द्र खतिवडा	नि. पमुख संरक्षण अधिकत	ढोरपाटन शिकार आरक्ष
३०	श्री अमिर महर्जन	संरक्षण अधिकृत	खप्तड राष्ट्रिय निकुन्ज

क्र.सं.	नाम थर	दर्जा /पद	संस्था
३१	श्री लक्ष्मण प्र. पौडेल	नि. प्रमुख संरक्षण अधिकत	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुन्ज
३२	श्री रूद्र प्रसाद न्यौपाने	लेखापाल	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
३३	प्रमुख सेनानी लक्ष्मण थापा		गणपति श्री नारायणदलगण, रसुवा
३४	प्रमुख सेनानी संजय देउजा,		श्री जंग गण, चितवन कसरा
३५	श्री गणेश पन्त	प्रमुख संरक्षण अधिकत	बाँके राष्ट्रिय निकुन्ज
३६	श्री पशुपती अधिकारी	सहायक संरक्षण अधिकत	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुन्ज
३७	श्री पुष्प पाण्डे		WWF NEPAL
३८	श्री विरेन्द्र कंडेल	सहायक योजना अधिकृत	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
३९	श्री नारायण रूपाखेती	संरक्षण अधिकृत	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र
४०	श्री श्यामकुमार शाह		तराई भू परिधि कार्यक्रम, चितवन
४१	प्रमुख सेनानी श्री सुदिप पन्त,		कम्प्युटर महाशाखा, नेपाली सेना
४२	प्रमुख सेनानी श्री श्रवण कुमार विष्ट,		गणपति श्री गरूडदल गण, शुक्ला
४३	सेनानी राम वहादुर के.सी.		प्रतिनिधि श्री भवानी वक्सगण
४४	श्री रामदेव चौधरी	संरक्षण अधिकत	शे फोक्शुण्डो राष्ट्रिय निकुन्ज
४५	सेनानी लोकेस के.सि.	गुम्मपति	श्री कालीदत्त गुम्म, डोल्पा
४६	प्र.सं रामचन्द्र खत्री,		श्री भैरव प्रसाद गण, नागार्जुन, काठमाडौं
४७	श्री भोगेन्द्र रायमाझी	सं.अ.	रारा रा.नि.
४८	प्रमुख सेनानी जितेन्द्र गुरूङ		श्री रणवम गण शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज
४९	प्रमुख सेनानी प्रभु कृष्ण खड्का		श्री रण शार्दुलगण वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज
५०	श्री अननाथ वराल	नि. प्रमुख संरक्षण अधिकत	कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष
५१	सेनानी अर्जुन विक्रम थापा ,		श्री भगवती प्रसाद गण कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष
५२	सेनानी सुरज गुरूङ्ग		श्री नयाँ भैरवदल गुल्म, चितवन रा.नि. अमलाटारी
५३	टेक राज भट्ट,	कार्यक्रम अधिकृत	ZSL Nepal
५४	सेनानी गजेन्द्र रावल		दुर्गा गुल्म रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज
५५	सेनानी लक्ष्मी भक्त श्रेष्ठ		गुल्मपति श्री वराहदल गुल्म सगरमाथा रा.नि. नाम्चे
५६	सेनानी सुरेन्द्र सापकोटा,		गुल्मपति श्री नयाँ भैरवदल गुल्म, अमलटारी
५७	श्री सत्यनारायण शाह	आयोजना प्रमुख	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र, दोलखा
५८	श्री लाल प्र गुरूङ	आयोजना प्रमुख	अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्र, पोखरा
५९	श्री राज कुमार गुराई	आयोजना प्रमुख	मनासलु संरक्षण क्षेत्र आयोजना, गोरखा

क्र.सं.	नाम थर	दर्जा /पद	संस्था
६०	श्री प्रदीप बुढाथोकी	आयोजना सह प्रवन्धक	TAL-PABZ,सौराहा, चितवन
६१	श्री गोपाल प्रकाश भट्टराई	इकोलोजिस्त	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
६२	श्री सैलेन्द्र राज गिरी		ZSL Nepal , पर्सा
६३	श्री युवराज रेग्मी	प्रमुख संरक्षण अधिकत	पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष
६४	श्री नरहरी चापागाई		प्र.जि. वनस्पति कार्यालय, मकवानपुर
६५	श्री सोनिक गुरूङ्ग	गुल्मपति	दलदिल गुल्म, पर्सा व. आरक्ष
६६	श्री वीरेन्द्र वहादुर वरन्यात		श्री नयाँ श्रीनाथ गण
६७	प्र.सं. श्री अमृत वहादुर वोहरा		गणपति गोरखादल गण , वांके
६८	सेनानी श्री राजन दाहाल	सहायक गणपति	श्री वेद वहादुर गण , चरिकोट , दोलखा
६९	श्री माधव खड्का	Manager wildlife, Trade Monitoring ,	WWF Nepal
७०	श्री प्रेम पौडेल	Program Associate	TALPABZ
७१	श्री प्रेम शंकर भदिनिया	अध्यक्ष	अमलाटारी उ.स.
७२	श्री देव नारायण मल्ल,	अध्यक्ष	गुन्द्रही ढकाल मध्यवर्ति सा.व.
७३	श्री यज्ञ वहादुर कार्की		श्री नयाँ भैरवदल गुल्म
७४	श्री टि.एन. चौधरी		रा.अ.जि.का. नवलपरासी
७५	श्री दुर्गा वहादुर कार्की		जि.व.अ., जि.व.का.
७६	श्री कृष्ण व. देवकोटा	स.व.अ.	कावासोती से.वन का.
७७	श्री प्रभु प्र. महत्तो	अध्यक्ष	बघौडा उ.स. माडी
७८			
७९	श्री खेमराज प्रसाई	कम्प्युटर अधिकृत	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
८०	श्री हेम राज आचार्य		कंचनजंघा सरक्षण क्षेत्र
८१	श्री शिवध्यान यादव		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
८२	श्री एलिसा चौधरी		
८३	श्री रिना महत्तो		
८४	श्री सोनाम गेल्जेन शेर्पा	अध्यक्ष	म. क्षे. व्य. स
८५	श्री सुरेन्द्र तामाङ्ग	ह.स.च.	चितवन रा.नि. पूर्वी सेक्टर सौराह
८६	श्री सुवशं चोधरी	निवर्तमान स.सं.अ.	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
८७	श्री अशोकराम,	नि. पमुख संरक्षण अधिकत	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र दार्चुला
८८	चौधरी		
८९	श्री कल्पना राना		भरतपुर १० चितवन
९०	श्री निसा धिताल वारा		वारा, पतलैया
९१	श्री रण वहादुर वुध		डोल्पा म.क्षे.
९२	वद्धी नाथ चैधरी		
९३	श्री प्रोत्सना चोधरी		
९४	श्री विष्णु प्रसाद ढकाल		

क्र.सं.	नाम थर	दर्जा /पद	संस्था
९५	श्री राम शरण घिमिरे		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
९६	श्री केशव राना भाट	प्र. ह.	प्रहरी चौकी कोल्डवा
९७	श्री दिपक पौडेल		
९८	श्री छन्नु राम महतो	प्र. अ	श्री दुर्गा भवानी प्र.वि. वाधखोर
९९	श्री राम वहादुर वोटे	स.सं.अ.	
१००	श्री सुनमान तामाङ्ग	सिपाही	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१०१	श्री भक्त वहादुर तामाङ्ग	सिपाही	रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१०२	श्री नुरेन्द्र अर्याल		चितवन रा.नि.का.
१०३	श्री वलराम श्रेष्ठ		प्रहरी प्रधान कार्यालय नक्साल काठमाडौं ।
१०४	श्री कमल जंगकुवर	प्रमुख संरक्षण अधिकत	चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज
१०५	श्री शिवलाल गैरे	रेञ्जर	,, ,,
१०६	श्री सरोजमणि पौडेल	स.सं.अ.	,, ,,
१०७	श्री गंगाराम सिंह	पूर्व प्र.सं.अ.	
१०८	श्रीराम कालिका		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१०९	श्री नवराज अधिकारी		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
११०	श्री वच्चुराम खड्का		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१११	श्री पुस्कर बुढाथोकी		चितनव कसरा व्यारेक
११२	श्री वालकृष्ण चौधरी		,, ,,
११३	श्री अशोक हायु		नारयण दल गण
११४	श्री सुभाष चन्द्र		कसरा व्यारेक चितवन
११५	श्री वावुराम कार्की		
११६	श्री क्षेत्र व. राजकोटी		
११७	श्री मान व. थापा मगर		ला.रा.नि.का.
११८	श्री मेघ वहादुर पोखरेल		पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष
११९	श्री वाल कृष्ण लामा		W.C.N.
१२०	श्री पूर्ण वहादुर खवास		म.क्षेव. निर्देशनालय पोखरा
१२१	श्री जित व. वाइवा		व.रा.जि.
१२२	श्री अर्जुन व. कुवंर		TAL सौराह
१२३	श्री सोनु कुंवर		रा. नि. तथा व. सं. विभाग
१२४	श्री पकुल खड्का		
१२५	श्री चन्द्र व. श्रेष्ठ		
१२६	श्री गगन व. वम		अपिनाम्पा स.क्षे. का.

Government of Nepal
Ministry of Forests and Soil Conservation

Department of National Parks and Wildlife Conservation

31st Warden Seminar and 13th BZ Chairmen's Meeting
Chitwan National Park

Biodiversity Conservation : Past, Present and Future

"जैविक विविधता संरक्षण : विगत, वर्तमान र भविष्य"

Program Schedule

Venue: Amaltari BZ of CNP

Date: 19 to 23 Falgun, 2071 BS (3-7 March, 2015)

Date	Time	Activities	Remarks
2071.11.19	09:00-- 16:00	Travel from Kathmandu to CNP by DNPWC mini bus or Individual Office vehicle	
	16:00--18:00	Hotel Room check-in	
2071.11.20	08:00-- 08:30	Breakfast	
	08:30--09:00	Registration	
	09:00--11:00	**Opening Ceremony**	
	11:00--12:00	Lunch Break	
		Technical Session	
		Session Chair: Mr. Fanindra Raj Kharel	
	12:00—12:30	Presentation of Theme Paper- Biodiversity Conservation : Past, Present and Future	Mr. Gopal P. Bhattarai
	12:30--13:30	Innovative Technology in Biodiversity Conservation (Real tine info, Drone, MIST, SMART Patrol, Instant Wild)	Babu K Karki
	13:30--14:00	Role of Nepal Army in Conservation : Past, Present and Future	Babu K Karki
	14:00--14:15	Tea/Coffee Break	
	14:15--15:15	Strategy, objective & way forward	NTNC, WWF, Hariovan, BCN, ZSL
		Session Chair: Mr. Biswnath Upreti	
	15:15--16:00	Strategy, objective & way forward	ICIMOD, IUCN, WCN, CIB
	16:00--17:00	Effectiveness on wildlife crime control in South East Asia	Maheswor Dhakal
2071.11.21	08:30--09:00	Breakfast	
		Session Chair: Mr. Shyam Bajimaya	
	09:00--10:00	Rescue Center Management Future perspective-	Tulasi Ram Sharma
	10:00--11:00	Progress Review of 30st WS & 12th BZ Chairman's meeting Resolution	Sher Singh Thagunna

Date	Time	Activities	Remarks
	11:00--12:00	Presentation on Regulation amendment: -Chitwan NP Regulation -Bardi NP Regulation	Respective PA Chief with discussion
	12:00--13:00	Lunch Break	
		Session Chair: Mr. Gopal Upadhyay	
	13:00--14:00	Presentation on Regulation amendment: -Khapd NP Regulation -Kanchanjunga CA Regulation	Respective PA Chief with discussion
	14:00--15:00	BZ Regulation/guideline amendment	Narayan Rupkheti
	15:00--15:30	Tea/Coffee Break	
	15:30--16:30	DNPWC Information System	Khem Raj Prasai
2071.11.22	08:30--09:00	Breakfast	
		Session Chair: Mr. Tikaram Adhikari	
	09:00--10:00	Closed Session	
	010:00--12:00	Formation of Draft Resolution by a Committee	
	12:00--13:00	Lunch Break	
	13:00--14:30	Presentation of Resolution & Finalization	
	14:30--15:00	Closing Ceremony	
	15:00—15:30	Tea/Coffee Break	
2071.11.23	08:30--09:00	Breakfast	
	9:00	Departure to respective office	

Prepared By **Approved By**

Date	Time	Activities	Remarks
2071.11.21	08:30--09:00	Breakfast	
		Session Chair: Mr, Shyam S Bajimaya	
	09:00--10:00	Rescue Center Management Future perspective-	Tulasi Ram Sharma
	10:00--10:15	Strategy, Objective and Way forward	NTNC
	10:15--10:30	Snow Leopard Conservation	Hem raj acharya
	10:30--11:00	Elephant-Human interface in Eastern Nepal	Ashok Ram
	11:00--12:00	Presentation on Regulation amendment: -Chitwan NP Regulation -Bardi NP Regulation	Respective PA Chief with discussion
	12:00--13:00	Lunch Break	
		Session Chair: Mr. Gopal P Upadhyay	
	13:00--14:00	Presentation on Regulation amendment: -Khapd NP Regulation -Kanchanjunga CA Regulation	Respective PA Chief with discussion
	14:00--15:00	BZ Regulation/guideline amendment	Narayan Rupkheti
	15:00--15:30	Tea/Coffee Break	
	15:30--16:00	Elephant Camp Management	Kamal/Carol
	16:00--17:00	DNPWC Information System	Khem Raj Prasai

Day Three 2071 Falgun 22

Session Chair: Mr. Tikaram Adhikari DG, DNPWC			
2071.11.22	09:00--10:00	DNPWC Information System	Khem Raj Prasai
	10:00--10:15	Snow Leopard Conservation	Hem Raj acharya
	10:15--11:00	Formation of Draft Resolution by a Committee	Sher Singh Thagunna
	11:00--12:00	Presentation of Resolution & Finalization	Sher Singh Thagunna
	12:00--13:00	Lunch Break	
	13:00--13:30	Closing Ceremony	Sher Singh Thagunna
	13:30--17:00	Field visit	CNP/

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
बबरमहल, काठमाण्डौ, नेपाल
फोन नं. : ४२२७९२६, ४२२०९१२, ४२२८५०, फ्याक्स : ४२२७६७५
ईमेल : info@dnpwc.gov.np
Website: http://www.dnpwc.gov.np